

LAAT JE IDEALEN VERDER LEVEN

NEEM EEN GOED DOEL OP IN JE TESTAMENT

Goed geregeld Goed gegeven

Voor een betere wereld

Ann Maelfait – Bea Bossaerts

Editie 2021/2022

TESTAMENT.BE

Copyright foto's cover: Alexander Van Maele

NUR 822

Wilt u iets uit deze uitgave reproduceren, openbaar maken, vertalen of aanpassen in welke vorm dan ook, wil hiervoor dan vooraf uitdrukkelijk de toestemming vragen van testament.be.

©testament.be

Huidevettersstraat 58-62, 1000 Brussel

+32 (0)479 76 00 76

info@testament.be

www.testament.be

Layout en druk

AVDJ-Graphics.be

Nieuwe ecologische kraft

Goed geregeld Goed gegeven

Voor een betere wereld

Editie 2021/2022

TESTAMENT.BE

Inhoud

Woord vooraf _____	7
Inleiding _____	9
Deel 1: Schenken en nalaten aan het goede doel _____	11
1. Geven aan het goede doel: iets voor u? _____	13
2 Aandachtspunten bij testamenten en schenkingen _____	19
1. Bent u gehuwd? _____	20
2. Zijn er wettige erfgenamen met voorbehouden erfdelen ('reserves')? _____	21
3. Wat is de juridische situatie van het goede doel? _____	25
3 ABC van schenkingen aan het goede doel _____	27
1. Aan welke criteria moet een schenking voldoen? _____	28
2. Hoe kunt u een schenking doen? _____	28
3. Kunt u voorwaarden opleggen bij een schenking? _____	31
4. Wat zijn de fiscale gevolgen van een schenking? _____	34
4 ABC van testamenten - Algemeen kader _____	37
1. Hoe regelt de wet de nalatenschap? _____	39
2. U kunt afwijken van de wettelijke regels via een testament _____	45
5 ABC van testamenten voor het goede doel _____	51
1. Hoe een goed doel opnemen in uw testament? _____	52
2. Wat zijn de fiscale gevolgen bij uw overlijden? _____	63
3. De opbrengsten via de techniek van het duolegaat becijferd _____	66
4. Welk soort testament is voor u het meest aangewezen? _____	73
5. Stappenplan: een testament opstellen voor het goede doel _____	74
Bijlage 1: Bronnen _____	80
Bijlage 2: Woordenlijst _____	81
Bijlage 3: Tarieven schenkbelasting/schenkingsrecht _____	83
Bijlage 4: Tarieven erfbelasting/successierecht _____	92
Deel 2: Geven bij het levenseinde _____	101
1. Geef de kans om afscheid te nemen _____	102
2. Geef praktische info aan uw nabestaanden _____	103
3. Bereid uw erfenis voor _____	104
4. Overweeg een testament _____	106
5. Overweeg een schenking _____	107

Colofon

Redactie

Ann Maelfait en Anke Van Langenhove, Rivus Advocaten (deel 1)
Bea Bossaerts, freelancedacteur-copywriter (delen 2-3)
testament.be

Eindredactie

Bea Bossaerts

Deel 3: regelen voor het levenseinde **109**

1. Uw rechten als patiënt _____	111
2. Palliatieve zorg _____	117
3. Euthanasie _____	120
4. Afstaan van organen _____	124
5. Afstaan van het lichaam aan de wetenschap _____	126
6. Regelingen rond uitvaart/begrafenis/crematie _____	127
7. Overzicht van de wilsverklaringen _____	129
8. Regeling voor het beheer van uw goederen via een zorgvolmacht _____	131
Bijlage: Bronnen _____	136

Woord vooraf

Geachte mevrouw,
Geachte heer,

Goed nieuws voor de goede doelen in Vlaanderen: vanaf 1 juli 2021 zullen ze geen schenkbelasting meer moeten betalen op schenkingen die ze krijgen en geen erfbelasting meer op legaten die ze ontvangen. De goede doelen zullen uw gift dus integraal voor hun werking kunnen inzetten.

Vanaf 1 juli 2021 wijzigt in Vlaanderen echter ook de regeling rond het duolegaat. Deze vorm van nalaten aan een goed doel zal in de meeste gevallen niet langer fiscaal interessant zijn.

Voor Brussel en Wallonië blijven de tarieven ongewijzigd in het successierecht voor goede doelen, in de fiscaliteit op het duolegaat en in het schenkingsrecht.

Intussen heeft een minuscuul virusje als covid-19 de mensheid in 2020 pijnlijk duidelijk gewezen op haar kwetsbaarheid. In dat jaar hebben we daarenboven, meer dan ooit tevoren, zowel het mooiste als het slechtste in de mens naar boven zien komen. De crisis hakte erin en zette dingen op scherp. In 2021 hangt er voelbaar opnieuw 'hoop' in de lucht. Gelukkig maar.

Die hoop heeft ook te maken met mensen zoals u. U heeft deze gids aangevraagd en overweegt dus om een goed doel in uw testament op te nemen. U voegt de daad bij het woord en vormt daardoor ook een bron van inspiratie voor de generatie die na u komt.

En u bent niet alleen! Elke dag nemen vijf Belgen een of meerdere goede doelen op in hun testament.

In naam van alle goede doelen die in **TESTAMENT.BE** samenwerken, danken wij u daarvoor en wensen u - na de opmaak van uw testament - alvast nog een lang en gelukkig leven.

Jan Rachels
Voorzitter

Carine Coopman
Directeur

Recente wijzigingen: testament.be staat voor u klaar

De plenaire vergadering van het Vlaams Parlement heeft op 17 maart 2021 een ontwerp van decreet goedgekeurd tot wijziging van de Vlaamse Codex Fiscaliteit. Vanaf 1 juli 2021 gaan daarmee in Vlaanderen de verwachte wijzigingen in: goede doelen worden niet meer belast in de schenkbelasting of in de erfbelasting op de schenkingen of de legaten die ze ontvangen. Ze genieten vanaf dan een nultarief. Ook de regeling voor het duolegaat wordt aangepast, waardoor nalaten aan het goede doel doorgaans niet meer fiscaal interessant is.

Woont u in Vlaanderen en overweegt u om een van onze goede doelen op te nemen in uw testament? Of wenst u een duolegaat dat u al heeft geschreven ten voordele van een van onze goede doelen te herbekijken naar aanleiding van de aangekondigde nieuwe regeling? U kunt voor gratis advies altijd terecht bij testament.be.

Neem gerust contact op via mail (info@testament.be) of telefonisch (0479 76 00 76). Wij helpen u graag verder!

Inleiding

Waarom deze gids? En voor wie is deze gids bedoeld?

Schenken en nalaten aan het goede doel is een ingewikkeld thema, dat we in deze gids eenvoudig en correct uit de doeken willen doen. Het gaat om de kerntaak van testament.be: in naam van heel veel goede doelen aan mensen bekendmaken dat ze door een goed doel op te nemen in hun testament of door een schenking bij leven het verschil kunnen maken.

Deze gids kan een eerste kennismaking zijn met het thema. Als u uw nalatenschap regelt, kunt u uw steentje bijdragen tot een betere wereld. 'Goed geregeld, goed gegeven. Voor een betere wereld', zoals de titel zegt. En dat geldt zowel voor iemand die een grote erfenis achterlaat, als voor iemand die van zijn bescheiden middelen iets wil opzijzetten voor anderen die het minder goed hebben.

Hoe is de gids opgebouwd?

De gids bevat drie delen.

Deel 1 gaat over schenken en nalaten aan het goede doel. Is geven aan een goed doel iets voor u? (hoofdstuk 1). Wat zijn belangrijke aandachtspunten bij schenkingen en testamenten? (hoofdstuk 2). Dan wordt specifiek ingezoomd op schenkingen (hoofdstuk 3). Nadien volgt een algemeen hoofdstuk over testamenten (hoofdstuk 4) en een hoofdstuk over testamenten voor het goede doel (hoofdstuk 5). Daarbij horen een woordenlijst en een overzicht van de belastingtarieven voor schenkingen en testamenten (bijlagen).

Deel 2 gaat over het ruime thema 'geven bij het levenseinde'. Daar horen testamenten en schenkingen uiteraard bij, maar u kunt nog zoveel andere dingen geven: een kans om afscheid te nemen als het einde nadert, een persoonlijke brief of een persoonlijk geschenk, allerlei praktische informatie voor uw nabestaanden enz.

Deel 3 gaat over de andere zaken die u kunt regelen voor het levenseinde. Hoe ziet u de laatste fase van uw leven? Denkt u na over palliatieve zorg of euthanasie? Over het afstaan van uw organen of het afstaan van uw lichaam aan de wetenschap? Heeft u wensen voor uw uitvaart? Wilt u rond uw uitvaart misschien ook uw roep om een betere wereld laten doorklinken door een goed doel van uw keuze op een of andere wijze in de kijker te stellen?

“

Als jong meisje had ik grootse dromen: ik zou de wereld verbeteren! En weet je, ik ben het nog altijd van plan. Ik neem een goed doel op in mijn testament.

”

DEEL 1 **SCHENKEN EN NALATEN AAN HET GOEDE DOEL**

“

Van vroeger herinner ik mij vooral veel verbondenheid, iets willen en kunnen betekenen voor anderen. En dat wil ik blijven doen, want dat geeft zin aan mijn leven. Ik neem een goed doel op in mijn testament.

”

1 GEVEN AAN HET GOEDE DOEL: IETS VOOR U?

Waarom zou u geven aan een goed doel?

U vindt het wellicht een aangenaam vooruitzicht om nog iets te betekenen in de ruimere samenleving als u er niet meer bent. U overweegt om iets na te laten aan één of meerdere goede doelen, die u al vele jaren ondersteunt of waarvoor u al lange tijd veel sympathie heeft. Wie ouder wordt, beseft dat hij of zij niet langer moet wachten om daarvoor de nodige stappen te zetten.

U kunt kiezen voor een goed doel waarbij u zich om een of andere reden nauw betrokken voelt. Omdat u het zinvol vindt om een steentje bij te dragen tot een betere wereld. Omdat u iets wilt teruggeven aan de maatschappij voor de kansen die u zelf gekregen heeft. Of om een persoonlijke reden: u kent iemand die aan een bepaalde ziekte lijdt, u bent ooit in de derde wereld geweest enzovoort.

Een testament voor een goed doel geeft u de kans om uw waarden te laten voortleven. Om impact te hebben op de wereld, op het leven van mensen, op de toekomst van kinderen.

Geven aan een goed doel via uw testament is één manier om het goede doel te steunen. U kunt ook schenken aan een goed doel terwijl u nog leeft. U kunt een kleine gift doen, die vanaf een bedrag van veertig euro fiscaal aftrekbaar is als het goede doel een erkenning heeft om fiscale attesten af te leveren. U kunt ook een relatief groot bedrag schenken aan het goede doel, waarmee u op het terrein van de schenkingen komt. Over die laatste soort schenkingen en over geven via testament leest u alles in deze gids.

Goede doelen zijn blij met gulle gevers. Ze hebben de extra middelen uit testamenten en schenkingen broodnodig. Vandaag meer dan ooit. Want sinds de economische crisis zijn de overheidssubsidies van veel organisaties teruggeschoefd. Bovendien zette de coronacrisis recent een domper op de vrijgevigheid van mensen, zo blijkt uit de jongste Barometer van de Verenigingen 2020, een initiatief van de Koning Boudewijnstichting. Voor maatschappelijke organisaties en instellingen worden fundraising, schenkingen en erfenissen dan ook een steeds belangrijkere bron van inkomsten.

Als u hen steunt, versterkt u uw engagement voor een betere wereld, voor bepaalde waarden en voor wat u echt belangrijk vindt. Geven via testament maakt u in die zin een beetje onsterfelijk.

Ongewenste berichten?

Omdat veel goede doelen minder subsidies krijgen dan vroeger, spreken ze hun potentiële donors vaker aan via e-mail, telefoon of per brief. Soms té veel naar uw aanvoelen? Geef dan een seintje aan het goede doel of schrijf u uit op de mailinglist van de organisatie. De strengere Europese regelgeving over privacy (2018) zou moeten resulteren in een transparanter en toegankelijker uitschrijfbeleid en minder ongevraagde mailings.

Wie van ongewenste reclame via de post verlost wil zijn, kan zich melden op de Robinsonlijst (<http://www.robinsonlist.be>).

Wie kan geven en nalaten aan een goed doel?

Iedereen kan geven en nalaten aan een goed doel. Daarvoor hoeft u geen miljonair te zijn. Steeds meer mensen zijn zich ervan bewust dat ze iets zinvols kunnen doen met hun centen. Vooral mensen zonder kinderen hebben daar behoefte aan, maar ook mensen met kinderen willen vaak een mooi gebaar stellen.

Doorgaans zijn het mensen van zestig jaar en ouder die daarover beginnen na te denken. Het pensioen lonkt en eventuele kinderen zijn het huis uit. Dat is voor hen hét moment om te bekijken hoe ze in die nieuwe levensfase iets kunnen betekenen voor de samenleving. Er zijn ook mensen die al op jongere leeftijd schenken of nalaten aan een goed doel.

Is geven en nalaten aan een goed doel populair?

Ja, geven aan een goed doel zit in de lift. Gespecialiseerde notarissen en advocaten stellen vast dat het aantal testamenten met legaten aan het goede doel toeneemt de voorbije jaren.

Welke soorten goede doelen zijn er?

Er zijn veel verschillende soorten goede doelen, groot en klein, in uiteenlopende sectoren: sociale organisaties, organisaties voor mensen met een beperking, organisaties die werken voor of in de derde wereld, culturele organisaties, universiteiten en stichtingen voor wetenschappelijk onderzoek, milieuorganisaties, mensenrechtenorganisaties, dierenrechtenorganisaties ...

Wat doet het goede doel met uw gift of nalatenschap?

De goede doelen maken de resultaten van hun acties zichtbaar in hun publicaties en op hun website. Vaak geven ze aan hoe uw gift of uw testament een impact kan hebben op de toekomstige generaties. En hoe u concreet het leven kunt verbeteren van een kind, een patiënt, iemand uit de derde wereld ...

Sommige mensen vragen zich af of hun schenking wel goed terecht komt, of er niet te veel zal blijven 'plakken' onderweg. U kunt dat zelf nagaan. Informatie over de fondsenwerving en de uitgaven van een goed doel vindt u in het jaarverslag van de betreffende vereniging, dat vaak ook te raadplegen is op haar website.

Een heel aantal verenigingen hebben bovendien een kwaliteitskenmerk voor heldere en correcte fondsenwerving van de Vereniging voor Ethiek in de Fondsenwerving. Vaak hebben ze ook interne en externe controlemechanismen uitgebouwd om de besteding van hun inkomsten te bewaken.

Meer weten over geven en nalaten aan een goed doel?

Heel wat testamenten kunnen niet worden uitgevoerd omdat ze niet in de juiste vorm werden opgesteld of onzorgvuldig geformuleerd zijn. U heeft er dus alle belang bij om hiervoor een expert te raadplegen. Zo vermijdt u problemen achteraf bij de interpretatie en de uitvoering van uw laatste wil. Ook schenkingen moeten aan bepaalde regels voldoen.

Voor betrouwbare informatie over nalaten en schenken aan het goede doel kunt u terecht bij het goede doel zelf, bij uw notaris, advocaat of vermogensbeheerder of bij testament.be.

1. Het goede doel

U overweegt om (een deel van) uw vermogen na te laten aan een goed doel. U heeft hierover nagedacht en bepaald naar welk(e) goed(e) doel(en) uw hart uitgaat.

Maar u zit nog met vragen die u graag vooraf beantwoord wilt zien door het goede doel zelf, bijvoorbeeld:

- Zal dit goede doel mijn legaat zeker aanvaarden?
- Kan ik bepaalde roerende goederen nalaten aan dit goede doel, bijvoorbeeld een verzameling kunstvoorwerpen?
- Zijn er bepaalde goederen die ik beter niet nalaat aan dit goede doel?
- Wat gebeurt er als ik vastgoed zou nalaten aan dit goede doel?
- Kan ik zelf bepalen wat er met bepaalde goederen (niet) mag gebeuren?

Met die vragen kunt u altijd terecht bij het goede doel zelf. Het zal een antwoord geven op al uw vragen.

Een voorafgaand gesprek met één of meerdere goede doelen kan zeer verhelderend werken. Zulke gesprekken zijn louter vrijblijvend. U bent zeker niet verplicht om de goede doelen waarmee u een gesprek heeft, op te nemen in uw testament. U blijft volledig vrij in uw keuze.

Het goede doel zal uw vraag om inlichtingen ook altijd met de nodige discretie behandelen. U hoeft dus in geen geval te vrezen dat uw wettelijke erfgenamen daarvan op de hoogte gebracht zullen worden.

2. Uw notaris of advocaat

Een notaris of een advocaat kan u alle inlichtingen geven over schenken en nalaten aan een goed doel.

Notarissen kunnen bovendien akten opstellen om uw schenkingen en nalatenschap te regelen, uw testament bewaren en ervoor zorgen dat het na uw overlijden wordt uitgevoerd zoals u het wenst. Voor de meeste akten zijn ze gebonden aan een tarief dat hun wordt opgelegd door de wet. Het eerste contact is doorgaans gratis.

Meer informatie

www.notaris.be
www.advocaat.be

3. testament.be

Als u de drempel naar de notaris of de advocaat te hoog vindt, kunt u ook aan testament.be alle informatie vragen die u wenst.

Meer informatie

- testament.be
- In het stappenplan 'een testament opstellen voor het goede doel', aan het einde van dit deel (p.72).

“

Mijn wilde haren ben ik misschien kwijt,
maar ik blijf opkomen voor mijn idealen!
Ik neem een goed doel op in mijn testament.

”

2 AANDACHTSPUNTEN BIJ TESTAMENTEN EN SCHENKINGEN

U kunt op twee manieren geven aan het goede doel. U kunt het doen via een testament na uw overlijden. U kunt ook geven terwijl u nog leeft, via een schenking.

De mogelijkheden om te geven aan het goede doel via een van die twee systemen zijn niet oneindig. De wet legt beperkingen op in verband met uw persoonlijke situatie en de situatie van het goede doel. Het nieuwe erfrecht (wet van 31 juli 2017) dat van toepassing is sinds 1 september 2018, brengt een aantal belangrijke wijzigingen aan tegenover vroeger.

In dit hoofdstuk nemen we op basis van de nieuwe wetgeving gezamenlijke aandachtspunten voor schenkingen en testamenten aan het goede doel onder de loep: uw persoonlijke situatie en de situatie van het goede doel. In de volgende hoofdstukken wordt verder ingegaan op respectievelijk schenkingen (hoofdstuk 3) en testamenten (hoofdstuk 4 en 5).

Bepaalde juridische begrippen die in dit hoofdstuk aan bod komen, worden verder uitgewerkt in de volgende hoofdstukken. U vindt ze ook uitgelegd in de woordenlijst (zie bijlage 2).

Fiscaliteit bij schenkingen en testamenten: de juiste termen

- In Vlaanderen wordt de term *schenkbelasting* en *erfbelasting* gehanteerd.
- In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het Waals Gewest wordt gesproken over *schenkingsrecht* en *successierecht*.

1. Bent u gehuwd?

Als u gehuwd bent, bepaalt het huwelijksvermogensstelsel wie van de echtgenoten met welk vermogen een schenking kan doen. Zo moeten echtgenoten die gehuwd zijn onder een stelsel van gemeenschap van goederen, in de regel allebei toestemming geven voor een schenking van gemeenschappelijke goederen. Wie (een deel van) het eigen vermogen wil schenken, kan dat in principe wel zonder toestemming van de andere echtgenoot. Het huwelijksvermogensstelsel regelt ook de aanspraken op het vermogen van de echtgenoten bij het overlijden van een van hen, waarover verder meer.

2. Zijn er wettige erfgenamen met voorbehouden erfdelen ('reserves')?

Het erfvermogen kan volgens de wet worden opgedeeld in twee delen: het voorbehouden erfdeel en het beschikbaar deel. Bij het erfvermogen worden ook alle schenkingen bij leven in rekening gebracht (zie verder: fictieve massa van de nalatenschap).

Voorbehouden erfdeel: wijzigingen in het nieuwe erfrecht

Volgens de wet bent u niet altijd helemaal vrij om te kiezen aan wie u uw vermogen nalaat. In België bestaat er zoiets als het voorbehouden deel van de nalatenschap. Dat is het stuk van uw erfenis waarover u niet vrij kunt beschikken (met 'beschikken' bedoelen we: schenken of legateren via een testament) omdat bepaalde erfgenamen, bijvoorbeeld de echtgenoot en de kinderen, er recht op hebben. Deze erfgenamen noemt men de *reservataire erfgenamen*: de erfgenamen die door de wet worden beschermd en recht hebben op een minimumdeel van uw nalatenschap, *de reserve* of *het voorbehouden erfdeel*.

Op dat punt heeft het nieuwe erfrecht tot een ingrijpende verandering geleid. Sinds 1 september 2018 is de reserve kleiner. Bovendien wordt de bescherming van het voorbehouden deel in natura omgevormd naar een bescherming van het voorbehouden deel in waarde. En het voorbehouden deel van de ouders wordt afgeschaft.

Slechts de helft van de erfenis voorbehouden voor de kinderen

In het nieuwe erfrecht blijven de kinderen en de echtgenoot reservataire erfgenamen, maar de wettelijke reserve van de kinderen vermindert. Ongeacht het aantal kinderen, wordt de reserve van de kinderen in alle gevallen beperkt tot de helft van de nalatenschap.

Tot 31 augustus 2018 varieerde de reserve van de kinderen naargelang hun aantal. Voor één kind was de reserve gelijk aan de helft van de erfenis. Twee kinderen hadden ieder recht op minstens een derde van de erfenis, samen dus minstens twee derde. Drie of meer kinderen hadden samen recht op minstens drie vierde van de erfenis.

De reserve van de langstlevende echtgenoot wijzigt niet met de nieuwe wet. Die bestaat naar zijn of haar keuze uit het vruchtgebruik van de helft van de nalatenschap (*de abstracte reserve*) of uit het vruchtgebruik (dan wel het recht op huur) van de gezinswoning en het huisraad, ook al zou dit in waarde de helft van de nalatenschap overschrijden (*de concrete reserve*).

Vorbehouden deel voor de ouders afgeschaft

Als u geen kinderen heeft, kregen uw ouders volgens de oude regels een voorbehouden deel van uw nalatenschap. Onder het nieuwe erfrecht wordt de reserve van de ouders afgeschaft. Dat wil evenwel niet zeggen dat ouders niet meer erven. Zij behouden hun wettelijk erfrecht, maar dit zal niet meer onaantastbaar zijn. Als u geen kinderen heeft en niets anders heeft bepaald, zullen uw ouders nog altijd een wettelijk erfrecht hebben. Maar voortaan kunt u hen dit volledig ontnemen. Er is wel in een compensatie voorzien voor de afschaffing van deze reserve: als de ouders zorgbehoevend zouden zijn op het moment van uw overlijden, kunnen ze een onderhoudsvordering instellen ten laste van uw nalatenschap.

Reserve in waarde in plaats van in natura

Volgens de oude regels hadden de reservataire erfgenamen recht op hun reserve in natura. Als hun reserve geschonden werd, konden ze eisen dat geschonken goederen in natura naar de nalatenschap terugkeerden ('inkorting in natura'). Daardoor waren schenkingen onder de oude regels kwetsbaar.

In het nieuwe erfrecht is de reserve omgevormd naar een reserve in waarde. De reservataire erfgenamen kunnen enkel de waarde opeisen van de schenkingen die hun reserve aantasten, niet meer de geschonken goederen in natura. Het goede doel moet in zo'n geval de waarde van de schenking vergoeden, bijvoorbeeld via een betaling in geld, maar het mag het geschonken goed zelf behouden.

In een beperkt aantal gevallen gebeurt de inkorting wel nog in natura, bv. inkorting om de concrete reserve van de langstlevende echtgenoot te verkrijgen (gezinswoning en huisraad) of op vraag van de begiftigde.

Inkorting van legaten gebeurt altijd in natura als de begiftigde legataris geen erfgenaam is, bv. het goede doel, en als de inkorting wordt gevraagd door de kinderen.

Geef de reservataire erfgenamen wat hen toekomt

Een reservataire erfgenaam kunt u juridisch niet onterven. Schenkingen of legaten kunnen hieraan geen afbreuk doen, ook niet als ze bestemd zijn voor een goed doel. Als dit wel gebeurt, dan kunnen

de reservataire erfgenamen na uw overlijden weigeren het testament uit te voeren. Op vraag van een reservataire erfgenaam kunnen de schenkingen en legaten die zijn reserve aantasten, worden ingekort.

De reservataire erfgenamen kunnen zich na het overlijden wel altijd neerleggen bij wat in het testament of bij de schenking bepaald is, ook als dat hun voorbehouden erfdeel aantast. Dat blijft zo in het nieuwe erfrecht.

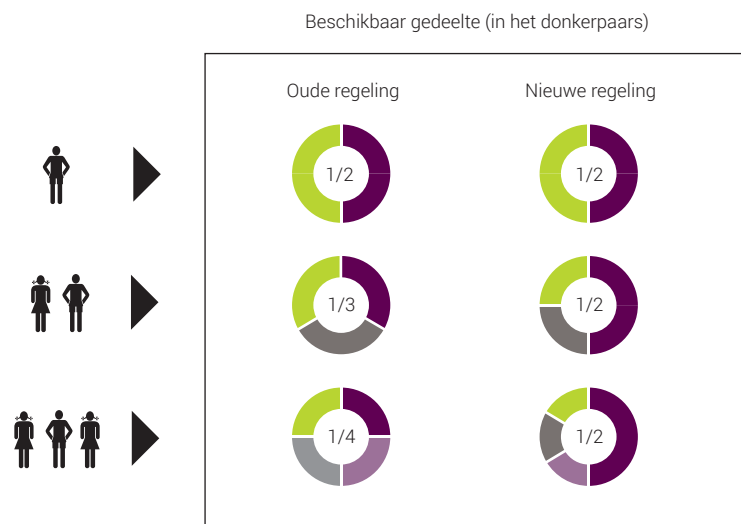
Het creëert bovendien een nieuwe mogelijkheid: het stelt een precies kader vast waarbinnen *erfovereenkomsten* opgesteld mogen worden. Zo krijgen families meer mogelijkheden om hun nalatenschap in alle transparantie te regelen. Men kan bv. vooraf een bindende overeenkomst sluiten waarin de kinderen van de erflater verklaren dat giften aan een goed doel niet ingekort zullen worden, ook al tasten ze hun reserve aan.

Het beschikbaar deel wordt groter vanaf twee kinderen

Na aftrek van het voorbehouden deel rest er van uw nalatenschap *het beschikbaar deel*. Dat is het deel waarover u zelf kan beschikken en dat u een bestemming kan geven naar eigen keuze, hetzij via schenkingen terwijl u leeft, hetzij bij testament.

Het beschikbaar deel is het verschil tussen de totale omvang van de nalatenschap en de reservataire erfaanspraken. Daarom is het belangrijk om te weten welke erfgenamen een reserve hebben en hoe groot die reserve is.

Volgens de oude regels varieerde de reserve van de kinderen naargelang het aantal kinderen. In het nieuwe erfrecht wordt de reserve, ongeacht het aantal kinderen, beperkt tot de helft van de nalatenschap. Als u twee of meer kinderen heeft, wordt het beschikbaar deel van uw nalatenschap dus groter dan in de oude regeling.

De fictieve massa samenstellen om reserve en beschikbaar deel te berekenen

Om de reserve en het beschikbaar deel te berekenen, moet men de zogenaamde *fictieve massa van de nalatenschap* samenstellen. Dit gebeurt als volgt:

1. Men neemt de goederen die de overledene op datum van zijn overlijden bezat volgens hun waarde op die datum.
2. Van de totale waarde van alle goederen trekt men de schulden af die de overledene heeft nagelaten.
3. De goederen die de overledene tijdens zijn leven heeft weggeschonken, ongeacht wanneer, worden fictief hieraan toegevoegd: alle schenkingen van de overledene tijdens zijn leven (behalve gebruikelijke schenkingen, zoals huwelijkscadeaus en verjaardagsgeschenken):
  - goederen die buiten erfdeel zijn geschonken;
  - goederen die als voorschot op een erfdeel aan een erfgenaam worden geschonken en die deze erfgenaam moet inbrengen.

De waardering van de schenkingen gebeurde volgens de oude regels op het tijdstip van het overlijden. In het nieuwe erfrecht gebeurt dat op basis van de intrinsieke waarde van de geschonken goederen op de dag van de schenking, geïndexeerd vanaf deze dag tot op de dag van het overlijden.

Op basis van deze berekening worden het beschikbaar deel en de reserve vastgelegd.

3. Wat is de juridische situatie van het goede doel?

Een andere belangrijke regel is dat het goede doel moet bestaan op het ogenblik van uw schenking of van het opvallen van uw nalatenschap. Het volstaat dus niet dat de procedure tot oprichting van start is gegaan. Het goede doel moet juridisch bestaan, het moet 'rechtspersoonlijkheid' hebben. Vzw's, internationale vzw's en stichtingen zijn de belangrijkste rechtspersonen met onbaatzuchtig doel.

Voorlegaten kan de rechtspersoonlijkheid van het goede doel soms een probleem vormen. Er verloopt immers altijd een periode tussen het opmaken van het testament en het opvallen van de nalatenschap.

Daarom kunt u in een legaat aan het goede doel aangeven dat het nagestreefde doel van de organisatie of instelling waaraan u wilt geven, primeert boven de identiteit van de rechtspersoon. U kunt expliciet in uw testament vermelden dat bij ontbinding of vereffening van de organisatie waaraan u wilt geven, de erfenis toekomt aan een organisatie die hetzelfde maatschappelijk doel wil bereiken. Of beter nog: u kunt daarvoor ook een concreet alternatief formuleren.

**LAAT JE IDEALEN VERDER LEVEN
NEEM EEN GOED DOEL OP IN JE TESTAMENT**

3

**ABC VAN SCHENKINGEN
AAN HET GOEDE DOEL**

Als u wenst te geven aan het goede doel, kunt u dat doen na uw overlijden via een testament. U kunt ook geven terwijl u nog leeft, via een schenking.

Dit hoofdstuk zoomt in op schenkingen bij leven.

Het geeft de verschillende mogelijkheden aan om een schenking te doen. U kunt ervoor langsgaan bij een notaris, maar er zijn ook andere mogelijkheden. Ook de voorwaarden die u kunt koppelen aan uw schenking komen aan bod. U kunt bijvoorbeeld het vruchtgebruik behouden van een woning of van de aandelen die u heeft geschonken. Tot slot gaat het over de fiscale gevolgen van een schenking. De schenking aan goede doelen geniet van een gunstregime in vergelijking met de normale regeling van schenkbelasting of schenkingsrecht.

1. Aan welke criteria moet een schenking voldoen?

Alle schenkingen moeten aan de volgende juridische criteria voldoen:

- U moet zich als schenker dadelijk, onherroepelijk en definitief van de geschonken zaak ontdoen.
- Het goede doel moet de schenking aanvaarden.
- De schenking moet gebeuren onder levenden: de schenker en de begiftigde moeten leven bij de schenking en de aanvaarding (en het goede doel moet juridisch bestaan).
- De schenking moet gratis zijn. Het mag dus bijvoorbeeld niet gaan om de terugbetaling van een schuld.
- Als de nettowaarde hoger is dan 100.000 euro en de schenking notarieel gebeurt, moeten vzw's, internationale vzw's en stichtingen een machtiging van de overheid bekomen. Dit is in de meeste gevallen een pure formaliteit, die het goede doel op zich moet nemen.

2. Hoe kunt u een schenking doen?

Voor een schenking aan een goed doel heeft u verschillende mogelijkheden.

U kunt kiezen voor een schenking via notariële akte. De schenking via notariële akte wordt een *rechtstreekse schenking* genoemd: de schenking komt dan tot stand via deze akte. Onroerende goederen moeten altijd via een notaris worden geschonken.

Als u roerende goederen wilt schenken, kunt u ook kiezen voor alternatieve schenkingstechnieken, zoals de handgift, de bankgift of een derdenbeding. Een onderhands geschrift kan hierbij bevestigen dat de schenking zal gebeuren of gebeurd is. Ook deze alternatieve schenkingstechnieken zijn wettelijk in orde.

1. Via een notariële akte

Als een schenking tot stand komt via een geschrift, moet ze gebeuren via notariële akte. Want alle akten (geschreven overeenkomsten) die een schenking onder levenden tot stand brengen, moeten worden verleden voor de notaris, zo zegt het Burgerlijk Wetboek. Een onderhandse schenkingsovereenkomst is een nietige schenking.

Een schenking is slechts definitief als ze door het goede doel wordt aanvaard in de schenkingsakte zelf of in een latere authentieke akte, die dan aan de schenker moet worden betekend.

Zolang het goede doel de schenking in zijn voordeel niet aanvaardt, bindt ze de schenker niet. In die periode kunt u dus altijd op uw schenkingsaanbod terugkomen.

De wet en de statuten van een goed doel bepalen wie precies een schenking ten voordele van deze organisatie kan aanvaarden. Het goede doel kan u hierover altijd informeren.

Verder zijn er een aantal vormvereisten vastgelegd. Schenkt u bijvoorbeeld roerende goederen, zoals geld, aandelen, obligaties, juwelen, kunst, dan moet de notariële schenking gepaard gaan met een staat van schatting. Dat is een individuele opsomming en schatting van de geschonken goederen, ondertekend door de schenker en het goede doel. De staat van schatting moet aan de originele notariële schenkingsakte worden gehecht. Het is aangewezen de staat ook door de notaris te laten ondertekenen.

Worden deze vormvereisten niet nageleefd, dan kan men voor de rechter de nietigheid vorderen.

2. Via een handgift

Wat is een handgift?

Wilt u de strikte vormvereisten van de notariële schenking vermijden, dan kunt u kiezen voor een handgift. Daarbij schenkt u goederen letterlijk van hand tot hand. Een handgift is uiteraard slechts mogelijk voor zaken die men effectief van hand tot hand kan overdragen, bijvoorbeeld cash geld of kunstwerken.

Aan welke voorwaarden moet een handgift voldoen?

Net als elke andere vorm van schenking, moet de handgift aan de vier bovengenoemde juridische criteria voldoen.

Het is een schenking zonder vormvoorwaarden, waarvoor geen akte moet worden opgemaakt.

Wilt u toch iets op papier zetten?

Als bewijs van een gedane handgift wordt tussen partijen vaak een aanvullende overeenkomst afgesloten, in het juridische jargon een *pacte adjoint* genoemd. Of er worden aangetekende brieven over en weer gezonden.

Wilt u bepaalde voorwaarden koppelen aan uw gift, dan moet u ze opnemen in zo'n aanvullende overeenkomst. Het is belangrijk dat die overeenkomst wordt opgemaakt ná de schenking en als bewijs van de gedane schenking. Het document zelf mag dus de schenking niet tot stand brengen. U kunt hiervoor het best een advocaat of een notaris raadplegen.

Het *pacte adjoint* staat los van de eigenlijke schenking en brengt op zich geen betaling van schenkbelasting/schenkingsrecht mee.

3. Via een bankgift of een derdenbeding

De schenking via een notariële akte en via een handgift zijn rechtstreekse schenkingen. U kunt ook een onrechtstreekse schenking doen, bijvoorbeeld via een bankgift of een derdenbeding.

U kunt schenken aan een goed doel door geld van uw rekening naar de rekening van het goede doel over te schrijven of door aandelen uit uw effectenrekening te lichten. Dat is een *bankgift*. Als bewijs van een gedane bankgift kunt u, net als bij de handgift, een aanvullende overeenkomst of *pacte adjoint* afsluiten.

Een andere mogelijkheid is een zogenaamd *derdenbeding*. Een derdenbeding is een bepaling (beding) in een overeenkomst, waarop een derde die geen partij is bij de betreffende overeenkomst – in dit geval een goed doel – een beroep kan doen. U kunt bijvoorbeeld als schenker een levensverzekering afsluiten op uw hoofd, met het goede doel als begunstigde.

3. Kunt u voorwaarden opleggen bij een schenking?

Een schenking onder levenden is een akte waarbij de schenker zich dadelijk en onherroepelijk van de geschonken zaak ontdoet ten voordele van de begiftigde die ze aanneemt. Zo staat het in het Burgerlijk Wetboek. De schenker heeft dan niets meer te zeggen over dat vermogen en de inkomsten die het oplevert.

Maar misschien is dat niet wat u wenst. U wilt tijdens uw leven al wel aan een goed doel schenken, maar ook nog een bepaalde zekerheid voor uw oude dag inbouwen of een zekere controle over uw vermogen behouden. Zo bent u gerust dat u niet in financiële moeilijkheden komt, bijvoorbeeld als u naar een serviceflat of een woonzorgcentrum gaat.

Maakt u zich geen zorgen. Dat kunt u allemaal regelen. U kunt in de notariële schenkingsakte of in een *pacte adjoint* (bij een hand- of bankgift) bepaalde voorwaarden, lasten en modaliteiten laten opnemen. Zo kunt u bepalingen uitstippelen om de inkomsten van het geschonken vermogen te behouden, om de geschonken goederen binnen de eigen familie te behouden, om een belastingbesparing voor de familieleden in de tweede graad te bekomen enzovoort.

Bij schenkingen kunt u onder meer de volgende bepalingen toevoegen.

1. Voorbehoud van vruchtgebruik

U kunt een schenking doen met voorbehoud van vruchtgebruik. U schenkt dan de blote eigendom, terwijl het vruchtgebruik levenslang bij u blijft.

Het *vruchtgebruik* is het recht om gebruik te maken van goederen die aan een ander toebehoren en daarvan de vruchten te genieten. U kunt bij een schenking met voorbehoud van vruchtgebruik bijvoorbeeld nog blijven wonen in het huis dat u heeft geschonken of de huurinkomsten daarvan ontvangen. U kunt ook de interesten en dividenden krijgen of het stemrecht uitoefenen dat verbonden is aan de aandelen die u heeft geschonken. Het voorbehoud van vruchtgebruik kan u dus helpen om zelf aan het roer te blijven.

Om de controle over het geschonken vermogen te behouden, kunt u het vermogen dat u wilt wegschenken ook inbrengen in een vennootschap (bv. een maatschap). De delen daarvan kunt u dan aan het goede doel vermaken.

Als u kiest voor het voorbehoud van vruchtgebruik, is het aangewezen om uw schenking via een notariële akte te doen.

U kunt in de schenkingsakte ook aangeven dat als u eerst overlijdt, het vruchtgebruik toekomt aan een derde persoon, bijvoorbeeld uw echtgenoot of samenwonende partner.

Bij uw overlijden komt er een einde aan het vruchtgebruik, waardoor de blote eigenaar automatisch volle eigenaar wordt van het goed. Pas dan wordt het goede doel dus de volle eigenaar.

Voor het goede doel kan het voorbehoud van vruchtgebruik bij schenking wel praktische problemen opleveren. Het moet immers bij de schenking meteen schenkbelasting/schenkingsrecht betalen op de waarde van de volle eigendom, maar het zal de goederen pas (veel) later kunnen gebruiken.

Wettelijk voortgezet vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot

De langstlevende echtgenoot kan een zogenaamd wettelijk voortgezet vruchtgebruik verkrijgen als de overleden partner tijdens zijn of haar leven goederen heeft geschonken met voorbehoud van vruchtgebruik. Dat is mogelijk sinds 1 september 2018. Hetzelfde geldt voor de langstlevende wettelijke samenwonende partner, maar dan enkel voor de gezinswoning die is geschonken met voorbehoud van vruchtgebruik en het huisraad.

Het wettelijk voortgezet vruchtgebruik komt enkel toe aan de langstlevende echtgenoot of wettelijk samenwonende partner als die al gehuwd was of al wettelijk samenwoonde met de schenker op het ogenblik van de schenking én als de schenker vóór zijn overlijden geen afstand van zijn vruchtgebruik heeft gedaan. De schenker kan dit wettelijk voortgezet vruchtgebruik testamentair ook uitsluiten.

De Vlaamse decreetgever heeft het wettelijk voortgezet vruchtgebruik uitdrukkelijk belastbaar gemaakt. In Vlaanderen betaalt de langstlevende echtgenoot of wettelijk samenwonende partner dus erfbelasting op het verkrijgen van dit wettelijk voortgezet vruchtgebruik. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het Waals Gewest hebben op dit punt nog geen standpunt ingenomen. In Brussel en Wallonië is het dus niet duidelijk of er successierecht verschuldigd is op het wettelijk voortgezet vruchtgebruik.

Als u in de schenkingsakte echter bepaalt dat het vruchtgebruik dat u zich heeft voorbehouden bij uw overlijden moet toekomen aan uw echtgeno(o)t(e), dan verkrijgt die het vruchtgebruik door een

specifieke clausule in de schenkingsakte en dus niet krachtens de wet, het zogenaamde *beding van terugval*. In dat geval is in Vlaanderen het verkrijgen van het vruchtgebruik niet onderworpen aan de erfbelasting, maar wel aan de schenkbelasting. Aangezien deze schenkbelasting meestal lager ligt dan de erfbelasting, kiest u dus doorgaans beter voor de terugval van vruchtgebruik dan voor het wettelijk voortgezet vruchtgebruik. In Brussel en Wallonië daarentegen zijn er op de terugval van vruchtgebruik wel successierechten verschuldigd.

2. Vervreemdingsverbod

U kunt ook bepalen dat het goede doel uw schenking niet mag vervreemden zonder uw akkoord. De schenking mag bijvoorbeeld niet verkocht of weggeschonken worden. Zo kunt u de goede uitvoering van uw recht op vruchtgebruik of van uw rente waarborgen.

Dit verbod moet zeer zorgvuldig worden beschreven. De huidige rechtsleer lijkt een vervreemdingsverbod te aanvaarden als het beperkt is in de tijd en een rechtmatig belang dient. Dat is het geval bij een vervreemdingsverbod dat ingebakken zit in een schenking met voorbehoud van vruchtgebruik. Het verbod is dan beperkt in de tijd, namelijk het leven van de schenker. Het dient ook een rechtmatig belang, namelijk het 'rustig genot' van de schenker die niet plots geconfronteerd wil worden met een vreemde blote eigenaar.

Het nieuwe goederenrecht, dat in werking zal treden op 1 september 2021, bevestigt de huidige rechtsleer. Met ingang van 1 september 2021 krijgt het vervreemdingsverbod dus een wettelijke basis, op voorwaarde dat dit in de tijd beperkt is en beantwoordt aan een rechtmatig belang.

3. Andere voorwaarden

U kunt als u dat wenst nog andere bepalingen aan uw schenking koppelen. U moet daarbij wel de essentie van de schenking en van de diverse schenkingsvormen respecteren.

Een schenking waarbij u aan het goede doel oplegt om het geschonken vermogen voor een welomschreven onderzoek aan te wenden, is bijvoorbeeld perfect geldig.

4. Wat zijn de fiscale gevolgen van een schenking?

Op hand- en bankgiften is er op zich geen schenkbelasting of schenkingsrecht verschuldigd.

Deze schenkingen zullen wel nog worden belast in de erfbelasting of het successierecht als de schenker overlijdt binnen (in principe) de drie jaar na de schenking, tenzij de schenkbelasting (het schenkingsrecht) intussen spontaan betaald zou zijn. Overlijdt de schenker ná de periode van (in principe) drie jaar, dan is het roerend vermogen belastingvrij tijdens het leven overgedragen. Handgiften en bankgiften zijn dus onbelast als u als schenker na de hand- of bankgift in de regel nog drie jaar blijft leven.

De schenkingen via een notariële akte vallen wel onder de schenkbelasting of het schenkingsrecht, onder meer alle schenkingen van in België gelegen onroerende goederen. Schenkingen aan goede doelen genieten daarbij een gunsttarief tegenover de normale regeling die van kracht is.

1. Normale regeling: schenkbelasting/schenkingsrecht

Schenkingsrechten zijn een gewestbelasting. Ze verschillen tussen het Vlaamse, het Brussels Hoofdstedelijk en het Waals Gewest. De inning van die gewestbelasting was vroeger voor de drie gewesten een bevoegdheid van de federale overheid.

In Vlaanderen is sinds 2015 de Vlaamse Belastingdienst (VLABEL) bevoegd voor de inning van het schenkingsrecht, nu in Vlaanderen schenkbelasting genoemd. De wetgeving ter zake is overgeheveld naar de Vlaamse Codex Fiscaliteit. In het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest blijft deze bevoegdheid voorlopig nog bij de federale overheid.

Om te weten welke gewestelijke tarieven op u van toepassing zijn, kijkt men naar uw fiscaal domicilie de laatste vijf jaar voor uw schenking. Als u in de vijf jaar vóór de schenking in verschillende gewesten uw fiscale woonplaats had – wat staat voor uw effectieve woonplaats – dan gelden de tarieven van het gewest waar u in die periode het langst heeft gewoond.

De schenking van roerende goederen wordt in de regel belast aan een vlak tarief van 3% of 7% in het Vlaams Gewest en in Brussel, en aan een vlak tarief van 3,3% of 5,5% in het Waals Gewest. Het gehanteerde tarief is afhankelijk van de band van verwantschap tussen schenker en begiftigde. Schenkingen van roerend goed aan familieleden en vrienden kunnen dus belastingvriendelijk gebeuren.

Voor schenkingen van onroerende goederen zijn er aparte tarieven, die doorgaans zwaarder zijn. Ook hier is het gehanteerde tarief afhankelijk van de band van verwantschap tussen schenker en begiftigde. Hoe verder verwant, hoe hoger het tarief. Daarnaast worden de tarieven procentsgewijs hoger naarmate de waarde van de onroerende goederen (het belastbare bedrag) stijgt.

In Vlaanderen werden de schenkingstarieven in 2015 verlaagd en vereenvoudigd. Sinds 1 juli 2015 bestaan er in Vlaanderen nog slechts twee tariefcategorieën (de begiftigden in rechte lijn en de partner enerzijds, en anderzijds alle 'anderen'), met telkens vier verschillende tarieven. Voor schenkingen in de rechte lijn en tussen partners gaat het om een tarief van 3% tot 27%. Voor schenkingen tussen alle andere personen varieert het tarief van 10% tot 40%. Daarnaast geldt een bijkomende tariefverlaging als de begiftigde de geschonken woning energiezuinig renoveert of verhuurt met een conformiteitsattest.

Op 1 januari 2016 volgde Brussel het voorbeeld van Vlaanderen, met de invoering van dezelfde twee tariefcategorieën en dezelfde basistarieven (3% tot 27% in rechte lijn en tussen partners en 10% tot 40% tussen alle anderen).

Ook het Waals Gewest verlaagde op 1 januari 2016 zijn schenkingstarieven. In tegenstelling tot Vlaanderen en Brussel bleven aanvankelijk wel meer dan twee tariefcategorieën bestaan. Een bijkomende verlaging en vereenvoudiging van de schenkingstarieven kwam er in september 2018, waardoor er een volledige gelijkschakeling kwam met Vlaanderen en Brussel.

Sinds september 2018 zijn de basistarieven voor schenkingen van onroerend goed in heel België bijgevolg gelijk. Er is wel nog één belangrijk verschil: partners die langer dan een jaar feitelijk samenwonen, worden in Vlaanderen gelijkgesteld met wettelijke samenwonenden en gehuwden. In Brussel en Wallonië is dat niet het geval.

Schenkingen voor een Belgische notaris moeten worden geregistreerd. Ze worden dus naargelang het geval belast volgens de tarieven in de Vlaamse Codex Fiscaliteit, het Brusselse dan wel het Waalse Wetboek der registratie, hypotheek- en griffierechten. Als een schenking werd belast in de schenkbelasting/het schenkingsrecht, zal ze in principe niet meer worden belast in de erfbelasting of het successierecht.

Vanaf 15 december 2020 is een Belgisch rijksinwoner ook verplicht om schenkingen van roerende goederen voor een buitenlandse notaris in België te laten registreren, waardoor deze schenkingen voortaan aan Belgische schenkbelasting/schenkingsrecht onderworpen zijn.

2. Schenkingen aan goede doelen: een gunstregime

Schenkingen van roerend goed aan familieleden en vrienden kunnen dus belastingvriendelijk gebeuren, soms zelfs tegen 0%. De schenkingen van onroerende goederen worden zwaarder belast, maar de tarieven zijn wel verlaagd en gelijkgeschakeld in alle gewesten.

Voor schenkingen aan goede doelen is er echter een afzonderlijk vast tarief, zowel voor roerende als onroerende schenkingen. In Vlaanderen komt er in de schenkbelasting voor schenkingen aan goede doelen vanaf 1 juli 2021 een belangrijke wijziging.

Schenkbelasting Vlaanderen: naar een nultarief voor goede doelen

In het Vlaams Gewest geldt tot en met 30 juni 2021 een uniform tarief van 5,5% voor schenkingen aan goede doelen, zowel uit de publieke als uit de private sector. Dit wordt vanaf 1 juli 2021 0%. Schenkingen aan private stichtingen zullen niet onder de nieuwe regeling vallen en blijven onderworpen aan het tarief van 5,5%.

In de andere gewesten blijven de tarieven ongewijzigd.

- In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gaat het vooral om tarieven van 6,6% (bv. schenkingen aan Brusselse gemeenten en hun openbare instellingen en schenkingen aan stichtingen van openbaar nut) of 7% (schenkingen aan goede doelen uit de private sector, zoals vzw's en private stichtingen).
- In het Waals Gewest bedraagt het schenkingsrecht op schenkingen aan goede doelen doorgaans 7% (bv. schenkingen aan goede doelen uit de private sector, zoals vzw's en private stichtingen, alsook schenkingen aan stichtingen van openbaar nut) of 5,5% (bv. schenkingen aan Waalse gemeenten en provincies en hun openbare instellingen). Er is ook een tarief van 0% voor schenkingen aan onder meer het Waals Gewest en de Franse Gemeenschap.

Meer informatie?

Zie de tabellen in bijlage 3 over schenkbelasting/schenkingsrecht

4

ABC VAN TESTAMENTEN - ALGEMEEN KADER

Als u geen testament heeft opgemaakt, bepaalt de wet wie uw erfenis krijgt: uw kinderen, uw langstlevende echtgenoot of uw wettelijk samenwonende partner. Heeft u geen kinderen, dan bepaalt de wet welke andere familieleden erven in volgorde van hun graad. Als u geen wettelijke erfgenamen heeft en geen testament heeft opgemaakt, dan gaat uw nalatenschap naar de Staat.

Als u een deel van uw erfenis aan een goed doel wilt nalaten, dan moet u een testament opstellen. Alleen zo bent u zeker dat uw geld terecht komt waar u wilt.

Een testament maken hoeft niet moeilijk te zijn, maar u moet wel enkele regels volgen. Het is ook niet enkel iets voor multimiljonairs. U kunt ook kleinere bedragen nalaten. Of u kunt goederen met een bepaalde waarde opnemen in uw testament, zoals meubelen, kunstwerken of juwelen. Ook uw eigen woning vormt vaak een belangrijk stuk van uw vermogen.

U bent misschien rijker dan u denkt. Het loont dus wellicht de moeite om eens na te denken over wat u bezit en wat u wilt nalaten en aan wie. Deel 2 verderop in deze gids kan u daarbij helpen.

Dit hoofdstuk beschrijft hoe de wet de nalatenschap regelt als u gehuwd bent en als u wettelijk samenwoont. Verder bepalen de orde en de graad van bloedverwantschap wie uw erfgenamen zijn. De wet voorziet ook in de bescherming van de langstlevende echtgenoot.

Het is evenwel mogelijk om binnen bepaalde grenzen af te wijken van het wettelijk kader van de nalatenschap, op voorwaarde dat u een testament opstelt. Dat is het tweede grote thema van dit hoofdstuk.

Enkel over Belgische nalatenschappen

Dit en volgend hoofdstuk over de wettelijke en/of testamentaire afwikkeling van een nalatenschap gelden enkel voor zuiver 'Belgische' nalatenschappen. Voor grensoverschrijdende nalatenschappen gelden bij de opmaak van een testament specifieke aandachtspunten. Raadpleeg daarvoor uw notaris. Voor de afwikkeling van zulke nalatenschappen en voor de geldigheid van een testament kan specifieke regelgeving van toepassing zijn.

1. Hoe regelt de wet de nalatenschap?

U kon het al lezen in hoofdstuk 2: volgens de wet bent u niet altijd helemaal vrij om te kiezen aan wie u uw vermogen nalaat. In België bestaat er zoiets als *het voorbehouden deel van de nalatenschap*. Dat is het stuk van de erfenis waarover u niet vrij kunt beschikken omdat bepaalde erfgenamen er recht op hebben. Deze reservataire erfgenamen kunt u nooit onterven: uw echtgenoot of echtgenote, uw kinderen en in bepaalde gevallen uw kleinkinderen. Onder de nieuwe wet, die in werking trad op 1 september 2018, behoren de (groot) ouders niet langer tot de categorie van reservataire erfgenamen.

Sindsdien ook bedraagt de reserve altijd de helft, ongeacht het aantal kinderen. Dat maakt dat het deel waarover u vrij kunt beschikken groter wordt dan vroeger als u twee of meer kinderen heeft. Als u reservataire erfgenamen heeft, kunt u nu dus altijd de helft van uw nalatenschap nalaten aan wie u wilt. Ook aan een goed doel.

Heeft u geen reservataire erfgenamen, dan kunt u alles nalaten aan wie u maar wilt.

Onder dit punt leest u alles over de belangrijkste wettelijke regelingen voor de nalatenschap: de situatie voor gehuwden en samenwonenden, voor andere bloedverwanten en de bescherming van de langstlevende echtgenoot.

1. Voor gehuwden

Voor gehuwden geldt een speciaal erfrecht. Het huwelijksvermogensrecht bepaalt welke goederen aan welke echtgenoot toebehoren en hoe die verdeeld worden als het huwelijk eindigt door echtscheiding of overlijden van een van beide echtgenoten.

Als u als erflater op het ogenblik van uw overlijden gehuwd was, wordt eerst het huwelijksvermogensstelsel vereffend en verdeeld.

- Het wettelijk stelsel

In België is het meest voorkomende huwelijksvermogensstelsel het wettelijk stelsel, dat van toepassing is op alle echtgenoten die er niet via een huwelijkscontract van zijn afgeweken. Wanneer u dus met uw partner huwt zonder huwelijkscontract, komt u automatisch in dit stelsel terecht. Elke partner behoudt er het eigen vermogen dat hij/zij zelf opbouwde voor het huwelijk én schenkingen en erfenissen die hij/zij tijdens het huwelijk gekregen heeft.

De huwgemeenschap is beperkt tot de aanwinsten die de echtgenoten tijdens het huwelijk samen opbouwen. Zo bijvoorbeeld komen beroepsinkomsten en andere inkomsten terecht in een gemeenschappelijke pot.

Als een van de echtgenoten overlijdt, bestaat de nalatenschap uit het eigen vermogen van de overleden echtgenoot + de helft van de gemeenschappelijke goederen.

- **Het stelsel van gemeenschap van goederen**

Het stelsel van gemeenschap van goederen komt tegenwoordig nog slechts uitzonderlijk voor. In een huwelijkscontract wordt dan vastgelegd dat alle goederen in principe tot de huwgemeenschap behoren. In deze optie wordt de gemeenschappelijke pot dus vergroot. Geen van beide echtgenoten heeft in principe nog een eigen vermogen.

Als een van de echtgenoten overlijdt, bestaat de nalatenschap uit de helft van de gemeenschappelijke goederen.

- **Het stelsel van scheiding van goederen**

Onder dit stelsel behoudt elke echtgenoot alle goederen die hij vóór het huwelijk bezat, maar ook alle goederen die hij na het huwelijk verkrijgt. In een stelsel van scheiding van goederen is er dus geen gemeenschappelijke pot. Er zijn slechts twee vermogens: dat van de ene en dat van de andere huwelijkspartner.

Toch kunnen de echtgenoten samen wel bepaalde goederen in onverdeeldheid verwerven. Samen een huis kopen bijvoorbeeld. De goederen die beide echtgenoten samen hebben, zijn niet gemeenschappelijk. Ze zijn *onverdeeld* in het juridische jargon. Elke echtgenoot behoudt zijn of haar onverdeelde helft.

Als één van de echtgenoten overlijdt, bestaat de nalatenschap uit het eigen vermogen van de overledene + de helft van de onverdeeldheid.

- **Mogelijke nuances in het huwelijkscontract**

De echtgenoten kunnen in hun huwelijkscontract nuances aan deze principes aanbrengen.

o **In het stelsel van gemeenschap van goederen**

In het stelsel van gemeenschap van goederen kunnen echtgenoten bij het overlijden van de huwelijkspartner voorzien in een *beding van ongelijke verdeling* of zelfs in een volledige toebedeling in volle eigendom van de

huwgemeenschap aan de langstlevende: het *verblijvingsbeding*, in de volksmond 'langst leeft, al heeft' genoemd.

De nalatenschap van wie eerst sterft is dan beperkt tot enkel diens eigen goederen. De langstlevende krijgt krachtens het huwelijkscontract meer dan de helft of zelfs de volledige huwgemeenschap toegewezen.

Een toebedeling van meer dan de helft van de huwgemeenschap is in principe wel fiscaal nadelig. Wees dus voorzichtig bij de invoeging van een beding van ongelijke verdeling of een verblijvingsbeding. Vraag advies aan een notaris of een advocaat.

o **In het stelsel van scheiding van goederen**

In het stelsel van scheiding van goederen kan het huwelijkscontract in gelijkaardige bepalingen voorzien. Hierbij wordt dan bij huwelijkscontract tussen echtgenoten een soort van fictieve gemeenschap (verrekenmassa) gecreëerd, die volledig aan de langstlevende kan toekomen.

Niet alleen het huwelijksstelsel zelf, maar ook de bijzondere voorwaarden in het huwelijkscontract bepalen de omvang van de nalatenschap.

De toebedeling aan de langstlevende via een *verrekenbeding* in een stelsel van scheiding van goederen is in principe onbelast. Het Hof van Cassatie, het hoogste rechtscollege in ons land, heeft dit bevestigd.

In Vlaanderen is de Vlaamse decreetgever echter tussenbeide gekomen, waardoor de niet-belasting van de finale verrekening na overlijden van één echtgenoot wegvalt.

In Brussel en Wallonië is deze toebedeling aan de langstlevende in principe nog altijd onbelast, maar de fiscale administratie probeert dit te betwisten. Ook hier is dus voorzichtigheid geboden.

Daarnaast kunnen echtgenoten die gehuwd zijn met scheiding van goederen vrije afspraken maken in hun huwelijkscontract over hun *onverdeelde goederen*. Zij kunnen daarbij alle bedingen opnemen die in een gemeenschapsstelsel kunnen worden opgenomen voor de verdeling van gemeenschappelijke goederen, dus ook een *verblijvingsbeding* om de onverdeelde goederen exclusief en volledig aan de langstlevende toe te kennen. U kunt advies vragen aan een notaris of een advocaat over de fiscale gevolgen van dergelijke verblijvingsbedingen met betrekking tot onverdeelde goederen.

- Een nieuw huwelijksvermogensrecht

Samen met de hervorming van het erfrecht zijn ook de regels van het huwelijksvermogensrecht gemoderniseerd en op 1 september 2018 in werking getreden.

Naast de drie bestaande huwelijksstelsels (het wettelijke stelsel, het stelsel van algehele gemeenschap en het stelsel van scheiding van goederen) is er nu ook een vierde stelsel van scheiding van goederen met verrekening van aanwinsten. Daar blijven de vermogens dus gescheiden, maar bij ontbinding van het huwelijk, bijvoorbeeld door overlijden van een van de echtgenoten, verrekenen men de aanwinsten die tijdens het huwelijk gemaakt zijn.

Zoals boven vermeld, werden dergelijke 'verreken'-afspraken in de praktijk al vaak gemaakt tussen echtgenoten, gehuwd onder een stelsel van zuivere scheiding van goederen. Nu is het één van de vier basisstelsels in het Burgerlijk Wetboek geworden, wat helderder is.

2. Voor wettelijk samenwonenden

Wat gebeurt er als u niet gehuwd bent, maar wettelijk samenwoont met uw partner? De wettelijk samenwonende partner heeft slechts een beperkt erfrecht. Hij erft bij uw overlijden enkel het vruchtgebruik van de gezinswoning met het huisraad. Hierop bestaat wel een uitzondering: de langstlevende wettelijk samenwonende partner die ook een afstamming is van de overleden partner, kan niet genieten van het wettelijk erfrecht.

Bovendien geldt dit erfrecht enkel als er sprake is van een wettelijke samenwoning. Er moet dus een verklaring van wettelijke samenwoning voor de ambtenaar van de burgerlijke stand zijn afgelegd.

3. Voor bloedverwanten

Naast de regels voor gehuwden en wettelijk samenwonenden, zijn bij een nalatenschap ook de regels voor orde en graad van bloedverwantschap van toepassing.

- Algemene regels

De wetgever heeft een rangschikking opgesteld en de erfgenamen ingedeeld in vier orden volgens bloedverwantschap:

1. *Eerste orde*: alle afstammelingen van de erflater: kinderen, kleinkinderen, achterkleinkinderen;

2. *Tweede orde*: als de overledene geen afstammelingen nalaat: de ouders van de erflater samen met zijn broer(s) en zuster(s) en/of hun afstamming(en);
3. *Derde orde*: als de overledene noch afstammelingen, noch broer(s), zuster(s) en/of hun afstamming(en) nalaat: alle bloedverwanten in opgaande lijn: ouders, grootouders, overgrootouders;
4. *Vierde orde*: als de overledene geen erfgenamen van eerste, tweede of derde orde nalaat: ooms, tantes en hun nakomelingen (neven en nichten dus), grootooms en groottantes.

De eerste orde van erfgenamen heeft voorrang op de tweede orde, de tweede op de derde enzovoort. Als er kinderen zijn, zullen bijvoorbeeld de broers of zussen van de overleden persoon niets erven. De kinderen behoren immers tot de eerste orde, terwijl de broers of zussen tot de tweede orde behoren.

Binnen de orde bepaalt *de graad* of men al dan niet erft. Een voorbeeld: tussen ouders en hun kinderen is er één generatie. Zij staan tot elkaar in de eerste graad. Kinderen hebben daarom voorrang op kleinkinderen (tweede graad).

Bloedverwanten in gelijke graad erven in principe in gelijke delen. Als er bijvoorbeeld twee kinderen zijn, erven ze in principe evenveel.

De regels van orde en graad worden samen toegepast.

Als er geen bloedverwanten zijn in de vier vermelde orden, gaat de nalatenschap volgens de wettelijke regels naar de Staat.

- Uitzonderingen

Op het principe dat de regels van graad en orde samen worden toegepast, bestaan twee grote uitzonderingen.

1. Wanneer een bloedverwant die zelf zou geërfd hebben, reeds overleden is of de nalatenschap verwerpt. Een erfgenaam die verder in graad staat, krijgt dan het erfdeel dat zijn ouder gekregen zou hebben – als die nog in leven was geweest of niet had verworpen – samen met erfgenamen die in graad dichterbij staan dan hijzelf. Dat is *plaatsvervulling*. Een voorbeeld: kleinkinderen van de grootvader kunnen samen de plaats innemen van hun vader die al overleden is.
2. Als een overledene geen afstammelingen en geen broers en/of zussen en/of afstammelingen van broers en/of zussen nalaat. Dan wordt de nalatenschap gesplitst in twee helften, waarvan de ene helft toekomt aan de bloedverwanten via vader (vaderlijke lijn) en de andere helft aan de bloedverwanten via moeder (moederlijke lijn). De regels van orde en graad worden dan binnen elke lijn afzonderlijk toegepast.

4. Bescherming van de langstlevende echtgenoot

De langstlevende echtgenoot is een volwaardig erfgenaam (wet van 14 mei 1981).

Het erfdeel van de langstlevende echtgenoot varieert in functie van de erfgenamen met wie hij of zij tot de nalatenschap komt (eerste, tweede, derde of vierde orde, zie hierboven). Er zijn daarbij drie situaties mogelijk.

1. Als de erflater een echtgenoot en afstammelingen nalaat, dan erft de langstlevende echtgenoot het vruchtgebruik en erven de afstammelingen de blote eigendom over de volledige nalatenschap (= de eigen goederen van de erflater + de helft van de gemeenschappelijke goederen).
2. Als de erflater een echtgenoot nalaat en geen afstammelingen, maar wel andere bloedverwanten, dan is de situatie ingewikkelder. De nalatenschap wordt dan opgesplitst in het eigen vermogen van de erflater enerzijds en zijn aandeel in het gemeenschappelijk vermogen anderzijds. De langstlevende echtgenoot krijgt de volle eigendom van het aandeel van de erflater in het gemeenschappelijk vermogen en het vruchtgebruik van de eigen goederen van de erflater. De andere bloedverwanten erven de blote eigendom van de eigen goederen van de erflater. Aangezien echtgenoten gehuwd onder een stelsel van scheiding van goederen geen gemeenschappelijk vermogen opbouwen, betekent dit dat de langstlevende echtgenoot enkel het vruchtgebruik krijgt van de eigen goederen van zijn overleden partner. De blote eigendom van die eigen goederen gaat dan naar de bloedverwanten (broers, zussen, neven, nichten ...).
3. Als de erflater een echtgenoot nalaat, geen afstammelingen en geen andere bloedverwanten, komt enkel de langstlevende echtgenoot tot de nalatenschap. Hij of zij erft dan de volle eigendom van de nalatenschap.

De hervorming van het huwelijksvermogensrecht voorziet ook in een wijziging van het wettelijk erfrecht van de langstlevende echtgeno(o)t(e).

Wanneer de erflater bloedverwanten heeft in de opgaande lijn of broers of zussen (of hun afstammelingen), erft de langstlevende de volle eigendom van het deel van de erflater in het gemeenschappelijk vermogen.

Dit erfrechtelijk beginsel is sinds 1 september 2018 uitgebreid naar de langstlevende echtgenoot die gehuwd is onder het scheidingsstelsel. Op die manier zal het gekozen huwelijksvermogensstelsel geen rol meer spelen bij het erfrecht van de langstlevende echtgenoot: ook de langstlevende die gehuwd is onder het scheidingsstelsel zal de volle eigendom erven van het deel van de erflater in het vermogen dat exclusief tussen de echtgenoten in onverdeeldheid is. Sinds 1 september 2018 erft de langstlevende

echtgenoot dus ongeacht het gekozen huwelijksstelsel het vermogen dat samen werd opgebouwd (weliswaar onder de voorwaarde dat de langstlevende echtgenoot in samenloop komt met andere erfgenamen dan afstammelingen).

Bovendien erft de langstlevende echtgenoot de gehele nalatenschap in volle eigendom wanneer de erflater erfgenamen heeft in de vierde orde, dit zijn de bloedverwanten in de zijlijn met uitzondering van (half)broers en (half)zussen en hun afstammelingen, bv. (groot)ooms, (groot)tantes, hun kinderen ...

2. U kunt afwijken van de wettelijke regels via een testament

Zoals beschreven onder het vorige punt, bepaalt de wet naar wie uw nalatenschap in principe gaat.

Als u niets geregeld heeft voor het deel waarover u vrij kunt beschikken, zal dat deel verdeeld worden volgens de wettelijke regels. Bijvoorbeeld als u één kind heeft, dan gaat uw volledige nalatenschap naar dat kind.

Als u aan uw nalatenschap een andere bestemming wilt geven, moet u een testament opmaken. U kunt dus afwijken van het normale erfrecht en zelf schikkingen treffen, uiteraard binnen de grenzen van het beschikbaar deel van de nalatenschap.

Ook als u helemaal geen erfgenamen heeft en u wilt niet dat uw nalatenschap naar de Staat gaat, is het nodig om een testament te maken. Hetzelfde geldt als u erfgenamen heeft, bijvoorbeeld broers of zussen, maar u liever niet heeft dat zij van u erven.

Een *testament* is een akte waarin u bepaalt welke delen van uw nalatenschap u aan wie wilt nalaten. Het is een wilsuiting van één persoon. Elke persoon moet afzonderlijk zijn/haar testament opmaken. Echtgenoten kunnen dus geen gezamenlijk testament opmaken.

Kijk uw testament af en toe na

U hoeft uw wensen niet voor eeuwig vast te leggen. U kunt uw testament immers op elk moment herzien. Als u bijvoorbeeld een belangrijke erfenis ontvangt of als u een huis verkoopt, moet u het bedrag dat u nalaat misschien aanpassen.

De som of het goed dat u via uw testament nalaat aan een erfgenaam of aan een goed doel, noemt men een *legaat*.

De persoon die het legaat ontvangt, noemt men de *legataris*. De legataris(sen) moet(en) het testament aanvaarden opdat het uitgevoerd kan worden.

1. Welke soorten testamenten zijn er?

U kunt kiezen tussen verschillende soorten wettelijke testamenten: een eigenhandig testament, een notarieel testament en eventueel een internationaal testament, elk met hun voor- en nadelen.

- Een eigenhandig testament

Meest voorkomend is een testament dat iemand zelf met de hand schrijft.

De wet zegt dat een eigenhandig testament door de erflater zelf met de hand geschreven moet zijn. Er kan wel hulp zijn van een derde, maar u moet het zelf neerpennen. Uiteraard mag die persoon u niet onder druk zetten en mag u enkel op papier zetten wat u zelf wilt.

U moet ook de datum (dag, maand en jaartal) vermelden waarop u het testament opstelt en het ondertekenen met uw gebruikelijke handtekening.

Een eigenhandig testament schrijven is dus eenvoudig. Doordat er geen notaris aan te pas komt, zijn er geen kosten aan verbonden. U heeft ook geen getuigen nodig. U kunt het schrijven op om het even welk papier, in om het even welke taal. Een tikmachine of een tekstverwerker gebruiken is echter niet toegelaten.

Aan dit soort testament zijn evenwel een aantal nadelen verbonden. Zo kan er na uw dood twijfel ontstaan over de rechtsgeldigheid van uw testament. Misschien is de inhoud ervan niet helemaal duidelijk. U loopt ook het risico dat u uw testament verliest of dat het wordt vernietigd.

Het is dus geen slecht idee om het in bewaring te geven bij een notaris. Die kan meteen ook nagaan of het testament aan de wettelijke voorwaarden voldoet en het laten inschrijven in het Centraal Register van Testamenten. Voor de inschrijving in het register moet u een kleine vergoeding betalen.

- Een openbaar, authentiek of notarieel testament

Een notarieel testament wordt opgesteld bij de notaris in uw aanwezigheid en die van twee getuigen. Zijn er echter twee notarissen aanwezig, dan zijn de getuigen niet nodig.

Tijdens de eerste golf van de coronacrisis zorgde een 'noodwet' ervoor dat de getuigen tijdelijk niet meer nodig waren, ook al was er maar één notaris aanwezig. Deze maatregel gold vanaf 4 mei 2020 tot 3 juli 2020. Tijdens de tweede coronagolf is er een nieuwe 'noodwet' gestemd waardoor de aanwezigheid van de getuigen opnieuw niet meer nodig is en dit vanaf 20 december 2020 tot (normaal gezien) 31 maart 2021.

Los van de coronacrisis is er recent nog iets gewijzigd. Tot voor kort was u verplicht om de inhoud van uw notarieel testament woord voor woord te dicteren aan de notaris. De notaris noteerde dit dictee dan met de hand of gebruikte daartoe de tekstverwerker en las het daarna aan u voor.

Sinds 1 september 2020 is dit verplichte dictee weggefallen. De notaris moet voortaan uw testament opstellen op basis van uw werkelijke wil. Hij zal luisteren naar uw wensen en zal u concrete vragen stellen zodat hij precies kan achterhalen wat uw werkelijke wil is. In de praktijk zal de notaris vaak eerst een ontwerp van testament opmaken waarin hij uw werkelijke wil vertaalt naar een 'juridische taal'. Dit ontwerp wordt dan samen met u besproken en indien nodig verbeterd.

Als het ontwerp overeenstemt met wat u werkelijk wilt, zal er in de praktijk daarna een definitieve afspraak gemaakt worden voor het opstellen van uw notarieel testament. Dit gebeurt dan in normale omstandigheden in aanwezigheid van twee getuigen (tenzij er twee notarissen aanwezig zijn). De notaris zal uw testament voorlezen in aanwezigheid van u en van de twee getuigen en u vragen om te bevestigen dat de inhoud overeenkomt met wat u wilt. Aansluitend volgt de ondertekening door u als 'testator', de notaris en de twee getuigen.

Een notarieel testament biedt u meer zekerheid dan een eigenhandig testament. De notaris zorgt er immers voor dat de inhoud van uw testament overeenkomt met wat u werkelijk wilt. Het wordt bovendien bewaard bij de notaris en wordt automatisch door de notaris geregistreerd in het Centraal Register van Testamenten. U loopt dus geen risico op verlies.

Aan de opmaak van een notarieel testament zijn notariskosten verbonden. U kunt zich altijd vooraf bij de notaris informeren over de prijs.

- Een internationaal testament

Heeft u bezittingen in het buitenland die u na uw overlijden wilt nalaten? Dan laat u het best een internationaal testament opstellen. Het kan ook dienen voor louter Belgische nalatenschappen.

Het opstellen van een internationaal testament gebeurt in drie stappen.

1. Eerst wordt er een onderhands geschrift opgesteld. Dat kunt u zelf schrijven of u kunt het laten schrijven. Het mag ook getypt zijn. Het is niet nodig dat u het ondertekent.
2. Dat document geeft u aan de notaris, in aanwezigheid van twee getuigen. U verklaart dat het uw testament is en dat u de inhoud ervan kent, vóór u het ondertekent en dagtekent. Ook de notaris en de getuigen ondertekenen het testament. De notaris zal het testament bewaren en het in aanwezigheid van u en de getuigen verzegelen.
3. De notaris hecht aan het testament een verklaring waaruit blijkt dat er aan alle wettelijke vereisten werd voldaan. Hij bewaart beide documenten.

Voor de afgifte van uw testament en de opmaak van de notariële verklaring, zult u de notaris moeten vergoeden. U kunt vooraf informeren bij de notaris hoeveel dat kost.

Centraal Register van Testamenten

Testamenten, herroepingen of wijzigingen ervan moeten door de notaris worden geregistreerd in het Centraal Register van Testamenten, dat wordt bijgehouden door de Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat. Notariële en internationale testamenten worden verplicht in dit register opgenomen. Eigenhandige testamenten die aan een notaris worden toevertrouwd ook, tenzij de testator zich hiertegen verzet.

In het register worden enkel de identiteit van de testamentmaker, de naam van de notaris en de datum van neerlegging opgenomen. Het register bewaart dus geen kopie van uw testament en vermeldt niets over de inhoud ervan. Het registreert enkel dat het testament bij die notaris bewaard wordt en dat het daar gevonden kan worden na het overlijden van de testator.

Zolang u leeft, blijven de vermeldingen in het Centraal Register van Testamenten geheim. Na uw overlijden kan elke betrokken persoon op vertoon van een uittreksel uit de overlijdensakte kosteloos een opsporing laten doen in deze databank.

2. Wat zijn de wettelijke vereisten voor een testament?

De wet stelt een aantal voorwaarden waaraan het testament, de erflater en de legataris moeten voldoen.

- De erflater geeft een geldige toestemming

De wet bepaalt onder meer dat wie een testament opstelt, gezond van geest moet zijn.

Het testament mag ook niet aangetast zijn door 'bedrog, geweld en/of dwaling'. Zo mag iemand niet via allerlei slinkse omwegen een erfenis trachten binnen te halen.

Dat geldt voor familieleden, maar evenzeer voor een goed doel. Als een goed doel bijvoorbeeld via een huisbezoek fondsen verwerft via een testament, moet het er op letten dat het de erfgenamen geen argumenten biedt om het testament aan het goede doel aan te vechten op grond van de zogenaamde 'erfenisbejaging'. Daarom zal het goede doel de persoon die een testament wil maken informeren, maar er ook expliciet op wijzen dat deze persoon zelf een weloverwogen en vrije keuze moet maken.

- De erflater is bekwaam

Hij moet rechts- en handelingsbekwaam zijn op het moment dat hij zijn testament opstelt.

- De legataris is bekwaam

De persoon die het legaat ontvangt, moet bekwaam zijn op het ogenblik van het overlijden van degene die het testament heeft opgesteld.

Toegepast op het goede doel: het goede doel mag als rechtspersoon niet ontbonden zijn of in vereffening gesteld. Daarom is het aangewezen om in uw testament ook een alternatief goed doel op te nemen.

- De legataris is duidelijk omschreven

De legataris moet ook duidelijk bepaald zijn. De identiteit van een legataris kan met elementen in en met elementen buiten het testament worden bepaald. In bepaalde gevallen is de legataris bij het opstellen van het testament nog niet bepaald, maar kan dat gebeuren op het ogenblik van het overlijden, bijvoorbeeld 'een legaat aan mijn oudste in leven zijnde nicht of neef'.

Bij legaten aan het goede doel doet u er goed aan om de begunstigde rechtspersoon zo precies mogelijk te omschrijven: naam, adres, ondernemingsnummer.

3. Welke soorten legaten kunt u opnemen in uw testament?

U kunt uw bezittingen nalaten bij testament via *drie soorten legaten*:

1. *een algemeen legaat*: alle goederen van uw nalatenschap, behalve het gedeelte dat u op een andere manier – via een bijzonder legaat of een legaat ten algemenen titel – nalaat;
2. *een legaat onder algemene titel*: een bepaald percentage van uw goederen, of alle roerende of onroerende goederen of een deel daarvan;
3. *een bijzonder legaat*: een bepaalde som geld of een precies omschreven goed, zoals een huis, een schilderij, een juweel.

4. Kunt u eigen bepalingen in uw testament opnemen?

Jazeker.

Als u een legaat nalaat, kunt u daarvoor een termijn bepalen. U kunt bijvoorbeeld een legaat nalaten aan een goed doel vanaf het moment dat uw echtgenoot overleden is, of op voorwaarde dat het goede doel investeert in een bepaald project.

Als u eraan twijfelt of de erfgenamen of legatarissen het testament volgens uw wil zullen uitvoeren, kunt u in uw testament ook een *testamentuitvoerder* aanstellen, die zal waken over de correcte uitvoering van uw testament.

5

ABC VAN TESTAMENTEN VOOR HET GOEDE DOEL

Als u de wereld een beetje beter wilt maken, dan wilt u wellicht geven aan een goed doel of aan meerdere goede doelen.

U kunt dat doen terwijl u leeft, of u kunt een goed doel opnemen in uw testament. Zo kunt u de organisatie(s) die u tijdens uw leven hebben geraakt, ook na uw overlijden blijven steunen. En nog iets blijven betekenen voor anderen, lang nadat u er niet meer bent.

In het vorige hoofdstuk werden de krachtlijnen van de opmaak van een testament uiteengezet. In dit hoofdstuk bekijken we hoe u dit kunt toepassen als u wilt nalaten aan het goede doel.

Nalaten aan een goed doel? Maak altijd een testament!

Als u wilt nalaten aan een goed doel, moet u altijd een testament opstellen. Anders wordt uw erfenis verdeeld volgens de wettelijke regelingen die in het vorige hoofdstuk zijn geschetst.

1. Hoe een goed doel opnemen in uw testament?

Er zijn verschillende manieren om een goed doel op te nemen in uw testament. U kunt simpelweg een legaat aan het goede doel opnemen in uw testament. U kunt ook kiezen voor een duolegaat of een monolegaat, althans in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in het Waals Gewest. In Vlaanderen zal het voor overlijdens vanaf 1 juli 2021 niet meer aangewezen zijn (zie verder).

Wat u het best kiest, hangt af van uw situatie. De twee centrale vragen zijn:

- Heeft u reservataire erfgenamen – kinderen en/of een echtgenoot – of niet?
- Hoeveel wilt u geven aan het goede doel en hoeveel aan anderen?

1. Een legaat aan het goede doel

Een legaat is een gift bij testament van het geheel of een deel van uw vermogen. Iedereen kan in principe een legaat aan één of meerdere goede doelen opnemen in zijn/haar testament.

U doet er altijd goed aan een extra goed doel op te nemen voor het geval het goede doel van uw eerste keuze niet meer bestaat op het moment dat de erfenis openvalt.

- Drie soorten legaten

U heeft de keuze tussen drie soorten legaten:

1. *een algemeen legaat*: alle goederen van uw nalatenschap, behalve het gedeelte dat u nalaat op een andere manier (via een bijzonder legaat of een legaat onder algemene titel);
2. *een legaat onder algemene titel*: een bepaald percentage van uw goederen, of alle roerende of onroerende goederen of een deel daarvan;
3. *een bijzonder legaat*: een bepaalde som geld of een precies omschreven goed, zoals een huis, een schilderij, een juweel.

- Wanneer is een legaat interessant?

Een legaat is interessant in twee gevallen:

1. U heeft reservataire erfgenamen en u wenst een bepaald deel van uw vermogen of bepaalde goederen (volgens de nieuwe erfwet maximum 50%) na te laten aan een goed doel. Dan wordt dat goede doel begunstigde van dat deel van uw vermogen of van die goederen.
2. U heeft geen reservataire erfgenamen en u wenst uw volledige vermogen na te laten aan een goed doel. Dan wordt het goede doel begunstigde van uw volledige vermogen.

In beide gevallen betaalt het goede doel lage erfbelastingen/successierechten, in Vlaanderen vanaf 1 juli 2021 zelfs geen meer. (zie verder)

Modellen van legaat aan het goede doel

1. Reservataire erfgenamen - deel van uw nalatenschap (max. 50%) naar een goed doel

Ik ondergetekende ..... (naam voornaam), geboren te ..... (gemeente) op ..... (datum) en wonende in ..... (gemeente, straat, huisnummer),

verklaar mijn testament als volgt op te maken.

Ik herroep hierbij alle voorgaande wilsbeschikkingen.

Ik legateer het grootst beschikbaar deel van mijn nalatenschap, waarover de wet mij toelaat te beschikken, aan (naam goed doel + adres + ondernemingsnummer).

Als het voornoemde goede doel niet meer bestaat op het moment van mijn overlijden, laat ik het grootst beschikbaar deel van mijn nalatenschap, waarover de wet mij toelaat te beschikken, na aan (naam goed doel 2 + adres + ondernemingsnummer).

Gedaan te ..... (plaats) op .... / .... / ..... (datum)

Als dit testament niet notarieel wordt verleden, moet het door de testator met de hand zijn geschreven, worden gedagtekend en worden ondertekend met de gebruikelijke handtekening.

2. Geen reservataire erfgenamen - volledige nalatenschap naar een goed doel

Ik ondergetekende.....(naam voornaam), geboren te ..... (gemeente) op ..... (datum) en wonende in ..... (gemeente, straat, huisnummer), verklaar mijn testament als volgt op te maken.

Ik herroep hierbij alle voorgaande wilsbeschikkingen.

Ik legateer de volle eigendom van alle roerende en onroerende goederen die mijn nalatenschap zal bevatten aan (naam goed doel + adres + ondernemingsnummer), die ik aanstel als algemeen legataris.

Als het voornoemde goede doel niet meer bestaat op het moment van mijn overlijden, legateer ik de volle eigendom van alle roerende en onroerende goederen die mijn nalatenschap zal bevatten aan (naam goed doel 2 + adres + ondernemingsnummer), die ik in dat geval aanstel als algemeen legataris.

Gedaan te ..... (plaats) op .... / .... / ..... (datum)

Als dit testament niet notarieel wordt verleden, moet het door de testator met de hand zijn geschreven, worden gedagtekend en worden ondertekend met de gebruikelijke handtekening.

2. Een duolegaat aan het goede doel

Een andere mogelijkheid om na te laten aan het goede doel, is het duolegaat. Deze formule kreeg de voorbije jaren steeds meer bekendheid en kende steeds meer succes.

Wat is het principe van het duolegaat?

Het duolegaat is een techniek die inhoudt dat er twee legaten worden opgenomen in één testament: één legaat in het voordeel van een of meerdere personen, al dan niet wettelijke erfgenamen, en één legaat in het voordeel van een of meerdere goede doelen.

Deze techniek is vooral interessant als u geen reservataire erfgenamen heeft en u wilt nalaten aan verre familieleden, vrienden en kennissen.

Het goede doel betaalt op zijn legaat lage erfbelastingen/successierechten, terwijl de andere legatarissen onder de hoge, progressieve tarieven van de erfbelasting of het successierecht vallen. Aan het goede doel wordt daarom de last opgelegd om naast de eigen lagere erfbelasting of het eigen lagere successierecht ook de hogere erfbelasting of het hogere successierecht van de andere legatarissen te betalen.

De andere legatarissen moeten bijgevolg geen erfbelasting of successierecht meer betalen op hun legaat (dat heeft het goede doel gedaan), waardoor zij hun legaat 'netto' verkrijgen.

In de praktijk zullen de verre familieleden, vrienden en kennissen 'netto' meer van de erfenis overhouden dan wanneer zij zonder de techniek van het duolegaat rechtstreeks van de erflater zouden erven. Ook het goede doel houdt eraan over.

Dit systeem bestaat in de drie gewesten. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in het Waals Gewest blijft de fiscale regelgeving rond de duolegaten onveranderd. In Vlaanderen zijn er in dit verband wijzigingen op til voor overlijdens vanaf 1 juli 2021.

Nieuwe situatie in Vlaanderen vanaf 1 juli 2021

De plenaire vergadering van het Vlaams Parlement heeft op 17 maart 2021 een ontwerp van decreet goedgekeurd tot wijziging van de Vlaamse Codex Fiscaliteit, wat consequenties zal hebben

voor schenkingen en legaten aan goede doelen. Daarnaast wordt via het nieuwe decreet een systeem van 'vriendenerfenis' ingevoerd. De nieuwe regelgeving zal gelden voor overlijdens vanaf 1 juli 2021.

Geen fiscale besparing meer via duolegaat

In Vlaanderen wil men voor overlijdens vanaf 1 juli 2021 een einde stellen aan de fiscale besparing die de doorgaans verre familieleden, vrienden en kennissen via de techniek van het duolegaat genieten. Het zal wel mogelijk blijven om een duolegaat in een testament op te nemen, maar het fiscaal voordeel zal verdwijnen.

Nultarief voor legaten en schenkingen aan het goede doel

Maar dat betekent niet dat de goede doelen automatisch het kind van de rekening zullen zijn. Ter compensatie zal het tarief om na te laten aan goede doelen drastisch verlagen. Als u overlijdt na 30 juni 2021, zal het goede doel geen erfbelasting meer moeten betalen op wat het van u erft. Het tarief zakt van 8,5% naar 0%. Dezelfde regeling zal vanaf 1 juli 2021 gelden als u bij leven schenkt aan het goede doel: het goede doel is dan geen schenkbelasting verschuldigd. Nu is dat nog 5,5%.

De goede doelen en testament.be hopen dat via deze tariefverlaging het verlies aan inkomsten via de techniek van het duolegaat wordt gecompenseerd.

Nieuw: de vriendenerfenis

Er komt ook een alternatief voor de 'gedupeerde' erfgenamen. Het decreet voorziet in een volledig nieuwe regeling voor wie graag iets wil nalaten aan een vriend of een ver familielid, de zogenaamde *vriendenerfenis*. Ook hier zullen de nieuwe regels gelden voor alle overlijdens vanaf 1 juli 2021. U zult de mogelijkheid krijgen om een gedeelte van uw erfenis aan een 'beste vriend' na te laten tegen het laagste tarief in de erfbelasting, 3 % (hetzelfde tarief als voor verkrijgingen in rechte lijn - kinderen, kleinkinderen...- en tussen partners) in plaats van de huidige 25 %. Let wel: het bedrag dat u tegen dat gunstige tarief kunt nalaten, is beperkt tot 15.000 euro. U kunt dat bedrag desgewenst verdelen over meerdere vrienden.

Wat als u al een testament heeft opgesteld met een duolegaat?

Als u overlijdt vóór het nieuwe Vlaamse decreet van kracht is, zal uw duolegaat nog belast worden volgens de huidige fiscale regels.

Overlijdt u nadien, dan zal de manier waarop de erfbelasting berekend wordt zo worden aangepast dat het fiscaal voordeel voor het verre

familieelid of de vriend verdwijnt. Afhankelijk van hoe het duolegaat is gestipuleerd:

- zal het goede doel geen voordeel meer bekomen (of zelfs een opleg moeten betalen). Het goede doel zal het legaat dan ook verwerpen. Het deel dat had moeten toekomen aan het goede doel zal dan, afhankelijk van wat u in uw testament heeft bepaald, aan iemand anders toekomen en dat is misschien niet wat u wilt.
- of zal het verre familieelid/de vriend minder overhouden dan wanneer de nalatenschap aan hem alleen werd toegekend.

Om zeker te zijn dat uw testament ook vanaf 1 juli 2021 nog beantwoordt aan uw wensen, laat u uw testament het best nazien. Zolang u wilsbekwaam bent, kunt u uw testament op elk ogenblik laten aanpassen bij uw notaris, ook na 30 juni 2021.

U kunt voor gratis advies ook steeds terecht bij testament.be.

In elk geval raden we u aan, in elk van de drie gewesten, om altijd ook een alternatieve regeling (een zogenaamde *subsidiare beschikking*) op te nemen voor het geval het duolegaat dat u opgemaakt heeft, op het tijdstip van uw overlijden geen uitwerking zou kunnen krijgen.

Heeft het nog zin om een duolegaat op te stellen?

Als u daarmee een goed doel wil steunen en ook een fiscale besparing op het oog heeft voor een ver familieelid of een vriend, heeft een duolegaat in Vlaanderen nog weinig zin.

Het is dan ook af te raden om snel nog een duolegaat op te stellen. De nieuwe regels zullen immers van toepassing zijn voor alle overlijdens vanaf 1 juli 2021, ongeacht de datum waarop u uw testament heeft opgesteld.

Informeer u over de situatie bij testament.be

Klassiek en omgekeerd duolegaat

In Vlaanderen verliest het duolegaat dus zijn fiscaal belang vanaf 1 juli 2021. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in het Waals Gewest blijft de techniek vooralsnog wel nog bestaan. Via de techniek van het duolegaat heeft u twee mogelijkheden: u kunt het goede doel aanstellen als algemeen legataris of als bijzonder legataris.

- Klassiek duolegaat: goede doel als algemeen legataris

Als u in uw testament het goede doel de teugels in handen wilt geven, dan moet u het goede doel als algemeen legataris aanstellen. Dit is het zogenaamde *klassieke duolegaat*.

Uw volledige nalatenschap gaat dan naar een goed doel, dat een deel daarvan moet uitbetalen aan een (of meerdere) andere legataris(sen), zoals een neef of een nicht of een vriend. Het goede doel komt dus in het bezit van alle goederen van uw nalatenschap. Uw neef, nicht of vriend staat hierbij aan de zijlijn. Zij moeten wachten op de uitkering van hun bijzonder legaat door het goede doel.

Het goede doel is als algemeen legataris als enige verantwoordelijk voor de afwikkeling van uw nalatenschap, bv. de goederen verkopen of het huis leegmaken. Ook op fiscaal vlak heeft het als enige de verantwoordelijkheid om de aangifte van de nalatenschap in te dienen.

Voor kleinere goede doelen is het vaak niet evident om de rol van algemeen legataris en de formaliteiten die daarbij horen, op zich te nemen. Zij kunnen hiervoor vaak niet het personeel en de middelen vrijmaken. Zo moet de algemeen legataris bijvoorbeeld de schulden van de nalatenschap betalen en dus op de hoogte zijn van de vermogenstoestand van de testator.

U kunt altijd op voorhand afstemmen met uw favoriete goede doel om te weten of het als algemeen legataris aangesteld wil worden. Wenst het goede doel dat niet, dan kunt u altijd opteren voor een andere formule, met name het omgekeerde duolegaat.

- Omgekeerd duolegaat: goede doel als bijzonder legataris

Bij een *omgekeerd duolegaat* wordt het goede doel als bijzonder legataris aangesteld. Het ontvangt een bepaalde som geld of een precies omschreven goed, zoals een huis of een grond. Uw neef, nicht of vriend wordt aangesteld als algemeen legataris.

Hij of zij krijgt het bezitsrecht over de nalatenschap en zal die vereffenen. Ook op fiscaal vlak is de algemeen legataris verantwoordelijk voor de aangifte van nalatenschap. Het goede doel heeft veel minder verantwoordelijkheden. Het zal wel altijd moeten vragen om het legaat af te geven.

Het goede doel moet ook hier het successierecht dragen op het legaat aan uw neef, nicht of vriend. Op fiscaal vlak leidt deze variëte tot dezelfde besparing als een klassiek duolegaat.

- Hoe formuleert u een duolegaat?

Een duolegaat moet voorzichtig worden geformuleerd. Uw vermogen kan bij uw overlijden immers kleiner zijn dan op het moment dat u uw testament opmaakte, waardoor het goede doel veel minder of zelfs niets dreigt over te houden. Daarom volgende adviezen, nuttig in Wallonië en Brussel.

Hoe een duolegaat formuleren?

1. Formuleer in percentages of breukdelen

Uw vermogen verandert voortdurend. Daarom is het aangewezen om geen vaste bedragen, maar percentages of breukdelen van de nalatenschap toe te kennen aan uw neef, nicht of vriend enerzijds en aan het goede doel anderzijds. U kunt ook de omvang van de bijzondere legaten zo bepalen dat het goede doel, na aftrek van het successierecht en de kosten, netto een vast bedrag of een bepaald percentage van het vermogen moet overhouden.

Als u werkt met percentages, is het aangewezen om minstens 50% van uw nalatenschap toe te kennen aan het goede doel.

Anders bestaat het risico dat het goede doel er te weinig aan overhoudt en de erfenis zal moeten weigeren.

U kunt ook een hoger percentage van uw nalatenschap toekennen aan het goede doel, bijvoorbeeld 60% aan het goede doel en 40% aan uw neef, nicht of vriend.

2. Wees helder over de berekening van het bedrag van het legaat aan het goede doel en het successierecht

Vermeld in uw testament dat men om het bedrag te bepalen van het legaat van het goede doel en het successierecht dat ten laste gelegd wordt van het goede doel, enkel rekening zal houden met de goederen die uw neef, nicht of vriend effectief uit de nalatenschap ontvangen, de zogenaamde bestaande goederen. En dus niet met de bedragen die zij fictief geacht worden te hebben ontvangen.

3. Wees helder over de kosten die het goede doel moet betalen

De meeste goede doelen geven er de voorkeur aan dat ze enkel het successierecht van de andere legatarissen moeten betalen en dus niet ook de andere kosten verbonden aan de afwikkeling van de nalatenschap.

4. Formuleer ook een alternatief voor het duolegaat

Voor het geval het duolegaat dat u heeft opgesteld op het ogenblik van uw overlijden geen uitwerking zou kunnen krijgen wegens nieuwe decretale bepalingen, is het aangewezen ook een andere mogelijkheid ('subsidiare beschikking') in uw testament op te nemen.

Model van duolegaat

Ik herroep hierbij al mijn vorige wilsbeschikkingen.

1. Hoofdbeschikking

Ik legateer 50% van mijn gehele nalatenschap aan de heer/mevrouw ..... , geboren te ..... op ..... en wonende te .....

Ik legateer aan de vereniging zonder winstoogmerk X, met zetel te ..... en met ondernemingsnummer ....., de overige 50% van mijn nalatenschap onder de last om het successierecht op het legaat aan de heer/mevrouw ..... te dragen.

Als voornoemde vzw X haar legaat niet aanvaardt binnen de 4 (vier) maanden na mijn overlijden, stel ik in haar plaats aan als legataris: de vereniging zonder winstoogmerk Y, met zetel te ..... en met ondernemingsnummer .....

Om het bedrag te bepalen van het legaat en de rechten die ten laste gelegd worden van de vzw X of Y, zal er geen rekening gehouden worden met bedragen die geacht worden te zijn ontvangen door de heer/mevrouw ....., in toepassing van de zogenaamde fictieartikelen van het Wetboek van Successierechten.

De vzw X of Y zal enkel het successierecht van de heer/mevrouw ..... moeten betalen, niet de bijkomende andere kosten verbonden aan de afwikkeling van de nalatenschap.

2. Subsidiaire beschikking

Voor het geval de vzw X noch de vzw Y haar legaat aanvaardt, vervallen alle door mij onder punt 1 gemaakte legaten en legateer ik mijn nalatenschap als volgt: ...

Opgemaakt te ..... op .....

Als dit testament niet notarieel wordt verleden, moet het door de testator met de hand zijn geschreven, worden gedagtekend en worden ondertekend met de gebruikelijke handtekening.

3. Een monolegaat aan het goede doel

Naast het duolegaat blijft er in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in het Waals Gewest een andere mogelijkheid om een goed doel op te nemen in uw testament met de mogelijkheid van een fiscale besparing voor uw wettige erfgenamen: het monolegaat, een variatie op het duolegaat. In plaats van twee legaten is hier slechts sprake van één legaat, met name één bijzonder legaat aan het goede doel onder de last om naast de eigen lagere erfbelasting of het eigen lagere successierecht ook de hogere erfbelasting of het hogere successierecht van uw wettige erfgenamen te betalen.

Aangezien het monolegaat een variatie is van het duolegaat, zal in Vlaanderen de nieuwe fiscale behandeling die vanaf 1 juli 2021 ingaat voor het duolegaat, ook gelden voor het monolegaat. Als u met het monolegaat hoofdzakelijk een fiscale besparing voor ogen heeft voor uw wettige erfgenamen, zal ook het monolegaat in Vlaanderen nog weinig zin hebben.

- Wat is het principe van het monolegaat?

U vermaakt in uw testament één (bijzonder) legaat aan een goed doel, dat het successierecht van de wettelijke erfgenamen moet betalen. De wettelijke erfgenamen zorgen voor de aangifte van de nalatenschap en de vereffening en verdeling en ze behouden het voordeel van het duolegaat op het vlak van het successierecht. Het goede doel krijgt een bepaalde geldsom en hoeft zich niet bezig te houden met de vereffening en verdeling van de nalatenschap.

- Wanneer is een monolegaat interessant?

U bent bijvoorbeeld niet gehuwd en u heeft geen kinderen. Uw ouders zijn overleden voor u overlijdt. U heeft wel een broer en een zus, die krachtens de wettelijke regels tot uw nalatenschap komen (tweede orde). U wilt daarnaast

ook een deel van uw vermogen nalaten aan het goede doel. Dan kunt u werken met een monolegaat: uw broer en uw zus verkrijgen uw nalatenschap krachtens de wettelijke regels en u kent in uw testament een bijzonder legaat toe aan het goede doel, dat het successierecht moet betalen van uw broer en uw zus. Zo behouden deze erfgenamen de controle over uw nalatenschap die ze kunnen vereffenen en verdelen. En ze hebben fiscaal hetzelfde voordeel als met een duolegaat.

Model van monolegaat

Ik herroep hierbij al mijn vorige wilsbeschikkingen.

Ik legateer aan de vereniging zonder winstoogmerk X, met zetel te..... en met ondernemingsnummer ....., 50% van mijn nalatenschap onder de last om het successierecht te betalen van mijn wettelijke erfgenamen.

Om het bedrag te bepalen van het legaat en de rechten die ten laste gelegd worden van de vzw X, zal er geen rekening gehouden worden met bedragen die geacht worden te zijn ontvangen door mijn wettelijke erfgenamen in toepassing van de zogenaamde fictieartikelen van het Wetboek van Successierechten.

De vzw X zal enkel het successierecht van mijn wettelijke erfgenamen moeten betalen en niet de bijkomende andere kosten verbonden aan de afwikkeling van de nalatenschap.

Opgemaakt te ..... op .....

Als dit testament niet notarieel wordt verleden, moet het door de testator met de hand zijn geschreven, worden gedagtekend en worden ondertekend met de gebruikelijke handtekening.

2. Wat zijn de fiscale gevolgen bij uw overlijden?

De fiscale gevolgen bij uw overlijden kunnen verschillen, afhankelijk van hoe u een goed doel opneemt in uw testament, uw familiale situatie, de waarde van uw nalatenschap en het gewest waar u woont. Als u in de vijf jaar vóór uw overlijden in verschillende gewesten hebt gewoond, dan gelden de tarieven van het gewest waar u in die periode het langst heeft gewoond.

Hoge en lage tarieven in de erfbelasting/het successierecht

De belasting die bij een erfenis betaald moet worden, is een gewestelijke belasting. Ze verschilt dus van gewest tot gewest. In Vlaanderen spreken we over de erfbelasting, in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het Waals Gewest over het *successierecht*.

In elk van de drie gewesten geldt: laat u iets na aan het goede doel, dan is de erfbelasting of het successierecht voor het goede doel doorgaans lager dan als u iets nalaat aan uw erfgenamen.

De erfenisrechten van erfgenamen zijn *progressief* opgebouwd: hoe groter het nagelaten vermogen, hoe hoger hun belastingtarief. Hoe meer iemand erft, hoe meer hij in een hogere schijft valt en hoe hoger de erfbelasting of het successierecht dat hij moet betalen.

Daarnaast speelt de verwantschap tussen de overledene en de erfgenaam/legataris een rol. Directe erfgenamen, zoals echtgenoten of kinderen, betalen minder erfenisrechten dan bijvoorbeeld broers en zussen. Verre familie of personen die tot de nalatenschap komen en die geen familieband hebben met de overledene betalen het meest. Een neef of nichtje, een vriend of vriendin moeten dus een flink deel van de erfenis afstaan aan de belastingen.

En er is nog een punt. Doorgaans worden de tarieven van de erfbelasting of het successierecht toegepast op het aandeel dat elke erfgenaam afzonderlijk verkrijgt. Maar daarop is er een uitzondering: in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in het Vlaams Gewest wordt de erfbelasting of het successierecht op de globale erfenis berekend als die gaat naar ooms, tantes, neven, nichten of personen van buiten de familie, waardoor die belasting in veel gevallen hoger wordt.

In Vlaanderen zijn sinds 1 september 2018 de tarieven verlaagd tussen broers en zussen onderling, en tussen personen belast aan het tarief 'anderen'.

Een legaat: fiscaal vriendelijk voor het goede doel

Goede doelen die vzw's of stichtingen zijn, betalen minder erfbelasting of successierecht dan andere categorieën. Ze genieten van een laag en vast tarief en houden dus netto veel over van het bedrag dat u aan hen nalaat.

Het goede doel betaalt in Vlaanderen vooralsnog 8,5% erfbelasting. Vanaf 1 juli 2021 wordt dat 0%. Legaten aan private stichtingen zullen echter niet onder het nultarief vallen, maar blijven onderworpen aan het tarief van 8,5%.

In het Waals Gewest gaat het om maximum 7% voor vzw's, private stichtingen en stichtingen van openbaar nut.

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is het tarief van het successierecht 7% voor legaten aan de stichtingen van openbaar nut, de vzw's en andere rechtspersonen die de federale erkenning hebben gekregen en dus fiscale attesten voor giften kunnen uitreiken. Het tarief bedraagt er 25% voor legaten aan vzw's zonder fiscale aftrek en aan private stichtingen.

Meer informatie

Zie bijlage 4: Tarieven erfbelasting/successierecht

Het duolegaat: een interessante formule?

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in het Waals Gewest blijft het duolegaat een aantrekkelijke formule in een aantal situaties. Een duolegaat zorgt ervoor dat uw erfgenamen of andere personen die u iets wilt nalaten en die in de hoogste schijven vallen (bv. uw nichtje of uw vriendin) geen successierecht betalen omdat het goede doel dat in hun plaats doet.

Als u geen echtgenoot, partner of (klein)kinderen heeft en u wilt iets nalaten aan een ver familielid of een vriend, of zelfs aan uw broers en/ of zussen, dan biedt een duolegaat een stevige belastingbesparing.

Broers, zussen, ooms, tantes, neven en nichten moeten immers soms zeer veel erfbelasting of successierecht betalen, afhankelijk van het bevoegde gewest: van 25 tot 55% in het Vlaams Gewest, vanaf 1 juli 2021 met de mogelijkheid van de zogenaamde *vriendenerfenis* voor een maximaal bedrag van 15.000 euro (zie p.55); van 20 tot 70% in Brussel en in het Waals Gewest. Voor andere legatarissen kunnen de tarieven zelfs oplopen tot 80% (in Brussel en Wallonië). Dan rest hen maar een klein stukje van uw nalatenschap.

De formule van het duolegaat is in theorie ook mogelijk voor mensen met kinderen. In de praktijk kiezen zij hier echter minder vaak voor. De belastingbesparing is dan immers kleiner, omdat de tarieven tussen ouders en kinderen lager zijn dan die voor andere bloedverwanten. Voor mensen met kinderen is een duolegaat pas nuttig als het belastbaar erfdeel per kind netto meer dan 250.000 euro bedraagt. In Brussel en Wallonië bedraagt het tarief 24%.

Bovendien moeten mensen met kinderen het reservatair erfdeel van hun kinderen respecteren. Anders kunnen die mogelijk een stokje steken voor het legaat aan het goede doel. Dat leidt uiteraard alleen maar tot problemen. In zulke situaties vraagt u het best deskundig advies.

Opgelet: in Vlaanderen wijziging regeling duolegaten op til

Hoger kon u al lezen dat Vlaanderen de regeling rond duolegaten in de erfbelasting zal wijzigen voor overlijdens vanaf 1 juli 2021.

Als u al een testament heeft opgemaakt met een duolegaat, kunt u voor gratis advies en de laatste stand van zaken steeds terecht bij testament.be.

info@testament.be

3. De opbrengsten via de techniek van het duolegaat becijferd

Een adequate successieplanning vergt heel wat cijferwerk. De regel is: hoe groter het verschil tussen het belastingtarief van de erfgenaam of legataris en dat van het goede doel, hoe groter de belastingbesparing die u kunt realiseren.

Enkele praktijkvoorbeelden illustreren de mogelijke verschillen in netto-opbrengst voor het goede doel en de andere partijen. We geven hier geen voorbeelden meer voor Vlaanderen, omdat het duolegaat in Vlaanderen vanaf 1 juli 2021 geen fiscale besparing meer zal opleveren.

Cijfervoorbeeld 1: Philippe heeft een vermogen van 500.000 euro

Philippe is 85 jaar. Hij heeft geen familie meer. De laatste jaren kon hij volop rekenen op de hulp van zijn goede vriend Yvan om hem bij te staan waar nodig. Philippe is Yvan hiervoor zeer erkentelijk en wil hem zijn vermogen nalaten. Hij zou ook iets willen nalaten aan het goede doel. Hoe ziet het plaatje eruit zonder en met duolegaat als Philippe zijn domicilie heeft in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest of in het Waals Gewest?

1. Fiscale domicilie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Philippe heeft zijn fiscale woonplaats in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het goede doel heeft de federale erkenning gekregen, het kan m.a.w. fiscale attesten uitreiken.

A. Geen duolegaat: alles voor vriend Yvan

Philippe laat zijn volledige patrimonium ter waarde van 500.000 euro na aan Yvan. Op dit legaat van 500.000 euro moet Yvan volgend successierecht betalen:

van 0,01 EUR tot 50.000 EUR	40%	20.000 EUR
van 50.000,01 EUR tot 75.000 EUR	55%	13.750 EUR
van 75.000,01 EUR tot 175.000 EUR	65%	65.000 EUR
van 175.000,01 EUR tot 500.000 EUR	80%	260.000 EUR
TOTAAL		358.750 EUR

De successierechten bedragen 358.750 euro. Het nettolegaat voor vriend Yvan bedraagt dus 141.250 euro.

B. Een duolegaat 50-50 voor vriend Yvan en een goed doel

Als Philippe daarentegen kiest om de 500.000 euro te vermaken via een duolegaat, ziet het plaatje er heel anders uit. Als hij 250.000 euro vermaakt aan Yvan en 250.000 euro aan het goede doel dat ook het successierecht betaalt van Yvan, dan houdt vriend Yvan netto een legaat over van 250.000 euro.

Volgende successierechten worden dan betaald door het goede doel:

• Het successierecht van Yvan

van 0,01 EUR tot 50.000 EUR	40%	20.000 EUR
van 50.000,01 EUR tot 75.000 EUR	55%	13.750 EUR
van 75.000,01 EUR tot 175.000 EUR	65%	65.000 EUR
van 175.000,01 EUR tot 250.000 EUR	80%	60.000 EUR
TOTAAL		158.750 EUR

• Het successierecht van het goede doel

Het legaat aan het goede doel (vzw met een federale erkenning) van 250.000 euro wordt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest belast aan 7%. Het successierecht bedraagt 17.500 euro. Het goede doel moet dus in totaal 176.250 euro betalen. Het houdt een nettolegaat over van **73.750 euro**. (Let op het verschil met het tarief voor legaten aan vzw's die geen federale erkenning hebben gekregen om fiscale attesten uit te reiken: dat bedraagt 25% in plaats van 7%.)

Conclusie - Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Brutolegaat	Netto-opbrengst Yvan	Netto-opbrengst goed doel	Opbrengst fiscus
Legaat 500.000 EUR aan Yvan	141.250 EUR	0 EUR	358.750 EUR (betaald door Yvan)
Duolegaat van 500.000 EUR: 250.000 EUR aan Yvan 250.000 EUR aan goed doel	250.000 EUR	73.750 EUR	176.250 EUR (betaald door goede doel)

2. Fiscale domicilie in het Waals Gewest

Zelfde voorbeeld als hierboven, maar nu heeft Philippe zijn fiscale woonplaats in het Waals Gewest, waar de successierechten een beetje hoger zijn.

A. Geen duolegaat: alles voor vriend Yvan

Als Philippe zijn volledige patrimonium ter waarde van 500.000 euro vermaakt aan zijn vriend Yvan, moet die volgend successierecht betalen:

van 0,01 EUR tot 12.500 EUR	30%	3.750 EUR
van 12.500,01 EUR tot 25.000 EUR	35%	4.375 EUR
van 25.000,01 EUR tot 75.000 EUR	60%	30.000 EUR
van 75.000,01 EUR tot 500.000 EUR	80%	340.000 EUR
TOTAAL		378.125 EUR

De successierechten bedragen 378.125 euro. Yvan ontvangt dus een netto legaat van 121.875 euro.

B. Een duolegaat 50-50 voor vriend Yvan en een goed doel

Als Philippe kiest voor een duolegaat, ontvangt Yvan een netto legaat van 250.000 euro. De successierechten worden gedragen door het goede doel, wat volgende rekensom oplevert:

van 0,01 EUR tot 12.500 EUR	30%	3.750 EUR
van 12.500,01 EUR tot 25.000 EUR	35%	4.375 EUR
van 25.000,01 EUR tot 75.000 EUR	60%	30.000 EUR
van 75.000,01 EUR tot 250.000 EUR	80%	140.000 EUR
TOTAAL		178.125 EUR

De successierechten voor legaten aan het goede doel (vzw of stichting) bedragen in het Waals Gewest 7% of 17.500 euro.

Het goede doel zal dus in totaal 195.625 euro successierechten betalen en houdt **54.375 euro** netto over.

In het Waals Gewest zal Yvan netto slechts een legaat van 121.875 euro overhouden als hij de totaliteit van de erfenis via de klassieke weg ontvangt. Via de techniek van het duolegaat zal hij netto een legaat overhouden van 250.000 euro, of 128.125 euro meer. Ook het goede doel houdt nog een mooie som van **54.375 euro** over.

Conclusie - Waals Gewest

Brutolegaat	Netto-opbrengst Yvan	Netto-opbrengst voor het goede doel	Opbrengst fiscus
Legaat 500.000 EUR aan Yvan	121.875 EUR	0 EUR	378.125 EUR (betaald door Yvan)
Duolegaat van 500.000 EUR: 250.000 EUR aan Yvan 250.000 EUR aan goed doel	250.000 EUR	54.375 EUR	195.625 EUR (betaald door het goede doel)

Cijfervoorbeeld 2: Yvette heeft een vermogen van 1 miljoen euro

Yvette is een welstellende weduwe. Haar echtgenoot Georges is enkele jaren geleden gestorven. Zij hadden geen kinderen. Yvette heeft een bijzonder goede band met haar metekindje Anne, de dochter van haar goede vriendin

Charlotte. Yvette wil haar vermogen aan Anne nalaten. Zij zou ook iets willen nalaten aan het goede doel. Hoe ziet het plaatje eruit zonder en met duolegaat als Yvette haar domicilie heeft in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest of in het Waals Gewest?

1. Fiscale domicilie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Yvette heeft haar fiscale woonplaats in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het goede doel heeft de federale erkenning gekregen, het kan m.a.w. fiscale attesten uitreiken.

A. Geen duolegaat: alles voor metekindje Anne

Yvette laat haar volledige patrimonium ter waarde van 1 miljoen euro na aan haar metekindje Anne. Op dit legaat van 1 miljoen euro moet Anne volgend successierecht betalen:

van 0,01 EUR tot 50.000 EUR	40%	20.000 EUR
van 50.000,01 EUR tot 75.000 EUR	55%	13.750 EUR
van 75.000,01 EUR tot 175.000 EUR	65%	65.000 EUR
van 175.000,01 EUR tot 1.000.000 EUR	80%	660.000 EUR
TOTAAL		758.750 EUR

De successierechten bedragen 758.750 euro. Het nettolegaat voor Anne bedraagt dus 241.250 euro.

B. Een duolegaat 50-50 voor metekindje Anne en een goed doel

Als Yvette daarentegen kiest om het miljoen te vermaken via een duolegaat, ziet het plaatje er heel anders uit. Als ze 500.000 euro vermaakt aan Anne en 500.000 euro aan het goede doel dat ook het successierecht betaalt van Anne, dan houdt Anne netto een legaat over van 500.000 euro.

Het goede doel betaalt dan volgend successierechten:

• Het successierecht van Anne

van 0,01 EUR tot 50.000 EUR	40%	20.000 EUR
van 50.000,01 EUR tot 75.000 EUR	55%	13.750 EUR
van 75.000,01 EUR tot 175.000 EUR	65%	65.000 EUR
van 175.000,01 EUR tot 500.000 EUR	80%	260.000 EUR
TOTAAL		358.750 EUR

• Het successierecht van het goede doel

Het legaat aan het goede doel (vzw met een federale erkenning) van 500.000 euro wordt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest belast aan 7%. Het successierecht bedraagt 35.000 euro. Het goede doel moet dus in totaal 393.750 euro successierecht betalen. Het houdt een nettolegaat over van **106.250** euro. (Let op het verschil met het tarief voor legaten aan vzw's die geen federale erkenning hebben gekregen om fiscale attesten uit te reiken: dat bedraagt 25% in plaats van 7%.)

Conclusie - Legaat in Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Brutolegaat	Netto-opbrengst Anne	Netto-opbrengst goed doel	Opbrengst fiscus
Legaat 1 miljoen aan Anne	241.250 EUR	0 EUR	758.750 EUR (betaald door Anne)
Duolegaat van 1 miljoen: 500.000 EUR aan Anne 500.000 EUR aan goed doel	500.000 EUR	106.250 EUR	393.750 EUR (betaald door goed doel)

2. Fiscale domicilie in het Waals Gewest

Zelfde voorbeeld, als hierboven, maar nu heeft Yvette haar fiscale woonplaats in het Waals Gewest, waar de successierechten een beetje hoger zijn.

A. Geen duolegaat: alles voor metekindje Anne

Als Yvette haar volledige patrimonium ter waarde van 1 miljoen euro rechtstreeks aan haar metekindje Anne nalaat, moet die de volgende successierechten betalen:

van 0,01 EUR tot 12.500 EUR	30%	3.750 EUR
van 12.500,01 EUR tot 25.000 EUR	35%	4.375 EUR
van 25.000,01 EUR tot 75.000 EUR	60%	30.000 EUR
van 75.000,01 EUR tot 1.000.000 EUR	80%	740.000 EUR
TOTAAL		778.125 EUR

De successierechten bedragen 778.125 euro. Anne ontvangt dus een netto legaat van 221.875 euro.

B. Een duolegaat 50-50 voor metekindje Anne en een goed doel

In het geval van een duolegaat ontvangt Anne een netto legaat van 500.000 euro. Het goede doel betaalt dan volgende successierechten:

• Successierecht van Anne

van 0,01 EUR tot 12.500 EUR	30%	3.750 EUR
van 12.500,01 EUR tot 25.000 EUR	35%	4.375 EUR
van 25.000,01 EUR tot 75.000 EUR	60%	30.000 EUR
van 75.000,01 EUR tot 500.000 EUR	80%	340.000 EUR
TOTAAL		378.125 EUR

• Successierecht van het goede doel

De successierechten op de legaten aan het goede doel (vzw of stichting) bedragen in het Waals Gewest 7%, of 35.000 euro.

In het Waals Gewest betaalt het goede doel 413.125 euro successierechten en behoudt het dus netto een legaat van **86.875 euro**.

Anne zal in het Waals Gewest via een klassiek legaat 221.875 euro overhouden. Via de techniek van het duolegaat zal zij netto een legaat overhouden van 500.000 euro, of 278.125 euro meer. Ook het goede doel houdt nog een mooie som van **86.875 euro** over.

Conclusie – Waals Gewest

Brutolegaat	Netto opbrengst voor Anne	Netto-opbrengst goed doel	Opbrengst fiscus
Legaat 1 miljoen aan Anne	221.875 EUR	0 EUR	778.125 EUR (betaald door Anne)
Duolegaat 1 miljoen : 500.000 EUR aan Anne 500.000 EUR aan het goede doel	500.000 EUR	86.875 EUR	413.125 EUR (betaald door het goede doel)

Kortom, het kan puzzelen zijn om de voor iedereen meest gunstige formule te vinden. Maar het is meer dan de moeite waard, zowel voor de legatarissen/familieleden/vrienden als voor het goede doel.

4. Welk soort testament is voor u het meest aangewezen?

Welke vorm van testament het meest aangewezen is als u wilt nalaten aan het goede doel, hangt af van uw persoonlijke situatie.

1. Een eigenhandig testament

Wenst u uw nalatenschap vooral aan uw wettelijke erfgenamen te vermaken en enkel een bijzonder legaat aan een goed doel toe te kennen, dan kan een eigenhandig testament volstaan. Het is wel aangeraden om dit bij een notaris in bewaring te geven zodat het niet weggemaakt kan worden of niet verloren kan gaan. De notaris kan ook de rechtsgeldigheid ervan nakijken.

2. Een notarieel testament en/of internationaal testament

Heeft u geen reservataire erfgenamen en wilt u uw hele nalatenschap aan een goed doel vermaken door een goed doel als algemeen legataris aan te stellen? Dan is een notarieel testament aangewezen. De algemeen legataris heeft dan automatisch bezitsrecht.

Ook als u gaat voor een duolegaat, kiest u bij voorkeur voor een notarieel of internationaal testament. Want de formulering van de diverse beschikkingen moet juridisch correct zijn. Hierbij speelt de notaris een belangrijke rol. Het vermindert het risico van nietigheid wegens niet-naleving van vorm- of grondvereisten. Bovendien is er geen gevaar dat ontevreden erfgenamen het testament doen verdwijnen.

Respecteer altijd het voorbehouden deel

Het is aanbevolen om in uw testament de aanspraken van de reservataire erfgenamen niet te schenden. Geef aan de reservataire erfgenamen wat hen toekomt. Over het overige deel kunt u vrij beschikken. Enkel dat deel kan dus het voorwerp uitmaken van een legaat of een duolegaat aan het goede doel.

Als het testament het voorbehouden deel van bepaalde erfgenamen aantast, loopt u het risico dat de erfgenamen het legaat niet zullen uitkeren aan het goede doel dat u wenst te steunen.

5. Stappenplan: een testament opstellen voor het goede doel

Om ervoor te zorgen dat uw erfenis naar een goed doel gaat, moet u een testament maken. Een notaris kan u daarbij helpen en u vertellen wat de mogelijkheden en de kosten zijn. Het goede doel kan u helpen om een notaris te vinden.

U kunt zich uiteraard vooraf ook informeren bij testament.be.

testament.be stimuleert mensen om een testament te maken voor het goede doel

De vzw testament.be coördineert de nationale campagne testament.be. Ze is de grootste nationale groepscampagne van goede doelen ooit in België en groepeert 120 organisaties. Organisaties groot en klein, oud en jong, uit allerlei maatschappelijke domeinen. Inkomsten via erfenissen en schenkingen kunnen voor elk van hen het verschil maken, zeker vandaag nu de inkomsten via subsidies doorgaans in dalende lijn gaan.

Maar velen weten niet dat en hoe ze voor goede doelen het verschil kunnen maken, via een erfenis of een schenking bij leven. Daarom bundelt testament.be de krachten, al sinds 2008, om beter bekend te maken dat mensen een goed doel kunnen opnemen in hun testament. Sindsdien gaan de opbrengsten uit nalatenschappen en schenkingen voor maatschappelijke, wetenschappelijke en culturele organisaties en instellingen in België in stijgende lijn. De inspiratiebron voor testament.be was een gelijksoortige campagne in Engeland en Nederland, waar het publiek heel positief op reageerde.

Gratis informatie en advies geven over hoe u kunt schenken en nalaten aan het goede doel, is dus de kerntaak van testament.be.

De campagne testament.be wordt gerealiseerd met de lidgelden van de deelnemende organisaties. Uw schenking of erfenis gaat 100% naar het goede doel dat u kiest. testament.be ontvangt zelf nooit percentages op de bedragen die mensen schenken of nalaten aan een goed doel.

Meer informatie

- in deze gids
- op de website: www.testament.be
- op de facebookpagina: www.facebook.com/testament.belgie
- bij de juridische expert van testament.be die bij u aan huis kan komen, altijd discreet en gratis
- e-mail: info@testament.be
- gsm: 0479 76 00 76

testament.be heeft een handig stappenplan uitgewerkt om een testament op te stellen voor het goede doel.

1. Maak een overzicht van uw bezittingen

Maak een lijst van alle mogelijke facetten van uw bezittingen:

- uw onroerend vermogen, zoals uw huis of huizen, uw grond(en);
- uw roerend vermogen dat op bank- en spaarrekeningen staat, aandelen;
- kostbare voorwerpen, zoals juwelen, kunstobjecten, meubelen, auto, kostbare apparatuur;
- geld dat u bewaart in een bankkluis;
- uw levensverzekering(en) en pensioenspaarfondsen;
- uw eventuele schulden.

Meer daarover leest u in het volgende deel over geven bij het levenseinde.

2. Wie wilt u opnemen in uw testament?

Zijn er reservataire erfgenamen? Hoe groot is het beschikbare deel dat u vrij kunt bestemmen?

Aan wie wilt u dat beschikbare deel nalaten: aan een familielid, aan een vriend, aan een goed doel? Of aan elk een deel?

Om een familielid of een vriend op te nemen in uw testament, heeft u zijn volledige naam, adres, geboortedatum en geboorteplaats nodig.

Neemt u een goed doel op, vermeld dan volgende gegevens:

- de naam;
- het adres;
- het ondernemingsnummer;
- de kwalificatie van het goede doel als rechtspersoon die kan genieten van verlaagde successietarieven, bijvoorbeeld een vzw, private stichting, stichting van openbaar nut;
- eventueel een tweede goed doel voor het geval de organisatie van uw keuze op het moment van uw overlijden niet meer zou bestaan.

U kunt in uw testament ook meer dan één goed doel steunen. Bij een klassiek duolegaat duidt u de verschillende organisaties als algemeen legataris aan. Elke organisatie krijgt dan eenzelfde breukdeel van de nalatenschap. Bij een omgekeerd duolegaat en een monolegaat specificeert u wie wat krijgt. U kunt ze ook samen aanduiden. Dan krijgen ze eenzelfde breukdeel.

3. Wat wilt u nalaten aan wie?

Zodra u een overzicht heeft van uw bezittingen en van de mensen of organisaties aan wie u iets wilt nalaten, kunt u bepalen wat u aan wie wilt nalaten. Dat lijkt misschien gemakkelijker dan het eigenlijk is. Overleg dus gerust met iemand die u vertrouwt voor u een beslissing neemt: een vriend of een vriendin, de notaris ...

4. Wilt u bepaalde voorwaarden in uw testament opnemen?

Misschien wilt u pas nalaten aan het goede doel als uw echtgenoot overleden is. Of als de organisatie waaraan u schenkt bij testament, investeert in een bepaald project. Omschrijf de voorwaarde(n) die u wilt stellen.

5. Wenst u een testamentuitvoerder aan te duiden?

U kunt een testamentuitvoerder aanwijzen in uw testament als u er bijvoorbeeld aan twijfelt of uw erfgenamen uw testament correct zullen uitvoeren. Dat kan een familielid of een vriend zijn die u vertrouwt, maar ook een notaris of een advocaat. Hij of zij zal ervoor zorgen dat de nalatenschap wordt verdeeld zoals u bepaald heeft in uw testament.

6. Ga naar de notaris

Als u al deze informatie op papier gezet heeft, dan bent u klaar om naar de notaris te stappen. Hij kan u advies geven over een optimale verdeling van

uw vermogen en de juridische aspecten van het opstellen van een testament. Samen met hem kunt u bepalen welke vorm van testament in uw situatie de beste oplossing is. Zo bent u er zeker van dat alles zo goed mogelijk geregeld is.

7. Pas uw testament aan als uw situatie verandert

Verkoopt u een onroerend goed, wordt u zelf erfgenaam van een belangrijke erfenis of verandert uw familiale situatie, dan kan het nodig zijn om uw testament aan te passen. Overleg dan met uw notaris wat u eventueel wilt of moet wijzigen.

Sinds 1 september 2018 is de nieuwe erfwet van toepassing. Als u dat nog niet gedaan heeft, kan het aangewezen zijn uw testament te laten nakijken en zo nodig aan te passen.

BIJLAGEN

“ Al van jongs af aan heb ik mij ingezet voor de dingen die er toe doen. Dingen in beweging zetten, vind ik fijn. Weten dat een ander er beter van wordt, is een heerlijk gevoel. Mij engageren, mij inzetten voor wat ik belangrijk vind: ik doe dat al heel mijn leven. Ik heb echt veel meegemaakt in al die jaren, veel gezien.

Er kwam niet echt een moment waarop ik dacht: en nu heb ik genoeg gedaan. Het stopte niet bij mijn pensioen... en het hoeft zelfs niet te stoppen als ik er niet meer ben.

Een tijdje dacht ik dat sterven zou betekenen dat ik niets meer zou kunnen bijdragen. Nu weet ik dat dit niet zo is.

Oké, er zal nog heel wat gebeuren in de wereld, er is zoveel dat ik niet meer zal meemaken. Zoveel waar ik geen invloed op heb. Ik moet dat aanvaarden. Maar ik kan de volgende generatie wel iets geven. Door een goed doel op te nemen in mijn testament draag ik ertoe bij dat zij zich kunnen blijven inzetten voor mensen.

Ik blijf erbij: als je iets doet waarvan je weet dat anderen er beter van worden, dat is een heerlijk gevoel.

”

Bijlage 1: Bronnen

www.notaris.be
 www.testament.be
 justitie.belgium.be/nl

Bijlage 2: Woordenlijst

Beschikbaar deel: het deel van uw vermogen dat u vrij kunt bestemmen nadat het voorbehouden of reservataire deel ervan werd afgehouden.

Duolegaat: fiscale techniek waarmee u een deel van uw vermogen nalaat aan een goed doel dat de erfbelasting of het successierecht moet betalen op het andere deel dat u aan een familielid of een andere legataris nalaat.

Erfbelasting: belasting op nalatenschappen in Vlaanderen.

Erflater: degene die overleden is en zijn nalatenschap nalaat.

Inkorting: terugvordering door de reservataire erfgenaam van wie het wettelijke of voorbehouden erfdeel door een schenking of legaat is aangetast, waardoor de schenking of het legaat beperkt wordt tot het beschikbare deel van het vermogen.

Legaat: wat u via uw testament nalaat aan een erfgenaam of aan een goed doel.

Legataris: de begunstigde van een legaat, dus degene die het legaat ontvangt.

Monolegaat: een techniek die gelijkaardig is aan het duolegaat. Ook hier moet het goede doel het successierecht betalen, zodat zowel het goede doel als de wettige erfgenamen meer overhouden.

Reservatair deel, reserve: het deel van uw erfenis waarover u niet vrij kunt beschikken omdat bepaalde erfgenamen er volgens de wet recht op hebben.

Reservataire erfgenamen: de wettelijke erfgenamen die recht hebben op een voorbehouden erfdeel van de nalatenschap: echtgenoot of echtgenote, kinderen, kleinkinderen, achterkleinkinderen.

Schenkbelasting: belasting op schenkingen in Vlaanderen.

Schenkingsrecht: belasting op schenkingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in het Waals Gewest.

Successierecht: belasting op nalatenschappen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in het Waals Gewest.

Testament: een akte waarin iemand bepaalt wat er na zijn dood met zijn vermogen moet gebeuren.

Testamentuitvoerder: de persoon die zorgt dat het testament wordt uitgevoerd zoals u het heeft bepaald. Het kan een familielid of een vriend zijn die je vertrouwt, maar ook een notaris of een advocaat.

Testator: degene die iets nalaat via zijn of haar testament.

Voorbehouden deel: reservatair deel.

Vruchtgebruik: het recht om andermans goed te gebruiken of er de vruchten van te ontvangen (huuropbrengst, intrest ...).

Bijlage 3: Tarieven schenkbelasting/schenkingsrecht

De cijfers in de drie gewesten kunt u ook vinden op: financien.belgium.be/nl/particulieren/gezin/schenken

1. Vlaanderen - Algemene regeling schenkingen

1.1. Onroerende goederen

Tabel 1 - Tarief in rechte lijn en tussen partners (echtgenoten, wettelijk samenwonenden, partnerschap van ten minste 1 jaar)

Gedeelte van de schenking		Percentage	Verschuldigde schenkbelasting
Van	Tot (inbegrepen)		
EUR	EUR		
0,01	150.000	3	4.500
150.000,01	250.000	9 (Met energierenovatie of verhuur met conformiteitsattest: 6)	9.000 (Met energierenovatie of verhuur met conformiteitsattest: 6.000)
250.000,01	450.000	18 (Met energierenovatie of verhuur met conformiteitsattest: 12)	36.000 (Met energierenovatie of verhuur met conformiteitsattest: 24.000)
Totaal			49.500 (Met energierenovatie of verhuur met conformiteitsattest: 34.500)
Boven de 450.000		27 (Met energierenovatie of verhuur met conformiteitsattest: 18)	

Tabel 2 - Tarief tussen alle andere personen (broers en zussen, ooms of tantes en neven of nichten, en alle andere personen)

Gedeelte van de schenking		Percentage	Verschuldigde schenkbelasting
Van	Tot (inbegrepen)		
EUR	EUR		
0,01	150.000	10 (Met energierenovatie of verhuur met conformiteitsattest: 9)	15.000 (Met energierenovatie of verhuur met conformiteitsattest: 13.500)
150.000,01	250.000	20 (Met energierenovatie of verhuur met conformiteitsattest: 17)	20.000 (Met energierenovatie of verhuur met conformiteitsattest: 17.000)
250.000,01	450.000	30 (Met energierenovatie of verhuur met conformiteitsattest: 24)	60.000 (Met energierenovatie of verhuur met conformiteitsattest: 48.000)
Totaal			95.000 (Met energierenovatie of verhuur met conformiteitsattest: 78.500)
Boven de 450.000		40 (Met energierenovatie of verhuur met conformiteitsattest: 31)	

1.2. Roerende goederen

De huidige geldende tarieven voor de schenking van roerende goederen in Vlaanderen zien er als volgt uit:

In rechte lijn en tussen partners	In alle andere gevallen
3%	7%

2. Vlaanderen - Tarieven voor schenkingen aan goede doelen (t.e.m. 30 juni 2021)

De vermelde tarieven voor het Vlaams Gewest zullen wijzigen vanaf 1 juli 2021: goede doelen zullen vanaf dan niet meer worden belast in de schenkbelasting. Private stichtingen en beroepsverenigingen zullen onderworpen blijven aan het huidige tarief van 5,5%.

- **De schenkbelasting bedraagt 5,5 % voor schenkingen (inclusief inbrengen om niet) aan:**
  1. het Vlaams Gewest en de Vlaamse Gemeenschap;
  2. de Vlaamse, de Franse en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie;
  3. de Franse en de Duitstalige Gemeenschap en aan het Waals en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest;
  4. een staat van de Europese Economische Ruimte;
  5. provincies en gemeenten in het Vlaams Gewest;
  6. de openbare instellingen van de publiekrechtelijke rechtspersonen, vermeld in punt 1 tot en met 5;
  7. erkende sociale huisvestingsmaatschappijen als vermeld in artikel 4.36 van de Vlaamse Codex Wonen van 2021;
  8. de coöperatieve vennootschap Vlaams Woningfonds van de grote gezinnen;
  9. dienstverlenende en opdrachthoudende verenigingen als vermeld in artikel 12, § 2, 2° en 3° van het decreet van 6 juli 2001 houdende de intergemeentelijke samenwerking;
  10. verenigingen zonder winstoogmerk, ziekenfondsen en landsbonden van ziekenfondsen, beroepsverenigingen, internationale verenigingen zonder winstoogmerk, private stichtingen en stichtingen van openbaar nut;
  11. openbare centra voor maatschappelijk welzijn.

- **Bijkomend verlaagd tarief van 3%**

De schenkbelasting aan alle rechtspersonen vermeld hierboven bedraagt 3% voor schenkingen van gebouwen onderworpen aan een energetische renovatie of van gebouwen met conformiteitsattest die verhuurd worden.

- **Forfaitair tarief van 100 euro voor schenkingen tussen vzw's en stichtingen onderling**

Voor de schenkingen (inclusief inbrengen om niet), gedaan aan rechtspersonen als vermeld onder punt 10 (bv. een vzw of een stichting), bedraagt de schenkbelasting 100 euro als de schenker of de inbrenger zelf een rechtspersoon is als vermeld onder punt 10 (bv. een vzw of een stichting).

- **Tarieven van toepassing in de Europese Economische Ruimte**

De verlaagde tarieven van 5,5 % en 3% en het forfaitair tarief van 100 euro zijn ook van toepassing op gelijksoortige rechtspersonen die opgericht zijn volgens en onderworpen zijn aan de wetgeving van een andere staat van de Europese Economische Ruimte, en die daar bovendien hun statutaire zetel, hun hoofdbestuur of hun hoofdvestiging hebben.

3. Brussels Hoofdstedelijk Gewest - Algemene regeling schenkingen

3.1. Onroerende goederen

Tabel 3 - Tarief in rechte lijn, tussen echtgenoten en wettelijk samenwonenden

Gedeelte van de schenking		Percentage	Verschuldigde schenkingsrechten
Van	Tot (inbegrepen)		
EUR	EUR		
0,01	150.000	3	4.500
150.000,01	250.000	9	9.000
250.000,01	450.000	18	36.000
Totaal			49.500
Boven de 450.000		27	

Tabel 4 - Tarief tussen alle andere personen

Gedeelte van de schenking		Percentage	Verschuldigde schenkingsrechten
Van	Tot (inbegrepen)		
EUR	EUR		
0,01	150.000	10	15.000
150.000,01	250.000	20	20.000
250.000,01	450.000	30	60.000
Totaal			95.000
Boven de 450.000		40	

3.2. Roerende goederen

De huidige geldende tarieven voor de schenking van roerende goederen in Brussel zien er als volgt uit:

In rechte lijn, tussen echtgenoten of wettelijk samenwonenden	In alle andere gevallen
3%	7%

4. Brussels Hoofdstedelijk Gewest - Tarieven voor schenkingen aan goede doelen

- **Het schenkingsrecht bedraagt 6,60% voor schenkingen aan:**
  1. gemeenten gelegen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en hun openbare instellingen;
  2. de door de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij erkende maatschappijen;
  3. de coöperatieve vennootschap met beperkte aansprakelijkheid Woningfonds van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest;
  4. de intercommunales van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest;
  5. stichtingen van openbaar nut.

- **Het schenkingsrecht bedraagt 7 % voor schenkingen (inclusief inbrengen om niet) van onroerende goederen aan:**

1. verenigingen zonder winstoogmerk;
2. ziekenfondsen en landsbonden van ziekenfondsen;
3. beroepsverenigingen;
4. internationale verenigingen zonder winstoogmerk;
5. private stichtingen.

Voor schenkingen van roerende goederen aan (internationale) vzw's, (landsbonden van) ziekenfondsen, beroepsverenigingen en private stichtingen bedraagt het schenkingsrecht ook 7%, in toepassing van het algemeen vlak tarief van 7% voor schenkingen van roerende goederen aan andere personen dan een echtgenoot/wettelijk samenwonende partner of een familielid in rechte lijn

- **Forfaitair tarief van 100 euro voor schenkingen tussen vzw's en stichtingen onderling**

Voor de schenkingen (inclusief inbrengen om niet) gedaan aan stichtingen van openbaar nut en rechtspersonen als vermeld hierboven (schenkingsrecht 7%, bv. een vzw of een private stichting), bedraagt het schenkingsrecht 100 euro als de schenker of de inbrenger zelf een stichting van openbaar nut of een rechtspersoon is als vermeld hierboven (schenkingsrecht 7% bv. een vzw of een private stichting).

- **Tarieven van toepassing in de Europese Economische Ruimte**

De verlaagde tarieven van 6,6% en 7% en het forfaitair tarief van 100 euro zijn ook toepasselijk op gelijkaardige rechtspersonen die opgericht zijn volgens en onderworpen zijn aan de wetgeving van een lidstaat van de Europese Economische Ruimte, en die bovendien hun statutaire zetel, hun hoofdbestuur of hun hoofdvestiging binnen de Europese Economische Ruimte hebben.

- **Het schenkingsrecht bedraagt 1,10 % voor de schenkingen (met inbegrip van de inbrengen om niet) door de gemeenten aan:**

de pensioenfondsen die zij in de vorm van een vereniging zonder winstoogmerk hebben opgericht in uitvoering van een door de voogdijoverheid goedgekeurd saneringsplan.

5. Waals Gewest – Algemene regeling

5.1. Onroerende goederen

Tabel 5 - Tarief in rechte lijn, tussen echtgenoten en tussen wettelijk samenwonenden

Gedeelte van de schenking		Percentage	Verschuldigde schenkingsrechten
Van	Tot (inbegrepen)		
EUR	EUR		
0,01	150.000	3	4.500
150.000,01	250.000	9	9.000
250.000,01	450.000	18	36.000
Totaal			49.500
Boven de 450.000		27	

Tabel 6 - Tarief tussen alle andere personen

Gedeelte van de schenking		Percentage	Verschuldigde schenkingsrechten
Van	Tot (inbegrepen)		
EUR	EUR		
0,01	150.000	10	15.000
150.000,01	250.000	20	20.000
250.000,01	450.000	30	60.000
Totaal			95.000
Boven de 450.000		40	

5.2. Roerende goederen

De huidige geldende tarieven voor de schenkingen van roerende goederen in Wallonië zien er als volgt uit:

In rechte lijn, tussen echtgenoten en wettelijk samenwonenden	Tussen alle andere personen
3,3 %	5,5%

6. Waals gewest - Tarieven voor schenkingen aan goede doelen

- **Het schenkingsrecht bedraagt 0 % voor schenkingen aan:**
  1. het Waalse Gewest;
  2. de Franse Gemeenschap, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de Brusselse Agglomeratie, de Gemeenschappelijke, de Franse en de Vlaamse Gemeenschapscommissie, de Duitstalige Gemeenschap, het Vlaams Gewest en de Vlaamse Gemeenschap;
  3. de instellingen die vergelijkbaar zijn met die bedoeld onder de bovenstaande twee punten, opgericht overeenkomstig en onderworpen aan de wetgeving van een andere lidstaat van de Europese Economische Ruimte;
  4. de federale Staat en een lidstaat van de Europese Economische Ruimte;
  5. de rechtspersonen opgericht door de instellingen bedoeld onder 1 tot en met 4;
  6. de Beheerscommissies voor natuurparken wanneer ze de vorm aannemen van een vzw, overeenkomstig artikel 11 van het decreet van 16 juli 1985 betreffende de natuurparken.

- **Het schenkingsrecht bedraagt 5,5 % voor schenkingen aan:**
  1. de provincies, de gemeenten, de provinciale en gemeentelijke openbare instellingen, de intercommunales, de autonome gemeentebedrijven gelegen in België, evenals aan de met deze vergelijkbare rechtspersonen opgericht overeenkomstig en onderworpen aan de wetgeving van een andere lidstaat van de Europese Economische Ruimte;
  2. de maatschappijen erkend door de Société wallonne du Logement (Waalse Huisvestingsmaatschappij);
  3. het Fonds du Logement des Familles nombreuses de Wallonie (Woningfonds van de Kroostrijke Gezinnen van Wallonië);
  4. de instellingen met een maatschappelijk doel bedoeld in artikel 191 van de Waalse Huisvestingscode, erkend door de Waalse Regering als sociaal vastgoedagentschap, buurtregie of vereniging ter bevordering van de huisvesting.

- **Het schenkingsrecht bedraagt 7 % voor schenkingen (met inbegrip van de inbreng om niet) aan:**
  1. vzw's;
  2. (nationale unies van) de ziekenkassen;
  3. de beroepsunies;
  4. de internationale vzw's;
  5. de priv  stichtingen en de stichtingen van openbaar nut.

- **Forfaitair tarief van 100 euro voor schenkingen tussen vzw's en stichtingen onderling**

Voor de schenkingen (inclusief inbrengen om niet) gedaan aan stichtingen en rechtspersonen als vermeld hierboven (schenkingsrecht 7%, bv. een vzw of een stichting), bedraagt het schenkingsrecht 100 euro als de schenker of de inbrenger zelf een stichting of een rechtspersoon is als vermeld hierboven (schenkingsrecht 7% bv. een vzw of een stichting).

- **Het schenkingsrecht bedraagt 1,10 % voor schenkingen door de gemeenten aan:**

de pensioenfondsen door henzelf opgericht in de vorm van verenigingen zonder winstoogmerk ter uitvoering van een financieel saneringsplan goedgekeurd door de toezichhoudende overheid.

- **Opgelet : bijkomende voorwaarden voor bepaalde tarief-categorieën**

Voor de verlaagde tarieven van 7% en 1,10% en het forfaitair tarief van 100 euro gelden bijkomende voorwaarden (zie art. 140, lid 2 Waals W.Reg.).

Bijlage 4: Tarieven erfbelasting/successierecht

De cijfers van de drie gewesten kunt u ook vinden op:
financien.belgium.be/nl/particulieren/gezin/overlijden/successierechten

1. Vlaanderen - Algemene regeling legaten

Tabel 1 - Tarief in rechte lijn en tussen partners (echtgenoten, wettelijk samenwonenden, partnerschap van ten minste 1 jaar)

Gedeelte van de nalatenschap		Percentage	Erfbelasting
Van	Tot inbegrepen		
EUR	EUR		
0,01	50.000	3	1.500
50.000,01	250.000	9	18.000
Totaal			19.500
Boven de 250.000		27	

Tabel 2 - Tarief tussen andere personen dan in rechte lijn en dan partners

De volgende tarieven zijn van toepassing tot 1 juli 2021. Vanaf dan gaat de 'vriendenerfenis' in voege in Vlaanderen. U kunt dan in uw testament een deel van uw erfenis (maximum 15.000 euro) nalaten aan een 'beste vriend', tegen het laagste tarief voor de erfbelasting, 3%, in plaats van het normale tarief van 25% voor 'andere personen'.

Gedeelte van de nalatenschap		Tussen broers en zussen		Tussen alle andere personen	
Van	Tot inbegrepen	%	Erfbelasting	%	Erfbelasting
EUR	EUR				
0,01	35.000	25	8.750	25	8.750
35.000,01	75.000	30	12.000	45	18.000
Totaal			20.750		26.750
Boven de 75.000,01		55		55	

2. Vlaanderen - Tarieven voor legaten aan goede doelen (t.e.m. 30 juni 2021)

De hieronder vermelde tarieven voor Vlaanderen zijn van toepassing tot en met 30 juni 2021. Vanaf 1 juli 2021 wordt de erfbelasting voor goede doelen er afgeschaft. Enkel voor legaten aan private stichtingen en beroepsverenigingen blijven de huidige tarieven van toepassing. Voor meer informatie daarover kunt u aankloppen bij testament.be

- **De erfbelasting bedraagt 8,5 % voor de legaten aan:**

1. het Vlaams Gewest en de Vlaamse Gemeenschap;
2. de Vlaamse, de Franse en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie;
3. de Franse en de Duitstalige Gemeenschap en aan het Waals en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest;
4. een staat in de Europese Economische Ruimte;
5. de provincies en gemeenten in het Vlaams Gewest;
6. de openbare instellingen van de publiekrechtelijke rechtspersonen, vermeld in bovenstaande punten 1 tot en met 5;
7. erkende sociale huisvestingsmaatschappijen als vermeld in artikel 4.36 van de Vlaamse Codex Wonen van 2021;
8. de coöperatieve vennootschap Vlaams Woningfonds van de grote gezinnen;
9. dienstverlenende en opdrachthoudende verenigingen als vermeld in artikel 12, § 2, 2° en 3°, van het decreet van 6 juli 2001 houdende de intergemeentelijke samenwerking;
10. verenigingen zonder winstoogmerk, ziekenfondsen en landsbonden van ziekenfondsen, beroepsverenigingen, internationale verenigingen zonder winstoogmerk, private stichtingen en stichtingen van openbaar nut;
11. openbare centra voor maatschappelijk welzijn.

- **Tarieven van toepassing in de Europese Economische Ruimte**

Het verlaagd tarief van 8,5% is ook van toepassing op gelijksoortige rechtspersonen die opgericht zijn volgens en onderworpen zijn aan de wetgeving van een andere staat van de Europese Economische Ruimte, en die daar bovendien hun statutaire zetel, hun hoofdbestuur of hun hoofdvestiging hebben.

3. Brussels Hoofdstedelijk Gewest - Algemene regeling legaten

Tabel 3 - Tarief in rechte lijn, tussen echtgenoten en wettelijk samenwonenden

Gedeelte van de nalatenschap		Percentage	Successierechten
Van	Tot inbegrepen		
EUR	EUR		
0,01	50.000	3	1.500
50.000,01	100.000	8	4.000
100.000,01	175.000	9	6.750
175.000,01	250.000	18	13.500
250.000,01	500.000	24	60.000
Totaal			85.750
Boven de 500.000		30	

Tabel 4 – Tarief tussen broers en zussen

Gedeelte van de nalatenschap		Percentage	Successierechten
Van	Tot inbegrepen		
EUR	EUR		
0,01	12.500	20	2.500
12.500,01	25.000	25	3.125
25.000,01	50.000	30	7.500
50.000,01	100.000	40	20.000
100.000,01	175.000	55	41.250
175.000,01	250.000	60	45.000
Totaal			119.375
Boven de 250.000		65	

Tabel 5 – Tarief tussen ooms, tantes en neven of nichten

Gedeelte van de nalatenschap		Percentage	Successierechten
Van	Tot inbegrepen		
EUR	EUR		
0,01	50.000	35	17.500
50.000,01	100.000	50	25.000
100.000,01	175.000	60	45.000
Totaal			87.500
Boven de 175.000		70	

Tabel 6 – Tarief tussen alle andere personen

Gedeelte van de nalatenschap		Percentage	Successierechten
Van	Tot inbegrepen		
EUR	EUR		
0,01	50.000	40	20.000
50.000,01	75.000	55	13.750
75.000,01	175.000	65	65.000
Totaal			98.750
Boven de 175.000		80	

4. Brussels Hoofdstedelijk Gewest - Tarieven voor legaten aan goede doelen

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn de verschillende tarieven in functie van het soort vereniging geharmoniseerd. De tarieven van 6,6 en 12,5% zijn vervangen door een uniform tarief van 7%, zowel voor stichtingen als voor erkende vzw's. Legaten aan niet-erkende vzw's en private stichtingen blijven wel onderworpen aan 25% successierechten.

- **Er is een vrijstelling van het successierecht voor de legaten aan:**

1. het Brussels Hoofdstedelijk Gewest;
2. de Brusselse agglomeratie;
3. de Vlaamse, Franse en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie;
4. de Franse, Vlaamse en Duitstalige Gemeenschap en aan het Vlaams en het Waals Gewest;
5. de publiekrechtelijke rechtspersonen die gelijkgesteld zijn met de hierboven onder 1 tot 4 vermelde instellingen, die opgericht zijn volgens en onderworpen zijn aan de wetgeving van een andere lidstaat van de Europese Economische Ruimte;
6. een lidstaat van de Europese Economische Ruimte;
7. de openbare instellingen van de publiekrechtelijke rechtspersonen vermeld onder 1 tot 6.

- **Het successierecht bedraagt 7 % voor de legaten aan:**

1. gemeenten en hun openbare instellingen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest;
2. door de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij erkende maatschappijen;
3. het Woningfonds van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, coöperatieve maatschappij met beperkte aansprakelijkheid;
4. intercommunales van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest;
5. stichtingen van openbaar nut;
6. vzw's en andere rechtspersonen zonder winstoogmerk die de federale erkenning gekregen hebben bedoeld in artikel 145³³ van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen 1992, de dag van het overlijden of het jaar dat volgt op het overlijden.

- **Het successierecht bedraagt 25 % voor de legaten aan:**

1. vzw's zonder federale erkenning;
2. ziekenfondsen of de landsbonden van ziekenfondsen;
3. beroepsverenigingen;
4. internationale vzw's;
5. private stichtingen.

5. Waals Gewest - Algemene regeling legaten

Tabel 7 - Tarief in rechte lijn, tussen echtgenoten en wettelijk samenwonenden

Gedeelte van de nalatenschap		Percentage	Successierechten
Van	Tot inbegrepen		
EUR	EUR		
0,01	12.500	3	375
12.500,01	25.000	4	500
25.000,01	50.000	5	1.250
50.000,01	100.000	7	3.500
100.000,01	150.000	10	5.000
150.000,01	200.000	14	7.000
200.000,01	250.000	18	9.000
250.000,01	500.000	24	60.000
Totaal			86.625
Boven de 500.000		30	

Tabel 8 - Tarief tussen broers en zussen, ooms of tantes en neven of nichten, en alle andere personen

Gedeelte van de nalatenschap		Tussen broers en zussen		Tussen ooms, tantes, neven of nichten		Tussen alle andere personen	
Van	Totaal inbegrepen	%	Successie-rechten	%	Successie-rechten	%	Successie-rechten
EUR	EUR						
0,01	12.500	20	2.500	25	3.125	30	3.750
12.500,01	25.000	25	3.125	30	3.750	35	4.375
25.000,01	75.000	35	17.500	40	20.000	60	30.000
75.000,01	175.000	50	50.000	55	55.000	80	80.000
Totaal			73.125		81.875		118.125
Boven de 175.000		65		70		80	

6. Waals Gewest - Tarieven voor legaten aan goede doelen

- **Er is een vrijstelling van successierecht voor de legaten aan (rechtspersonen opgericht door):**
  1. het Waals Gewest;
  2. de Franse Gemeenschap, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de Brusselse Agglomeratie, de Gemeenschappelijke, de Franse en de Vlaamse Gemeenschapscommissie, de Duitstalige Gemeenschap, het Vlaams Gewest en de Vlaamse Gemeenschap;
  3. de instellingen die vergelijkbaar zijn met die bedoeld onder bovenstaande punten 1 en 2, opgericht overeenkomstig en onderworpen aan de wetgeving van een andere lidstaat van de Europese Economische Ruimte;
  4. de federale Staat en een lidstaat van de Europese Economische Ruimte;
  5. de rechtspersonen opgericht door de instellingen bedoeld onder de bovenstaande punten 1 t.e.m. 4.

- **Er is een verlaagd tarief van 5,5 % voor de legaten aan:**
  1. de provincies;
  2. de gemeenten;
  3. de provinciale en gemeentelijke openbare instellingen;
  4. de intercommunales;
  5. de autonome gemeentebedrijven;
  6. rechtspersonen vergelijkbaar met de bovenstaande instellingen opgericht overeenkomstig en onderworpen aan de wetgeving van een andere lidstaat van de Europese Economische Ruimte;
  7. de maatschappijen erkend door de 'Société wallonne du Logement' (Waalse Huisvestingsmaatschappij);
  8. het 'Fonds du Logement des Familles nombreuses de Wallonie' (Woningfonds van de Kroostrijke Gezinnen van Wallonië);
  9. de instellingen met een maatschappelijk doel bedoeld in artikel 191 van de Waalse Huisvestingscode die door de Waalse Regering als agentschappen voor sociale huisvesting, sociale buurtregieën of verenigingen voor de bevordering van de huisvesting erkend worden.

- **Er is een verlaagd tarief van 7 % voor de legaten aan:**

1. vzw's;
  2. mutualiteiten of nationale verenigingen van mutualiteiten;
  3. beroepsverenigingen;
  4. internationale vzw's;
  5. privéstichtingen;
  6. stichtingen van algemeen nut.
- Voor het verlaagd tarief van 7% gelden wel bijkomende voorwaarden (zie art. 60 Waals W.Succ.).

“

Ik ben de laatste tijd veel aan het opruimen. Het is prachtig om te zien waar ik als jonge gast mee bezig was. Wij zetten ons in om de wereld beter te maken. Iets doen voor het goede doel.

't Moet zijn dat je daar energie van krijgt, want als ik die foto's en beelden terug zie ... die kracht die daarvan uitgaat! Prachtige herinneringen.

Maar weet je, als ik nu, zoveel jaar later, nog iets voor het goede doel doe, dan geeft mij dat nog altijd energie.

Ik straal misschien niet meer zoals toen ik jong was, maar die idealen, die berg ik echt niet op. Integendeel. Een van de dingen die erbij hoort - bij dat opruimen - is het opmaken van mijn testament.

Ja, misschien denk je: daar wil ik niet mee bezig zijn, daar wil ik niet aan denken. Maar ik vind het wel interessant, het doet mij nadenken: voor wat wil ik mij nog inzetten? Voor wie wil ik nog iets betekenen?

Ik heb nu een lijstje van vijf goede doelen gemaakt die ik in mijn testament wil opnemen. De rest schenk ik aan vrienden, mensen die veel betekend hebben in mijn leven.

Nu voel ik me nog gezond, maar ik zal toch blij zijn te weten dat alles geregeld is en mijn geld op de juiste plaats terechtkomt.

”

DEEL 2

GEVEN BIJ HET LEVENSEINDE

Deel 1 ging over nalaten en schenken aan het goede doel. Dit deel 2 plaatst 'geven bij het levenseinde' in een ruimer kader. Wat wilt u nalaten als u er niet meer bent? Aan wie? En ook: welke niet-materiële dingen zou u willen doorgeven?

Er komt heel wat bij kijken als u dat goed wilt voorbereiden. Daarom heeft testament.be een vijfstappenplan ontwikkeld over geven bij het levenseinde, dat in dit deel aan bod komt:

1. Vooreerst kunt u aan de mensen die u omringen de kans geven om afscheid te nemen. Dat kan een mooi cadeau zijn omdat de nabestaanden dan meestal makkelijker door hun rouwperiode heen geraken.
2. U kunt hen ook ontlasten door praktische informatie te verzamelen voor als u er niet meer bent.
3. U kunt een lijst maken van uw bezittingen en nadenken over wat u wilt nalaten en aan wie. Op basis daarvan kunt u beslissen of u een testament wilt opmaken.
4. U kunt overwegen om een goed doel op te nemen in uw testament.
5. U kunt overwegen om bij leven aan een goed doel te schenken.

1. Geef de kans om afscheid te nemen

Als u weet dat 'uw dagen geteld zijn', wordt het tijd om afscheid te nemen. Bewust afscheid nemen kan moeilijk en pijnlijk zijn. Maar tegelijk warm, bevrijdend, hoopvol. Doe het alleen als u het wilt, en op uw manier.

Neemt u liever afscheid van mensen individueel? Wilt u kleine groepjes uitnodigen? Een grote groep? Misschien wilt u samen plezierige herinneringen ophalen. Foto's uit de oude doos bekijken. Ruimte geven voor het uitpraten van een oude ruzie. Iemand zeggen hoe graag u hem of haar ziet. Of een advies geven, een levensles achterlaten.

Een afscheid kan nabestaanden helpen in het rouwproces. Goed afscheid nemen kan ook een einde maken aan oud verdriet en vastgeroeste meningsverschillen.

Misschien kunt u bij het afscheid ook iets weggeven: een boek, een cd ... Of een brief die u heeft geschreven, een foto of een gedicht dat u dierbaar is. Sommige mensen spreken een boodschap in op een geluid- of videocassette. Iets dat u persoonlijk weggeeft, voelt anders dan een nalatenschap.

Zeg en doe nu wat u altijd al wilde ...

2. Geef praktische info aan uw nabestaanden

Uw nabestaanden moeten na uw overlijden allerlei instanties informeren en praktische zaken regelen. Om hen daarbij te helpen, kunt u voor hen een map samenstellen met een handig overzicht.

Ze kan onder meer de volgende punten bevatten:

- als u kinderen achterlaat: praktische gegevens over gewoonten, verzorging, opvoeding, medische gegevens, opvang ...;
- voor een hulpbehoevende partner: gegevens van huishoudelijke hulp, verzorgenden ...;
- lijst van testamenten en de plaats waar ze worden bewaard;
- uw medische gegevens;
- uw bankrekeningen en eventuele schulden;
- lijst van verzekeringen;
- lijst van abonnementen en lidmaatschappen;
- eventueel uw huurder(s) of verhuurder;
- lijst met adressen voor het versturen van doodsberichten;
- andere belangrijke namen en adressen;
- als u een huisdier achterlaat: praktische gegevens over verzorging etc.;
- bewaarplaats van (reserve)sleutels, belangrijke documenten etc.;
- uw digitale nalatenschap;
- ...

Uw digitale nalatenschap

Als u werkt met de computer, vergeet dan niet uw digitale nalatenschap te regelen.

- Misschien heeft u *digitale eigendom* na te laten: digitale waardepapieren, contracten enz. Laat dit dan vastleggen in uw testament en wijs iemand aan als uitvoerder hiervan. Dit moet u doen bij de notaris.
- Uw *digitale nalatenschap* bevat minstens een lijst van uw wachtwoorden en accounts, misschien ook een adresboek, een dagboek, brieven, fotoalbums, muziek, e-books ... Vermeld in de map voor de nabestaanden waar men ze kan vinden en wat ermee moet gebeuren na uw overlijden. Moet uw account worden afgesloten? Wilt u dat er aan bepaalde mensen een bepaald bericht wordt verstuurd?

- U kunt uw paswoord, accountgegevens, digitale foto's enz. ook bewaren in een *digitale kluis*, die wordt aangeboden door sommige verzekeraars en begrafenisondernemers.
- Voor accounts op *Googlediensten* als Gmail, YouTube en Picasa kunt u via Inactive Account Manager vooraf instellen wat er moet gebeuren als u ze maandenlang niet meer gebruikt (en misschien bent overleden). Eén optie is dat alle accounts worden gewist zodra u langer dan drie, zes of twaalf maanden niet inlogt. U krijgt dan nog wel een waarschuwing per e-mail of sms. De tweede optie is dat uw accounts dan gewoon op 'inactief' worden ingesteld, of dat een aantal vooraf opgegeven vertrouwenspersonen wordt gecontacteerd.
- Aan *Facebook* kunt u vooraf melden wat er na uw overlijden met uw account moet gebeuren. Wordt uw account permanent verwijderd of omgevormd tot een gedenkprofiel met 'herdenkingsstatus'? Als u wenst dat dit gedenkprofiel verder actief beheerd wordt, bijvoorbeeld voor het plaatsen van rouwberichten, moet u in uw Facebookinstellingen ook een contactpersoon aanduiden voor accounts met een herdenkingsstatus.
- Er zijn steeds meer specifieke commerciële (en vaak betalende) *applicaties voor de digitale nalatenschap*. Het uitgangspunt is altijd hetzelfde: de gebruiker moet een vertrouwenspersoon aanduiden om de laatste wensen te vervullen en te laten naleven, van het beheer van een e-mailaccount of een website tot het posten van een digitale laatste groet.

3. Bereid uw erfenis voor

De afwikkeling van een erfenis kan ruzie veroorzaken en jarenlange conflicten. Daarom is het goed dat u tijdig nadenkt over wat u met uw bezittingen wilt doen.

Neem daar de tijd voor. U kunt als voorbereiding op de erfenis een lijst van al uw bezittingen maken. Denk daarbij niet alleen aan de dingen met een grote financiële waarde, maar ook aan die waarmee u een sterke emotionele band heeft. Wat bezit u allemaal? Welke zaken wilt u een specifieke bestemming geven? Als u dat wenst, kunt u een persoonlijk woordje toevoegen waarom u wat aan wie nalaat.

Uw piano kunt u voorbestemmen voor uw kleinkind dat zo graag naar de muziekschool gaat. De caravan is voor uw zoon die daarmee een ideale vakantie beleeft. En uw collectie cd's gaat naar uw vriendin met wie u zo veel in uw leven heeft mogen delen. Wellicht stuit u bij het maken van uw overzicht ook op iets dat u kunt geven aan die goeie mantelzorger die u zoveel jaren heeft bijgestaan. En misschien wilt u een kunstwerk of uw kunstcollectie wegschenken aan een museum of aan een sociaal goed doel?

Een overzicht helpt om die beslissingen te nemen. Maak een 'erfenisdossier'. Noteer wat u allemaal bezit in de volgende categorieën en welke dingen u een specifieke bestemming wilt geven:

- vastgoed: woning(en), vakantiehuis, garagebox ...;
- bankzaken: bankrekening, spaarboekjes, aandelen, leningen ...;
- inboedel: servies, tapijten, tv, koelkast, meubelen ...;
- kledij;
- juwelen;
- kunst en antiek;
- muziekinstrumenten en muziekboeken;
- medailles;
- boeken, cd's;
- foto- en dagboeken, brieven, dia's ...;
- documenten: trouwboekje, diploma's, eigendomsakte van de woning(en) ...;
- auto(s);
- hobbymateriaal: schildermateriaal, sportmateriaal, fotoapparatuur, fiets, gezelschapsspellen ...;
- verzamelingen: postzegels, oude munten ...;
- tuinartikelen: tuinmeubelen, barbecue, tuingerief ...;
- huisdieren;
- verzekeringen;
- andere.

Tips om uw erfenis voor te bereiden

- Vertel aan uw erfgenamen dat u een dossier voor de erfenis heeft gemaakt of bezorg hun een kopie daarvan. Dit kan een mooie aanleiding zijn om over uw erfenis te spreken.

- Stel een vertrouwenspersoon aan die ervoor zorgt dat de erfenis wordt afgehandeld zoals u het wilt. Het moet iemand zijn die onpartijdig is en zelf geen erfgenaam. Het kan een notaris zijn, maar dat hoeft niet. U kunt deze persoon betrekken bij het opstellen of afronden van uw erfenisdossier. Zo weet hij heel zeker wat u bedoelt en kan hij straks de erfenis regelen zoals u dat wilt. Hij kan eventueel ook het nodige doen voor uw digitale nalatenschap.
- Verzamel al uw belangrijke documenten in een omslag of een map, samen met het overzicht van praktische zaken (punt 2). Meld aan uw vertrouwenspersoon en eventueel aan uw notaris waar u die documenten bewaart.
- Houd uw dossier actueel. Kijk het minstens een keer per jaar na en pas het aan waar nodig.

4. Overweeg een testament

Als u geen testament heeft opgemaakt, bepaalt de wet wie een deel van uw erfenis krijgt. Sommige erfgenamen hebben een wettelijk beschermd erfdeel: de reserve. Het gaat om de echtgenoot en de (klein)kinderen. Zij zijn de zogenaamde reservataire erfgenamen en krijgen het voorbehouden deel van de nalatenschap. U kunt vrij beschikken over het overblijvende deel van uw nalatenschap, het zogenaamde *beschikbare deel*.

Bent u het eens met deze wettelijke regeling en heeft u verder geen bijzondere wensen? Dan wordt uw nalatenschap onder uw reservataire erfgenamen verdeeld en is een testament niet nodig.

Maar wilt u aan een deel van uw erfenis wel een specifieke bestemming geven, bijvoorbeeld iets nalaten aan een goed doel? Dan moet u altijd een testament opstellen.

Of heeft u geen kinderen of helemaal geen erfgenamen en wilt u een goed doel steunen? Ook dan is een testament vereist.

Meer informatie over dit alles leest u in deel 1.

5. Overweeg een schenking

Misschien wilt u sommige zaken al wegschenken terwijl u nog leeft. Er vallen u dan wellicht positieve reacties in de schoot. Maar u kunt ook negatieve reacties over u heen krijgen, van de ontvanger of van anderen die niets hebben gekregen. Denk erover na of u de motieven van uw keuzes expliciet kenbaar wilt maken. Overweeg om een vertrouwenspersoon te betrekken als u daarover open met alle betrokkenen wilt spreken.

Misschien wilt u ook iets wegschenken aan een goed doel. Dan draagt u een steentje bij tot een betere wereld. U kunt iets blijven betekenen, ook als u er niet meer bent. Dat is een positieve gedachte die veel mensen een goed gevoel geeft.

Hoe u een schenking aan het goede doel kunt doen, daarover leest u alles in het vorige deel.

DEEL 3
REGELEN VOOR
HET LEVENSEINDE

Geven en nalaten aan het goede doel en een vijfstappenplan om na te denken over geven bij het levenseinde, daarover ging het in de eerste twee delen van deze gids.

Om het levenseinde voor te bereiden, kunt u als u dat wenst nog een stap verder gaan. U kunt nadenken over de zorg die u verlangt bij uw levenseinde en daarvoor de nodige zaken regelen.

Mensen kunnen daar heel verschillend over denken. De ene wil zo lang mogelijk blijven leven, de andere wil geen pijn lijden, nog een andere wil zelf beslissen wanneer het genoeg is geweest.

Vandaag kunt u zelf uw stem laten horen over het levenseinde dat u verkiest. Daarvoor hoeft u niet te wachten tot u heel oud of terminaal ziek bent, want iedereen kan op elk moment in een levensbedreigende situatie terechtkomen. Als u dan niet afhankelijk wilt zijn van de beslissingen van uw naasten en uw zorgverleners, is het goed om zelf een vroegtijdige zorgplanning uit te werken.

Welke medische behandelingen zou u aan het einde van uw leven nog wensen of niet wensen? Kiest u voor palliatieve zorg en/of voor euthanasie? Wilt u donor zijn van organen of uw lichaam schenken aan de wetenschap? Hoe ziet u uw uitvaart en alles wat daarmee te maken heeft? U kunt die keuzes bespreken met familie en vrienden, met uw zorgverleners, de huisarts, de specialist of met het woonzorgcentrum.

Het is goed om nu al na te denken en te spreken over de zorg die u in de toekomst wilt. En het is nog beter om dat schriftelijk vast te leggen in een document, een 'wilsverklaring'. Voor elk van bovengenoemde punten is er een aparte wilsverklaring, al dan niet verplicht. Er is (nog) geen document dat alles overkoepelt.

Tot slot kunt u als u dat wenst, ook nog iets anders regelen. Als er een moment komt waarop u zelf geen belangrijke beslissingen meer kunt nemen over het beheer van uw goederen, kunt u iemand of meerdere mensen aanstellen die dat in uw plaats kunnen doen, bijvoorbeeld een huis verkopen. In het laatste punt leest u meer over het geven van een zogenaamde zorgvolmacht.

1. Uw rechten als patiënt

De wet op de patiëntenrechten

Sinds 2002 bestaat er in België een belangrijke wet over de rechten van de mens als patiënt: de wet op de patiëntenrechten, die nadien nog een aantal wijzigingen heeft ondergaan. In deze wet zitten alle rechten die u heeft als patiënt ten aanzien van een zorgverlener, zoals een huisarts, specialist, apotheker of tandarts.

1. Recht op vrije keuze van een zorgverlener en goede medische zorg

Elke patiënt mag vrij een zorgverlener kiezen en kan een nieuwe zorgverlener kiezen als hij dat wenst. Die vrije keuze kan evenwel in sommige gevallen beperkt worden, bijvoorbeeld bij aanwezigheid van slechts één specialist in een ziekenhuis.

De patiënt heeft recht op de best mogelijke medische zorg. Belangrijk daarbij: elke patiënt heeft er recht op dat de zorgverlener aandacht heeft voor pijn. Een arts moet pijn voorkomen, evalueren, behandelen en verzachten.

2. Recht om te weten en om niet te weten

Elke patiënt heeft recht op heldere informatie over zijn gezondheidstoestand, de vermoedelijke evolutie en de behandeling die de arts hem voorstelt, onder meer het doel van de behandeling, de aard, de graad van urgentie, de mogelijke nevenwerkingen en risico's, de nazorg, de mogelijke alternatieven en de financiële gevolgen. Die informatie moet worden gegeven op de gepaste tijd, in een duidelijke taal die aangepast is aan de patiënt. Er zijn evenwel uitzonderingen, bijvoorbeeld als een bewusteloze persoon wordt binnengebracht in een spoeddienst. Dan wordt dit vermeld in het patiëntendossier.

Maar in principe heeft u dus recht op informatie. Het kan evenwel gebeuren dat u bepaalde zaken liever niet wilt vernemen. Als u dat aangeeft, zal de arts daarmee rekening houden, tenzij dit voor uzelf of uw omgeving gevaar zou opleveren (bijvoorbeeld bij een besmettelijke ziekte).

Als u wenst dat iemand mee van dichtbij uw medische evolutie opvolgt en u bijstaat in uw contacten met artsen, dan kunt u mondeling of schriftelijk een *vertrouwenspersoon* aanduiden.

3. Recht op toestemming voor of weigering van een behandeling

Als patiënt moet u instemmen met elk onderzoek en elke behandeling die een arts wil geven. U kunt die toestemming expliciet mondeling geven of impliciet in uw gedrag, bijvoorbeeld een arm uitsteken voor een injectie. U kunt ook toestemmen in een onderzoek onder voorwaarden, of een onderzoek of een behandeling weigeren. Wel moet u nog in staat zijn om helder te denken en te begrijpen waarover het gaat.

4. Recht op inzage in of afschrift van het patiëntendossier

De arts houdt van elke patiënt een zorgvuldig patiëntendossier bij. Papier dossiers worden steeds meer vervangen door elektronische dossiers. U kunt aanvragen om dat dossier in te kijken of om er een afschrift van te krijgen. De arts levert evenwel geen afschrift af als hij aanwijzingen heeft dat u onder druk staat om deze informatie mee te delen, bijvoorbeeld aan uw werkgever of aan een verzekeringsmaatschappij. Verandert u van arts, dan kunt u vragen dat uw dossier overgedragen wordt.

Online gezondheidsportaal

Mijngezondheid is een nieuw online gezondheidsportaal, ook wel Personal Health Viewer genoemd. Het is een initiatief van de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, alle ziekenfondsen en andere partners.

Via deze centrale toegangspoort kunt u elektronisch inzage krijgen in uw persoonlijke gezondheidsgegevens, bv. de digitale samenvatting van uw dossier bij de huisarts (als u toestemming heeft gegeven om uw gezondheidsgegevens elektronisch te delen - zie volgend punt), uw vaccinaties, uw medicatie, uw wilsverklaringen. Het portaal bevat ook algemene informatie over gezondheid, onder meer over covid-19.

Meer informatie

www.mijngezondheid.belgie.be

Of bij uw ziekenfonds

5. Bescherming van de persoonlijke levenssfeer

De informatie over de gezondheid van een patiënt mag niet aan derden worden meegedeeld, behalve in de wettelijk bepaalde gevallen, bijvoorbeeld om anderen te beschermen bij besmettingsrisico.

Zorgverleners kunnen uw gezondheidsgegevens elektronisch delen

U kunt aan de zorgverleners die u behandelen toestemming geven om informatie over uw gezondheid elektronisch en op een beveiligde manier met elkaar te delen. Zo kunnen uw huisarts en uw specialisten bijvoorbeeld wederzijds resultaten van bloedonderzoeken, vaccinatie- en medicatieschema's inkijken, sneller een diagnose stellen en overbodige onderzoeken vermijden.

U kunt uw 'geïnformeerde toestemming' geven via uw zorgverlener of uw ziekenfonds.

Ook als u aan uw zorgverleners goedkeuring heeft gegeven om uw gezondheidsgegevens te delen, behoudt u uw rechten als patiënt. U kunt uw toestemming altijd weer intrekken. U kunt bepaalde zorgverleners uitsluiten van de toegang tot uw gegevens. U kunt ook vragen aan een zorgverlener om bepaalde informatie niet te delen.

Wat als uw rechten als patiënt niet worden gerespecteerd?

Als u vindt dat een van uw patiëntenrechten niet gerespecteerd is, dan kunt u een klacht indienen bij de bevoegde ombudsdienst. In het ziekenhuis als uw klacht betrekking heeft op een zorgverlener die werkt in het ziekenhuis. Of bij de federale ombudsdienst Rechten van de patiënt als het gaat om een zorgverlener die niet verbonden is aan een ziekenhuis, bijvoorbeeld een huisarts. Uw vertrouwenspersoon kan u daar eventueel bij helpen.

Een klacht over uw rechten als patiënt?

- Voor zorgverleners in een ziekenhuis: ombudsdienst van het ziekenhuis
- Voor andere zorgverleners: federale ombudsdienst Rechten van de patiënt
02 524 85 20
bemiddeling-patientenrechten@health.fgov.be

Wat als u zelf uw patiëntenrechten niet kunt uitoefenen?

Er kan een dag komen dat u uw rechten niet (meer) kunt uitoefenen, bijvoorbeeld omdat u in coma bent of dementie heeft. Om dan nog uw stem te laten horen, kunt u nu, terwijl het nog goed gaat, een vertegenwoordiger aanstellen.

Zo'n *vertegenwoordiger* kan dan later in uw naam spreken en uw rechten als patiënt uitoefenen als u dat zelf niet meer kunt. De vertegenwoordiger heeft dus meer verantwoordelijkheid dan de vertrouwenspersoon, die enkel de patiënt bijstaat.

Zelf een vertegenwoordiger benoemen, geeft u meer zekerheid dat u later enkel die zorg krijgt die u wilt. U kiest uw vertegenwoordiger zelf: een familielid, een goede vriend(in) of een hulpverlener. Artsen moeten rekening houden met wat die persoon hun zegt. Uitzonderlijk kan de arts van de beslissing van de vertegenwoordiger afwijken in het belang van de patiënt, bijvoorbeeld als er andere belangen meespelen in het kader van een erfenis. De arts moet deze beslissing motiveren in het dossier.

Een vertegenwoordiger is iemand die officieel kan spreken in uw naam wanneer u dat zelf niet (meer) kunt. Niet iedereen kan die taak aan. Het is belangrijk dat hij of zij uw wil duidelijk kan en durft uit te spreken tegenover de arts en het behandelende team. Houd er rekening mee dat het geen gemakkelijke opgave is. Beslissen in plaats van iemand anders kan emotioneel heel zwaar zijn. Denk dus goed na wie u kiest.

U duidt uw vertegenwoordiger aan door een formulier in te vullen dat u en de vertegenwoordiger ondertekenen. U geeft de verklaring aan uw arts, die ze in uw patiëntendossier zal opnemen. U kunt deze verklaring altijd herroepen, opnieuw met een gedateerde en ondertekende schriftelijke verklaring. U kunt

tegenwoordig ook in uw zorgvolmacht een vertegenwoordiger aanduiden die zal toezien op de naleving van uw rechten als patiënt (zie verder, punt 8).

Het is van belang dat u uw dichte familieleden of dichte vrienden op de hoogte brengt van uw beslissingen.

En als u geen vertegenwoordiger kiest?

Als u geen vertegenwoordiger aanduidt, dan bepaalt de wet welke familieleden of andere personen voor u optreden als u dat zelf niet (meer) kunt.

In de eerste plaats is dat uw partner. Heeft u geen partner, dan zijn uw kinderen vertegenwoordiger. Zijn ook die er niet, dan bespreken de artsen uw situatie met een ouder, broer of zus.

De arts vraagt dan aan de familie of ze instemt met de voorgestelde behandeling en geeft daarover de nodige informatie.

Als iemand niet meer in staat is om zelf beslissingen te nemen, geen vertegenwoordiger heeft aangeduid en geen familie heeft, dan zal de betrokken zorgverlener in multidisciplinair overleg de belangen van de patiënt behartigen. Ook als verschillende vertegenwoordigers, bijvoorbeeld uw kinderen, het niet eens zijn, behartigt de arts uw belangen in overleg met het multidisciplinair team.

In het kader van de vrij recente wet over het beschermingsstatuut is er nog een andere mogelijkheid. Een belanghebbende, bijvoorbeeld een ver familielid of een vriend, kan naar de vrederechter stappen met de vraag om de persoon die niet meer in staat is zelf beslissingen te nemen, onder bewindvoering te plaatsen. De vrederechter kan een bewindvoerder aanduiden voor het beheer van zijn goederen en een bewindvoerder voor de bescherming van de persoon zelf, onder meer voor de uitoefening van zijn patiëntenrechten (wet van 17 maart 2013). Wilt u dat vermijden, dan moet u zelf tijdig een vertegenwoordiger aanduiden. Die komt altijd boven de bewindvoerder te staan.

Kortom, de rechten van de patiënt worden verdedigd volgens deze cascade-regeling:

1. als de patiënt wilsbekwaam is: de patiënt zelf;
2. als de patiënt niet in staat is zijn rechten uit te oefenen: de vertegenwoordiger die de patiënt vooraf heeft aangeduid;
3. als er geen vertegenwoordiger is aangeduid: de bewindvoerder na machtiging door de vrederechter;

4. als er geen bewindvoerder is, dan komen familieleden aan bod in deze volgorde: samenwonende echtgenoot of wettelijk of feitelijk samenlevende partner; meerderjarig kind; ouder; meerderjarige broer of zus;
5. als zij ontbreken, niet willen optreden of als er een conflict is tussen twee of meer bevoegde personen: de beroepsbeoefenaar (arts), in voorkomend geval in multidisciplinair overleg.

U kunt uw wil over behandelingen vastleggen in een wilsverklaring

Er kan een moment komen dat u niet meer in staat bent om uw wil te uiten, bijvoorbeeld als u in coma ligt. Als u op dat ogenblik bepaalde behandelingen niet meer wilt ondergaan (reanimatie, kunstmatige beademing, kunstmatige voeding ...), dan kunt u vooraf een zogenaamde *negatieve wilsverklaring* opstellen.

Deze negatieve wilsverklaring is bindend. Artsen zijn in het kader van de wet op de patiëntenrechten verplicht hiermee rekening te houden.

U kunt ook een *positieve wilsverklaring* opmaken waarin u aangeeft welke behandelingen u wel nog acceptabel vindt, bv. bepaalde operaties, ingrijpende onderzoeken, een goede pijnstilling ... Een positieve wilsverklaring is niet bindend, maar louter richtinggevend voor de behandelende arts.

U kunt in deze wilsverklaringen ook vermelden of u een vertrouwenspersoon of een officiële vertegenwoordiger heeft aangesteld. De vertegenwoordiger kan nooit ingaan tegen de voorafgaande wilsverklaring van de patiënt en de arts moet uw wil die op papier staat altijd respecteren. Als die wil onduidelijk zou zijn, zal de arts zo goed mogelijk handelen in het belang van de gezondheid van de patiënt.

De negatieve wilsverklaring stelt u op schrift als u nog wilsbekwaam bent. U kunt dat het best doen in aanwezigheid van uw eventuele vertegenwoordiger en uw arts, zodat alles klaar en duidelijk is. U bewaart de negatieve wilsverklaring zelf en geeft één exemplaar aan uw arts voor het patiëntendossier en één exemplaar aan uw vertrouwenspersoon.

Wanneer u voor uzelf heeft uitgemaakt hoe u de zorg rond uw levenseinde ziet of nog met vragen zit, is het goed om daarover te spreken. Voor u kan het meer duidelijkheid geven. Voor uw familie en uw omgeving geeft het tijd om te begrijpen en te aanvaarden wat u heeft beslist. Waarom geen behandelingen meer? En waarom heeft u als vertegenwoordiger gekozen voor die ene vriendin, voor uw dochter en niet voor uw zoon, voor uw broer en niet voor uw zus?

Is uw keuze over (on)gewenste behandelingen definitief?

Neen. Zolang u helder kunt denken en beslissen, kunt u zeggen of u een voorgestelde behandeling aanvaardt of niet. Misschien heeft u altijd gedacht dat u zo lang mogelijk wilt leven, ook al wordt u erg ziek. Maar als u op een bepaald moment moegestreden bent, blijft het uw volste recht om een voorgestelde behandeling te weigeren, ook al had u vroeger iets anders geschreven in een wilsverklaring. En omgekeerd.

Meer informatie over patiëntenrechten

Vlaams Patiëntenplatform
www.vlaamspatientenplatform.be
 Groenveldstraat 15
 3001 Heverlee
 016 23 05 26
info@vlaamspatientenplatform.be

2. Palliatieve zorg

Als u niet lang meer te leven heeft of pijnlijke behandelingen moet ondergaan, kunt u een beroep doen op palliatieve zorg. Die begeleiding bij het levenseinde valt ook onder de wet over de rechten van de patiënt en is verder in een specifieke wet geregeld.

Palliatieve zorg in België

Palliatieve zorg helpt u om tot het einde toe een zekere levenskwaliteit te behouden en zorgt voor een zacht levenseinde, in de nabijheid van uw naasten.

Dokter Cicely Saunders, één van de pioniers, omschreef palliatieve zorg als 'alles wat nog gedaan dient te worden als men denkt dat er niets meer gedaan kan worden'. Zij stampte de eerste 'hospices' voor palliatieve zorg mee uit de grond in het Verenigd Koninkrijk in de tweede helft van de twintigste eeuw.

In ons land ontstonden eind jaren 80 van de vorige eeuw kernen van vrijwillige palliatieve zorgverlening door artsen en verpleegkundigen. In 1990 verenigden ze zich in de Federatie Palliatieve Zorg Vlaanderen.

Vandaag heeft elke regio een netwerk palliatieve zorg: een samenwerkingsverband rond palliatieve zorg tussen verschillende zorgverleners en zorgvoorzieningen (thuiszorg, ziekenhuizen, woonzorgcentra, dagcentra voor palliatieve verzorging). Het wordt ondersteund door de overheid en biedt advies, informatie, ondersteuning en coördinatie aan alle zorgverleners die met palliatieve zorg te maken krijgen.

Ook elke burger kan een beroep doen op het netwerk. De hoofdbedoeling van het palliatieve netwerk is ervoor te zorgen dat een patiënt op een menswaardige manier kan sterven in de omgeving die hij wenst.

Wat houdt palliatieve zorg in?

'Palliatief' komt van het Latijnse woord 'palliare': verzachten, een mantel omdoen, ommantelen, omringen, beschermen, koesteren. Palliatieve zorg betekent: de patiënt zoveel mogelijk comfort bieden en de pijn bestrijden. Het kan zowel om lichamelijke als om psychische pijn gaan.

Vaak is palliatieve zorg ook terminale zorg, zorg bij het levenseinde, maar niet altijd. In feite komen alle zieken die niet (langer) geneesbaar zijn in aanmerking voor palliatieve zorg, ook tijdens levensverlengende behandelingen.

Door tijdig een beroep te doen op palliatieve zorg, kunt u het beste maken van de tijd die u nog rest, bijvoorbeeld kiezen voor een lichtere behandeling met minder bijwerkingen.

Palliatieve zorg verloopt volgens de wensen van de patiënt. De hulpverleners zijn speciaal opgeleid om hen met alle mogelijke vragen en problemen te helpen: de wens om waardig te sterven en geen pijn te lijden, maar evenzeer angst, verdriet, boosheid, onmacht, vragen over de zin van het leven. 'Heb ik goed geleefd?', 'waarom moet ik nu al sterven?', 'hoe neem ik afscheid?', 'is er nog iets na dit leven?'. Sommige mensen willen nog iets zeggen voor het te laat is: een ruzie bijleggen, een fout bekennen, hun liefde bevestigen ...

U kunt met de hulpverlener ook spreken over leven, afscheid en zingeving. Als u dat wenst, kan er bijvoorbeeld een priester, een moreel consulent of een imam worden gevraagd.

Veel patiënten maken zich aan het einde van hun leven ook zorgen om hoe het nu verder moet, met de uitvaart, de zorgbehoevende partner, de kinderen. Ze kunnen daarmee eveneens terecht bij de hulpverleners in de palliatieve zorg.

Ook de naaste familie en vrienden vinden bij hen een luisterend oor. De partner vraagt zich misschien af hoe het familieleven alleen te organiseren,

kinderen kunnen grote moeite hebben met verschuivingen in de familierelaties ...

Hoe verloopt de pijnbestrijding?

Bij palliatieve zorg is er uiteraard aandacht voor het bestrijden van lichamelijke pijn. De arts dient zorgvuldig gekozen medicatie toe om de pijn of de symptomen niet of zo weinig mogelijk te voelen. Goede pijnbestrijding zorgt ervoor dat het leven in heel wat gevallen veel 'betere' dagen kent. Voor u wordt het afscheid zo veel serene en voor de nabestaanden de herinnering achteraf zoveel mooier.

Soms kan de lichamelijke of geestelijke pijn niet bestreden worden zolang de patiënt helemaal bij bewustzijn blijft. Dan kan de arts palliatieve sedatie voorstellen. Dat betekent dat u in een slaaptoestand gebracht wordt en de pijn niet meer voelt. Ook dan is het in principe de bedoeling om de laatste levensfase zo pijnloos mogelijk te laten verlopen, niet om het leven sneller te laten eindigen.

Er gaan al een tijdlang stemmen op dat de praktijk van palliatieve sedatie zich in een grijze zone bevindt. Ze dringen erop aan dat er hiervoor een duidelijk wettelijk kader komt.

Waar kunt u palliatieve zorg krijgen?

U kunt kiezen waar u palliatieve zorg wilt krijgen: thuis, in een gespecialiseerd dagcentrum, in het ziekenhuis, in een woonzorgcentrum of een rust- en verzorgingstehuis.

U kunt dus kiezen voor palliatieve thuiszorg om in uw vertrouwde omgeving te sterven. Palliatieve zorg thuis begint bij de eigen huisarts of andere zorgverleners in de eerste lijn, bijvoorbeeld thuisverpleegkundigen. Voor complexe palliatieve zorg aan huis is er in elke regio ook een palliatieve thuiszorgequipe. Spreek erover met uw arts. Een interdisciplinair team wordt dan betrokken: artsen, verpleegkundigen, psychologen, zorgkundigen, gezinshelpers en vrijwilligers. Ze zijn opgeleid om pijn te behandelen, een luisterend oor te bieden en mensen te begeleiden in hun laatste levensfase.

Hoeveel kost het?

De overheid ondersteunt de palliatieve zorg financieel. Zo zijn de huisbezoeken door de huisarts en de thuiszorg gratis.

Er bestaat ook een forfait 'palliatieve zorg' om de kosten voor medicatie, verzorgings- en hulpmiddelen te dekken voor de thuisverzorging van palliatieve patiënten. Vraag aan uw arts om de adviserend geneesheer van het ziekenfonds te informeren en hem een formulier met een medische beoordeling te bezorgen. Het ziekenfonds zal het forfait dan zo snel mogelijk uitkeren.

In het najaar van 2020 is een nationale sensibiliseringscampagne van start gegaan om palliatieve zorg nog beter bekend te maken bij de bevolking.

3. Euthanasie

Misschien wilt u uw levenseinde nog meer in handen nemen dan met palliatieve zorg. Sommige mensen willen verdere pijn en aftakeling helemaal vermijden en vragen om euthanasie.

Dat kan, aangezien er voor euthanasie een wettelijke regeling is in ons land (wet van 28 mei 2002). Die wet zegt dat euthanasie het recht is van iedere zieke om te kiezen voor het leven of de dood, voor zover hij in de omstandigheden verkeert die bepaald zijn in de wet.

Volgens de wet is euthanasie een actieve levensbeëindiging van een patiënt door een arts, op uitdrukkelijk verzoek van de patiënt (en van niemand anders).

Wanneer is euthanasie wettelijk mogelijk?

Op verzoek van de patiënt mag een arts euthanasie toepassen als voldaan is aan alle voorwaarden die in de wet zijn bepaald.

De patiënt kan dit verzoek uiten in een voorafgaande *wilsverklaring* voor het geval hij later in een onomkeerbare coma terecht komt, of in een *actueel verzoek* als hij nog wel handelingsbekwaam en bij bewustzijn is.

1. Euthanasie op langere termijn: na wilsverklaring

U kunt euthanasie krijgen als u daar in een wilsverklaring om gevraagd heeft. Er kan enkel rekening worden gehouden met deze wilsverklaring als aan drie voorwaarden voldaan is:

- u lijdt aan een ernstige en ongeneeslijke aandoening die het gevolg is van een ongeval of een ziekte;

- u bent niet bij bewustzijn;
- uw toestand wordt beoordeeld als onomkeerbaar volgens de huidige stand van de wetenschap.

In de praktijk betekent dit dat een wilsverklaring voor de uitvoering van euthanasie enkel geldt als u in een onomkeerbare coma terecht komt. Ze geldt niet voor situaties waarin het bewustzijn min of meer ernstig verstoord is, bijvoorbeeld de ziekte van Alzheimer, dementie, een hersentumor ...

Hoe stelt u een wilsverklaring op?

Een wilsverklaring voor euthanasie moet worden opgesteld volgens een *wettelijk voorgeschreven modelformulier*. Daarbij moeten twee meerderjarige getuigen aanwezig zijn, van wie minstens één geen materieel voordeel heeft bij uw overlijden. Deze wilsverklaring wordt door uzelf en de twee getuigen ondertekend.

In de wilsverklaring kunt u ook een of meer *vertrouwenspersonen* aanwijzen die als de tijd daar is, de behandelende arts op de hoogte brengen van uw wil. Als u vertrouwenspersonen heeft aangeduid, moeten ook zij het formulier ondertekenen.

Een vertrouwenspersoon voor de euthanasiewet heeft dus een beperktere rol dan die voor de wet op de patiëntenrechten: hij moet enkel de behandelende arts op de hoogte brengen dat u euthanasie wenst als u zich in een toestand bevindt waarin de wilsverklaring voor euthanasie bij onomkeerbare coma van toepassing kan zijn. Een vertrouwenspersoon in verband met de wet op de patiëntenrechten kan uw medische situatie mee opvolgen en u bijstaan in de contacten met artsen.

Het is goed om ook uw huisarts op de hoogte te brengen dat u euthanasie wenst, of met hem te praten vooraleer u besluit of u dat echt wilt.

In 2020 werd een wetswijziging goedgekeurd waardoor de vijfjaarlijkse herbevestiging van de wilsverklaring niet langer nodig is: de wilsverklaring inzake euthanasie zal - zoals ook de andere wilsverklaringen - levenslang geldig blijven.

Let wel: de nieuwe regel is uitsluitend van toepassing op wilsverklaringen die werden opgesteld, herzien of herbevestigd na het in voege gaan van de aanpassing aan de wet (na 2 april 2020).

Oudere wilsverklaringen vallen onder de 'oude' regelgeving en zullen dus nog (een laatste keer) herbevestigd moeten worden.

De wilsverklaring hoeft niet definitief te zijn. U kunt ze nog altijd op elk moment intrekken of aanpassen.

Kunt u een wilsverklaring inzake euthanasie laten registreren?

Ja, maar dat is niet verplicht. Als u uw wilsverklaring laat registreren, zijn de artsen hiervan snel op de hoogte.

Voor de registratie gaat u met uw wilsverklaring naar uw gemeentebestuur. De gemeenteambtenaar registreert uw gegevens in de gegevensbank van de FOD Volksgezondheid. Artsen hebben toegang tot deze gegevensbank.

2. Euthanasie op korte termijn: na een actueel verzoek

Buiten deze wilsverklaring om kan euthanasie alleen na een actueel verzoek van een patiënt die zich in een medisch uitzichtloze situatie bevindt en nog handelingsbekwaam is en in staat om zijn wil om te sterven uit te drukken. In een actueel verzoek vraagt de patiënt om binnenkort met euthanasie te sterven. Euthanasie is sinds enkele jaren overigens ook mogelijk voor wilsbekwame minderjarigen (wet van 28 februari 2014). Wat hieronder volgt, is van toepassing op meerderjarige handelingsbekwame personen.

Het actueel verzoek om euthanasie moet u schriftelijk vastleggen. Het moet gedateerd en getekend zijn. Als u het verzoek niet zelf kunt opstellen, dan kan iemand anders dat voor u doen in het bijzijn van een arts.

Euthanasie na een actueel verzoek kan volgens de wet alleen worden uitgevoerd als aan de volgende voorwaarden voldaan is:

- u bent wilsbekwaam en bij bewustzijn;
- u bevindt zich in een medisch uitzichtloze situatie;
- uw lichamelijk en/of psychisch lijden houdt aan, is niet meer te dragen en kan niet worden verzacht;
- uw situatie is te wijten aan een ernstige en ongeneeslijke aandoening, die veroorzaakt is door ongeval of ziekte;
- het verzoek tot euthanasie wordt door u schriftelijk vastgelegd, gedateerd en ondertekend;
- het is overwogen en herhaald en niet tot stand gekomen onder externe druk;
- tussen uw schriftelijk verzoek en de uitvoering van de euthanasie moet er minstens een maand overheen gaan. Alleen bij terminaal zieken mag de euthanasie onmiddellijk na het verzoek worden uitgevoerd.

Voor de arts euthanasie kan uitvoeren, moet hij u onder meer informeren over uw gezondheidstoestand en uw levensverwachting. Hij moet met u de behandelingsmogelijkheden bespreken en samen met u na herhaald overleg akkoord gaan dat er geen andere redelijke oplossing is voor uw situatie. Hij moet het advies vragen van een tweede arts: is de situatie inderdaad medisch uitzichtloos? Hij zal uw verzoek ook bespreken met uw naasten, familie,

vrienden. Bij niet-terminale patiënten, onder wie mensen die uitzichtloos psychisch lijden, moet ook een derde arts advies geven.

Sommigen vragen nu de verstrenging van de euthanasiewet voor ondraaglijk psychisch lijden, onder meer omdat in sommige van die gevallen de medische uitzichtloosheid van de situatie niet altijd duidelijk is.

Voert elke arts euthanasie uit?

Neen. De wet geeft het recht op het verzoek om euthanasie, niet op de euthanasie zelf.

Als u euthanasie overweegt, doet u er goed aan dat tijdig met uw huisarts te bespreken.

Als uw arts geen euthanasie uitvoert, kan hij u doorverwijzen naar een LEIF-arts. Een LEIF-arts of LevensEinde InformatieForum-arts vormt het aanspreekpunt bij vragen of problemen rond euthanasie, zowel voor patiënten als artsen. Hij kan ook worden ingeschakeld als eerste of tweede geraadpleegde arts bij een euthanasieverzoek.

Meer informatie over palliatieve zorg en euthanasie

Nationale sensibiliseringsactie Zorg en zoveel meer: een campagne over palliatieve zorg
www.zorgenzoveelmeer.be

Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid
Koning Albert II-laan 35 bus 33
1030 Brussel
02 553 35 00
zorgengezondheid@vlaanderen.be
www.zorg-en-gezondheid.be/palliatieve-zorg

Federatie Palliatieve Zorg Vlaanderen
Luchthavenlaan 101800 Vilvoorde
02 255 30 40
info@palliatief.be
www.palliatief.be

Brusselse Pluralistische Federatie voor Palliatieve en Continue Zorg
 Landbouwersstraat 30
 1040 Brussel
 02 648 04 02
 federation@fbpsp.be
 www.fbsp-bfpz.org

LEIF – Levens einde Informatie Forum
 www.leif.be
 J. Vander Vekenstraat 158
 1780 Wemmel
 078 15 11 55
 info@leif.be

Recht op waardig sterven
 Italiëlei 153
 2000 Antwerpen
 03 272 51 63
 info@rws.be
 www.rws.be

4. Afstaan van organen

Dankzij de vooruitgang van de wetenschap kunnen heel wat levens worden gered door organen te doneren. Ook dat is een manier om nog iets te betekenen als u er niet meer bent: een donor blijft verder leven in de mens(en) die hij of zij op die manier heeft gered.

Er zijn echter te weinig donors om aan de behoefte in België te voldoen. De wachtlijsten van patiënten die op een bepaald orgaan wachten zijn soms lang.

Wat zegt de wet?

De wet (13 juni 1986) regelt het wegnemen van organen of weefsels bij een persoon (de donor), om die te transplanteren als medische behandeling bij een andere persoon (de ontvanger). De Belgische wet onderstreept dat een donor geen financiële vergoeding kan krijgen en dat de donatie anoniem is. Donors kunnen volgens de wet levend of overleden zijn. Levende donors

staan weefsels of (delen van) organen af die opnieuw kunnen aangroeien. Ze moeten door de arts worden ingelicht over de sociale, familiale, psychische en fysieke gevolgen van de wegname en hiermee vrij en bewust schriftelijk instemmen, en dit met een altruïstisch doel. Ze kunnen hun instemming later nog herroepen.

De meeste donors zijn overleden donors. Zij kunnen meestal al hun organen en weefsels afstaan. Voor de donatie plaatsvindt, wordt altijd vastgesteld of de donor hersendood is. Die diagnose moet gesteld worden door drie artsen die onafhankelijk optreden, los van de medische teams die instaan voor het wegnemen en transplanteren van de organen.

De wet veronderstelt dat elke burger instemt met orgaandonatie voor transplantatie na zijn overlijden, tenzij hij bij leven zijn verzet heeft uitgedrukt. Kortom, u stemt zwijgend toe als u zich niet tegen donatie na overlijden verzet.

Registreer u als donor

In tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht, kunnen ook ouderen orgaan-donor zijn.

U kunt over uw wensen rond orgaandonatie – instemming of weigering – praten met uw familie, zodat ze weten wat u heeft beslist.

Als u echt bereid bent om na uw overlijden een orgaan af te staan, laat u dat het best officieel registreren. Dan kan uw familie hierover later geen moeilijkheden maken.

Orgaandonatie: recente wijzigingen

U kunt uw wens om als donor van organen te fungeren, officieel laten vastleggen bij de Dienst Bevolking op het gemeentehuis, die dat zal registreren in de centrale databank waar de betrokken zorgverleners toegang toe hebben. Sinds 1 juli 2020 is er een nieuwe mogelijkheid: u kunt ook uw behandelende arts vragen om deze registratie voor u te doen. Of u kunt het direct zelf doen, online, via het portaal www.mijngezondheid.be.

Vroeger voorzag de wilsverklaring enkel in de mogelijkheid om zich expliciet 'akkoord te verklaren met' of 'zich te verzetten tegen' orgaandonatie. Sinds 1 juli 2020 zijn de keuzemogelijkheden ruimer. Zo kunt u aanduiden of u wel dan niet instemt met orgaan-, weefsel- of celdonatie voor wetenschappelijk onderzoek of voor ontwikkeling van nieuwe behandelingen. U kunt ook uw wensen kenbaar maken voor donatie van een orgaan voor transplantatie of voor donatie van andere soorten menselijk lichaamsmateriaal (huid, kraakbeen, pezen ...).

www.mijngezondheid.belgie.be

Hoe verloopt het?

Het wegnemen van organen moet worden uitgevoerd met eerbied voor het stoffelijk overschot van de overledene en de gevoelens van de familie, zo zegt de wet. Het opbaren van het lichaam in een kist moet zo snel mogelijk gebeuren zodat de familie de laatste eer kan betuigen aan de overledene. De begrafenis moet zo snel mogelijk kunnen plaatsvinden.

Meer informatie over afstaan van organen

www.overlevendoorgeven.be

5. Afstaan van het lichaam aan de wetenschap

U kunt ook beslissen dat uw lichaam, na uw overlijden, ter beschikking komt van de wetenschap. Dat helpt bij de vorming van toekomstige artsen en bij onderzoek naar nieuwe technieken en medische behandelingen.

U neemt daarvoor het best contact op met de medische faculteit van de universitaire instelling van uw keuze, want de nodige documenten en modaliteiten kunnen verschillen.

KU Leuven	www.med.kuleuven.be/nl/geneeskunde/vc/anatomie/afstaan_lichaam	016 32 12 14
UGent	www.ugent.be/ge/hsr/nl/diensten/lichaamsafstand	09 332 51 92
UA	www.uantwerpen.be/nl/overuantwerpen/faculteiten/geneeskunde-gezondheidswetenschappen/dienstverlening-en-patientenzorg/schenking-lichaam/	03 265 28 28
VUB	svl.artevub.be/nl	02 477 43 17
UCL	uclouvain.be/fr/instituts-recherche/irec/don-de-corps-a-la-science.html Don de corps à la Science UCLouvain	02 764 52 51
ULg	www.dondecorps.uliege.be/cms/c_4039419/nl/dondecorps	04 366 51 52
UNamur	www.unamur.be/medecine/medecine/anatomie	081 72 43 02

6. Regelingen rond uitvaart/begrafenis/crematie

Ook voor de uitvaart kunt u regelingen treffen. U kunt in het bevolkingsregister laten registreren wat er met uw lichaam moet gebeuren als u overleden bent. Begraven of cremeren? Wenst u een uitvaartplechtigheid volgens een bepaalde godsdienst of levensovertuiging? In welke gemeente wenst u uw laatste rustplaats? En heeft u een uitvaartcontract?

De Dienst Bevolking van uw gemeente stelt een formulier ter beschikking voor een formele wilsbeschikking en gaat bij de aangifte van een overlijden automatisch na of er een wilsbeschikking bestaat. De laatste wilsbeschikking geldt levenslang, maar u kunt ze altijd wijzigen of intrekken.

Als u nog andere wensen heeft voor uw uitvaart, dan kunt u dat bespreken met uw familie of met de begrafenisondernemer van uw keuze. Welk soort graf wilt u, is er een familiegraf, wilt u een bepaalde grafsteen of een bepaalde tekst? Heeft u specifieke wensen voor de uitvaart: muziek, teksten, bloemen ...?

Project 'Bloemen noch kransen' van testament.be

Aan het einde van deze gids beseft u beter dan ooit dat u via een schenking of een testament het goede doel van uw hart uw steun kunt geven. En misschien kunt u zelfs nog meer doen: ook rond uw uitvaart zou u daarvoor – de laatste keer – uw engagement kunnen tonen en een geldinzameling (laten) organiseren in het kader van het project 'Bloemen noch kransen' van testament.be.

Zo kan op de rouwbrief 'Bloemen noch kransen' worden vermeld met de vraag om eenmalig of jaarlijks een gift te doen aan een bepaald goed doel of kan er bij de uitvaart een collectebus rondgaan.

Een andere mogelijkheid is de oprichting van een 'terherinneringsfonds', met foto's en andere herinneringen aan de overledene. Vanuit dit fonds kan een oproep gaan naar vrienden en familie om te doneren voor een bepaald goed doel. Er kan ook een fundraisingactie worden opgezet, bv. een loopwedstrijd, een taartenbak, een facebookactie.

In sommige van onze buurlanden, zoals Nederland en het Verenigd Koninkrijk, is deze vorm van steun aan het goede doel al goed ingeburgerd, in allerlei sectoren (gezondheid, cultuur, derde wereld, milieu, wetenschappelijk onderzoek, mensenrechten ...). Bij het overlijden van een huisdier wordt er soms een oproep gedaan om een dierenorganisatie te steunen.

Met het project 'Bloemen noch kransen' wil testament.be vanaf najaar 2021 zulke initiatieven in België beter bekendmaken en de nodige informatie daarover laagdrempelig ter beschikking stellen aan initiatiefnemers en de uitvaartsector.

Meer informatie (vanaf najaar 2021): testament.be

Een trend in verband met begrafenissen die al lang bestaat in ons land, is het hergebruik van 'kerkhofmonumenten'. Sommige steden, onder meer Antwerpen, Brugge, Gent, Mechelen en Roeselare, promoten het hergebruik van deze mooie oude graven die door de nabestaanden niet meer worden onderhouden. Soms zijn het echte pareltjes van enkele tientallen tot meer dan honderd jaar oud. Art-nouveauserken versierd met schitterende beelden, Griekse tempels, art-decogebouwtjes ... De prijs is afhankelijk van hun grootte en hun kunsthistorische waarde. Kerkhofmonumenten kunnen goedkoper uitvallen dan een nieuwe grafzerk. Sommige steden steunen dit met een subsidie. Voorwaarde is wel dat de koper of zijn familie het graf restaureert en onderhoudt.

U kunt tot slot een verzekering afsluiten die de kosten van een begrafenis of crematie dekt. Begravenisondernemers en verzekeringsmaatschappijen bieden zo'n uitvaartverzekering of begrafenisverzekering aan.

Meer informatie over uitvaart, begrafenis en crematie

www.belgium.be/nl/familie/overlijden/begraven

www.belgium.be/nl/familie/overlijden/crematie

7. Overzicht van de wilsverklaringen

In bovenstaande punten ging het vaak over wilsverklaringen. Een wilsverklaring is een document waarin u duidelijke richtlijnen geeft over een aspect van het levenseinde waarover u zelf op een bepaald moment uw wensen niet meer zult kunnen uitdrukken. Ook wanneer het wettelijk niet verplicht is, doet u er goed aan uw keuzes in verband met het levenseinde op papier te zetten. U kunt desgewenst alle verklaringen herroepen met een nieuwe verklaring.

Soorten wilsverklaringen

U kunt een wilsverklaring opstellen voor een of meerdere van volgende punten:

- weigering van toestemming voor een bepaalde behandeling (negatieve wilsverklaring);
- euthanasie (bij onomkeerbare coma);
- orgaandonatie;
- lichaamsschenking aan de wetenschap;
- uitvaart.

Gemeenten, ziekenhuizen, woonzorgcentra, de federale overheid en bepaalde organisaties (zie onderstaand kader) beschikken hiervoor over de nodige formulieren.

U houdt van elke verklaring een kopie voor uzelf. Voor alle verklaringen behalve die over de uitvaart geeft u ook een kopie aan een persoon naar keuze (familielid, vriend, de vertrouwenspersoon of vertegenwoordiger) en aan uw arts. Laat waar mogelijk uw verklaringen ook registeren in het gemeentehuis.

Wilsverklaringen in online gezondheidsportaal

U kunt sinds kort uw wilsverklaringen ook opnemen in het online gezondheidsportaal:
www.mijngezondheid.belgie.be

Brochures en formulieren over wilsverklaringen

Federale overheidsdienst (FOD) Volksgezondheid
www.health.belgium.be/nl/gezondheid
 Galileelaan, 5 bus 2
 1210 Brussel
 02 524 97 97

LEIF-kaart: een handig overzicht

Er is geen officieel papieren document waarin u al uw laatste wilsbeschikkingen kunt opnemen. U kunt wel een 'LEIF-kaart' aanvragen bij het LevensEinde InformatieForum (zie kader hierboven). Dit plastic kaartje ter grootte van een bankkaart vermeldt over welke wilsverklaringen u beschikt. U kunt het bewaren in uw portefeuille. De LEIF-kaart vervangt de (papieren) vorm van wilsverklaringen niet. Ze biedt wel een extra garantie dat artsen en hulpverleners sneller op de hoogte zijn van uw wettelijke wilsverklaringen.

Meer informatie over de LEIF-kaart

www.leif.be

Schema van de wilsverklaringen

Doel		Vastleggen van uw wensen	Document	Waar bezorgen?
Wet op de patiëntenrechten	1. Vertrouwenspersoon 2. Vertegenwoordiger	1. Mondeling of schriftelijk 2. Schriftelijke verklaring	Modellen in gemeente, ziekenhuis, woonzorgcentrum, organisaties ...	(Huis)arts Woonzorgcentrum Vertrouwenspersoon/ vertegenwoordiger
Ongewenste medische behandelingen	Negatieve wilsverklaring	Schriftelijke verklaring	Model in gemeente	Huisarts Vertrouwenspersoon
Keuze voor euthanasie	1. Na wilsverklaring Facultatief aanduiding vertrouwenspersoon 2. Na uitdrukkelijk verzoek	1. Wilsverklaring ondertekend door u en twee getuigen (waaronder eventueel een vertrouwenspersoon) 2. Verzoekschrift door u ondertekend	1. Wettelijk model-formulier: wilsverklaring in gemeente, ziekenhuis, woonzorgcentrum, website van overheidsdienst en organisaties ... 2. Diverse model-formulieren	(Huis)arts Vertrouwenspersoon + registratie in gemeentehuis (niet verplicht)
Expliciete keuze voor (geen) orgaandonatie		1. Schriftelijke verklaring 2. On line	1. Gemeentehuis 2. Mijngezondheid.be	Gemeentehuis (niet verplicht) (Huis)arts Vertrouwenspersoon
Schenken van het lichaam aan de wetenschap		Documenten van universiteit van uw keuze	Universiteit van uw keuze	Universiteit (Huis)arts Vertrouwenspersoon
Keuze over uitvaart		1. Wilsbeschikking (begraven, cremieren, godsdienst ...) 2. Andere afspraken, o.m. 'Bloemen noch kranen' van testament.be	1. Gemeentehuis 2. Begrafenisondernemer	1. Gemeentehuis 2. Begrafenisondernemer

8. Regeling voor het beheer van uw goederen via een zorgvolmacht

Tot slot een woordje over de zorgvolmacht, die sinds enkele jaren mogelijk is en elk jaar populairder wordt, zo blijkt uit de Familiebarometer van de Federatie van het Notariaat.

Waarover gaat het? Er kan een moment komen waarop u zelf geen belangrijke beslissingen meer kunt nemen, en misschien gebeurt dat vroeger dan u

denkt. Nu u nog wilsbekwaam bent, kunt u daarvoor maatregelen nemen. U kunt het beheer over uw goederen toekennen aan één of meerdere personen, de *lasthebber(s)*, die een zogenaamde zorgvolmacht zullen krijgen om dan bepaalde beslissingen te nemen of bepaalde handelingen te stellen in verband met uw goederen. Vaak gaat het om de partner of om de gemeenschappelijke kinderen.

Sinds 1 maart 2019 kunt u met een zorgvolmacht ook een beperkt aantal *persoonlijke kwesties* regelen. U kunt bv. een lasthebber aanduiden om voor u een woonzorgcentrum te zoeken, rekening houdend met uw criteria en uw financiële mogelijkheden, of om toe te zien op uw patiëntenrechten. Deze lasthebber hoeft niet dezelfde te zijn als de lasthebber die uw financiële zaken behartigt.

Formuleer precies wat u wenst

U bepaalt zelf hoe ver de volmacht reikt. Gaat het bijvoorbeeld enkel om het betalen van facturen en het beheren van de bankrekening(en), of gaat het ook om het verkopen en verhuren van een huis, het plannen van uw successie, het nemen van beslissingen in uw bedrijf ...? De lasthebber(s) moet(en) daarbij rekening houden met eventuele instructies die u hierover in de volmacht heeft opgenomen, bv. de gelijkheid van alle kinderen moet worden gerespecteerd bij de successieplanning, alleen maatschappelijk verantwoorde beleggingen zijn toegelaten. U kunt ook beslissen dat bepaalde beslissingen over uw goederen moeten gebeuren door een bepaalde lasthebber.

Voor meteen of voor later

In de zorgvolmacht wordt vastgelegd wanneer men u als wilsonbekwaam mag beschouwen. In de praktijk gebeurt dat vaak aan de hand van geneeskundige verslagen van twee onafhankelijke artsen. Als u dat wenst, kunt u in de zorgvolmacht een vertrouwenspersoon aanwijzen, die bij onregelmatigheden in dit verband naar de vrederechter kan stappen.

U kiest zelf wanneer de zorgvolmacht uitwerking krijgt. Dat kan bijvoorbeeld al vandaag of morgen, omdat u zich moeilijk kunt verplaatsen. U kunt vandaag ook al anticiperen op uw toekomstige wilsonbekwaamheid. In dat geval zal de zorgvolmacht pas uitwerking krijgen als u niet langer wilsbekwaam bent. De zorgvolmacht kan ook een tijdelijke wilsonbekwaamheid overbruggen, bijvoorbeeld na een ongeval of een operatie.

Niet onbelangrijk: u kunt een zorgvolmacht altijd wijzigen of intrekken zolang u wilsbekwaam bent.

Naar de notaris

U kunt een lastgeving sluiten zonder tussenkomst van de notaris, maar het is ten zeerste aangeraden om dat wel te doen.

De redactie van de zorgvolmacht is van groot belang. Er kunnen heel wat keuzes gemaakt worden: de aanduiding van één of meerdere lasthebber(s), de omschrijving van de bevoegdheden (bv. banktransacties bij meerdere lasthebbers), vermijden van tegenstrijdigheid van belangen, controle, minimale boekhouding enz.

De zorgvolmacht verschilt op twee punten van een klassieke volmacht. Om te beginnen moet in de lastgeving uitdrukkelijk vermeld staan dat ze kadert in de organisatie van een *buitengerechtelijke bescherming*. Daarnaast moet ze geregistreerd worden in het Centraal Register van Lastgevingsovereenkomsten (CRL), dat wordt bijgehouden door de Koninklijke Federatie van Belgische Notarissen. Dat moet gebeuren voor u wilsonbekwaam wordt. Als u uw zorgvolmacht laat opstellen met tussenkomst van een notaris, kan die de volmacht registreren in het CRL. Anders moet u voor de registratie naar de vrederechter stappen.

De lastgeving kan worden vastgelegd in een onderhandse of een authentieke akte. Een authentieke akte is hoe dan ook nodig voor vastgoedverrichtingen of als akten verleden moeten worden waarvoor de notariële vorm wettelijk vereist is (schenkingsakten, bepaalde vennootschapsakten enz.).

Als u wilsonbekwaam wordt en geen zorgvolmacht opstelde, zal de vrederechter een bewindvoerder aanstellen (een familielid of een professionele bewindvoerder, bv. een advocaat). Vandaag kunt u overigens zelf kiezen wie uw bewindvoerder wordt als er ooit een dag komt waarop die moet worden aangesteld. Daartoe kunt u bij de notaris een 'verklaring van voorkeur' laten opmaken, waarmee de vrederechter rekening zal houden, tenzij uw belangen hierdoor zouden worden geschaad.

Meer informatie over de zorgvolmacht?

www.notaris.be

BIJLAGEN

Bijlage: Bronnen

Wetgeving

Wet betreffende de rechten van de patiënt, 22 augustus 2002.

Wet betreffende de palliatieve zorg, 14 juni 2002.

Wet betreffende de euthanasie, 28 mei 2002.

Wet tot hervorming van de regelingen inzake onbekwaamheid en tot instelling van een nieuwe beschermingsstatus die strookt met de menselijke waardigheid, 17 maart 2013.

Wet betreffende het wegnemen en transplanteren van organen, 13 juni 1986.

Publicaties

Vlaams Patiëntenplatform (2016). *Ken je rechten als patiënt*.

FOD Volksgezondheid (2019). *Wet Rechten van de patiënt. In een goede relatie weet je wat je aan elkaar hebt*.

Federatie Palliatieve zorg (2015). *Alles over het levenseinde. Wegwijs in palliatieve zorg*. Leuven: Acco.

LEIF(2016). *Wegwijs in voorafgaande zorgplanning*.

Senaeve, P., Swennen, F., Verschelden, G. (eds) (2014). *Meerderjarige beschermde personen*. Brugge, die Keure.

Websites

www.health.belgium.be/nl/gezondheid

www.leif.be

www.vlaamspatientenplatform.be

www.mijngezondheid.belgie.be

www.zorg-en-gezondheid.be/palliatieve-zorg

www.palliatief.be

www.notaris.be

NOTITIES

Series of horizontal dotted lines for notes.

KETEN VAN HOOP BELGIË

Keten van Hoop België is een NGO actief sinds 1997 die focust op gezondheidszorg voor kinderen in ontwikkelingslanden. Zij heeft meer specifiek aandacht voor kinderen met hart-, orthopedische, NKO, urologische, faciale of neurologische misvormingen, die met één enkele medische of chirurgische ingreep behandeld kunnen worden.

Dankzij de vaardigheden van 150 experts in de pediatrie, allemaal vrijwilligers, organiseert de Keten van Hoop België medische en chirurgische missies in ontwikkelingslanden om er kinderen te verzorgen, lokale medische teams te trainen en medisch materiaal te schenken.

Keten van Hoop verzorgt ook kinderen in België, wanneer deze niet genezen kunnen worden in hun land van oorsprong. Na een herstelperiode van een paar weken vertrekken ze genezen naar thuis.

Tenslotte, vervolledigt Keten van Hoop haar actie in landen waar ze actief is, met sensibilisering voor het bevorderen van toegang tot gezondheidszorg voor kinderen vanuit alle socio-economische kringen.

Laat ons samen kinderen redden en hen een toekomst geven!

